

মহাভাৰতৰ প্ৰথম ধাৰা

ভাৰতীয় কাহিনী

প্ৰথম ভাগ

শ্ৰীমহেন্দ্ৰ নাথ ভট্টাচাৰ্য্য

প্ৰকাশক

শ্ৰীমহেন্দ্ৰ নাথ ভট্টাচাৰ্য্য

নবগিৰি

গুৱাহাটী-৩

প্ৰথম প্ৰকাশ

নবেম্বৰ, ১৯৭১ খৃষ্টাব্দ

কিতাপ পোৱাৰ ঠাই

প্ৰকাশক

নবগিৰি

গুৱাহাটী-৩

ছপাশাল

প্ৰে্ষক

দীঘলী পুখুৰী পাৰ

গুৱাহাটী-১

উপহাৰ

প্ৰতিবেশীসকলক

স্বীয় পুত্ৰ বন্দু গান্ধীজীক দিওঁ -

শ্ৰীমহেন্দ্ৰ নাথ ভট্টাচাৰ্য্য

সূচী

শকুন্তলাৰ উপাখ্যান পৃঃ ১ : শান্তনু আৰু ভীষ্মৰ কাহিনী পৃঃ ৭

কৌৰৱ পাণ্ডৱ বংশ পৃঃ ১৩ : দ্ৰোণাচাৰ্য্য পৃঃ ২১

দ্ৰোণদী আৰু ধৃষ্টদ্যুম্নৰ জন্ম পৃঃ ৩৩ কৰ্ণৰ

পৰিচয় পৃঃ ৩৫ : জতুগৃহ পৃঃ ৩৮ হিৰণ্য

বধ পৃঃ ৪২ : বকাসুৰ বধ পৃঃ ৪৬

গন্ধৰ্বৰ লগত অৰ্জুনৰ যুদ্ধ পৃঃ ৫১

দ্ৰোণদীৰ সময়ৰ পৃঃ ৫৩

যুধিষ্ঠিৰৰ ৰাজ্য লাভ

পৃঃ ৫৯

বেচ ২.৫০ টকা

ভূমিকা

মহৰ্ষি ব্যাসদেৱৰ ৰচিত মহাভাৰত এখন বিৰাট গ্ৰন্থ। ধৰ্ম্মনীতি, ৰাজনীতি আৰু সমাজনীতিৰ যিবোৰ তথ্য মহাভাৰতত আছে, সেইবোৰ অন্তৰ্গ্ৰহণযোগ্য থাকিব পাৰে; কিন্তু সেইবোৰ বিষয়ত যি কথা মহাভাৰতত নাই সেই কথা ক'তো নাই! “মহাভাৰতত নাই যিটো—ভাৰতত নাই সিটো”; পুৰণি কালৰ পৰা চলি অহা এই প্ৰবাদটো কিমান গভীৰ, তাক মহাভাৰত পঢ়িলেহে বুজিব পাৰি।

বিশ্ব-কবি ৰবীন্দ্ৰ নাথ কৈছিল—“কেৱল মহাকাব্যই নহয়, ৰামায়ণ মহাভাৰত চিৰ কালৰ ইতিহাস। কালত কত ইতিহাসৰ পৰিৱৰ্ত্তন হ'ল; কিন্তু এই ইতিহাসৰ পৰিৱৰ্ত্তন নাই! ভাৰতৰ যি সাধনা, যি আৰাধনা আৰু যি সংকল্প সেই সকলোবোৰ এই মহাভাৰতত বিৰাজমান!”

স্বামী বিবেকানন্দই কৈছিল—“দৰাচলতে ৰামায়ণ আৰু মহাভাৰত প্ৰাচীন আৰ্য্য সকলৰ জীৱন-চৰিত আৰু জ্ঞানৰ বিশ্ব-কোষ। ইয়াত সভ্যতাৰ যি আদৰ্শ-চিত্ৰিত হৈছে তাক লাভ কৰিবলৈ সমগ্ৰ মানব জাতিয়ে এতিয়াও বহুকাল ধৰি চেষ্টা কৰিব লাগিব।”

ভাৰতীয় কাহিনীৰ প্ৰথম ভাগত মহাভাৰতৰ আদি-পৰ্বৰ মূল ঘটনাবোৰৰ সূত্ৰ বিচ্ছিন্ন নোহোৱাকৈ ভৰত-বংশৰ উৎপত্তিৰ পৰা আৰম্ভ কৰি যুধিষ্ঠিৰৰ ৰাজ্যলাভলৈকে এটা সম্পূৰ্ণ কাহিনীৰ বৰ্ণনা দিয়া হৈছে। কাহিনীবোৰৰ সবহ ভাগেই গুৱাহাটী আলোচনা চক্ৰৰ বৈঠকবোৰত পাঠ কৰা হৈছিল।

সম্পূৰ্ণ মহাভাৰতৰ কাহিনীবোৰ এনেকৈ খণ্ড খণ্ডকৈ প্ৰকাশ কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

নবগিৰি

গুৱাহাটী-৩

শ্ৰীমহেন্দ্ৰ নাথ ভট্টাচাৰ্য্য।

ভাৰতীয় কাহিনী

প্ৰথম ভাগ

শকুন্তলাৰ উপাখ্যান।

পুৰণিকালত হুস্মন্ত নামেৰে এজন মহা পৰাক্ৰমী, পৰম-ধ্যানিক, ন্যায়পৰায়ণ আৰু প্ৰজা-বৎসল ৰজা আছিল। তেওঁ বিষ্ণুৰ সমান বলী, সূৰ্য্যৰ সমান তেজী, সমুদ্ৰৰ নিচিনা স্থিৰ আৰু ধৰিত্ৰীৰ নিচিনা সহিষ্ণু আছিল। ৰাজ্যত প্ৰজাবোৰে সুখে সন্তোষেৰে আৰু আনন্দ মনেৰে দিন কটাইছিল। হুষ্টৰ দমন আৰু শান্তৰ পালন তেওঁৰ মূল নীতি আছিল। সুজলা সুফলা সেই দেশখন সকলো সময়তে ফল ফুল আৰু শস্যেৰে নদন-বদন হৈ আছিল।

সৈন্তসামন্ত লগত লৈ ৰজা এদিনাখন চিকাবলৈ গৈ এখন অটব্য হাবিৰ ভিতৰত সোমাল। অসংখ্য বাঘ আৰু পহু মাৰিলে। এবাৰ হৰিণাপহু এটা খেদি খেদি ৰজা গৈ এখন আশ্ৰমৰ ভিতৰত সোমাল। এই আশ্ৰমখনৰ বিতাপন দৃশ্য দেখি ৰজা মুগ্ধ হ'ল। তিনিফালে মালিনী নদীয়ে আশ্ৰমখন বেঢ়ি আছে আৰু নদীৰ দুয়োপাৰ ফল আৰু ফুলেৰে জকমকাই আছে। ফুলে ফুলে ভোমোৰাই গুণ্গুণাই ফুৰিছে, কুলি কেতেকীয়ে সুললিত গীত গাইছে; হৰিণা পহুবোৰে গক পোৱালীবোৰৰ লগত জপিয়াই জপিয়াই উমলি ফুৰিছে। আশ্ৰমত সোমায় ৰজাই হুখ-ভাগৰৰ কথা পাহৰি গ'ল। এনেতে দূৰত গছলতাবে সেউজীয়া হৈ থকা আশ্ৰমৰ কুটীৰটো ৰজাৰ চকুত পৰিল।

এখোজ হুখোজকৈ তেওঁ কুটীৰৰ ওচৰ চাপিল। কোনোবা মানুহ অহা গম পাই কুটীৰৰ ভিতৰৰ পৰা এজনী অপৰূপসুন্দৰী মুনী-

কন্যা ওলাই আহিল আৰু বজাক সন্মুখলৈ জনালে। মুনী কন্যাৰ ৰূপ দেখি বজাই ক্ষণেকলৈ আপোন-পাহৰা হ'ল।

বজাই কলে “হে দেবি! এইখনো কোন মহৰ্ষিৰ আশ্ৰম? সৰগৰ নন্দন-কাননৰ দৰে এই আশ্ৰমৰ মনোৰম দৃশ্য দেখি মই আপোন-পাহৰা হৈছোঁ আৰু তপোধনৰ দৰ্শন কামনা কৰি আহিছোঁ। মই বজা ছদ্মস্ত।”

মুনীকন্যাই উত্তৰ দিলে “মহাৰাজ! এইখন মহৰ্ষি কাশ্যপৰ পুত্ৰ মহাতপা কথৰ আশ্ৰম। মহৰ্ষি ফল সংগ্ৰহ কৰিবলৈ বননিলৈ গৈছে।”

বজাই কলে “মহৰ্ষি কথ আজীৱন ব্ৰহ্মচাৰী। তেওঁৰ কন্যা কেনেকৈ হ'ল? হে দেবি! মোৰ মনৰ এই সন্দেহ তুমি দূৰ কৰিবানে?”

মুনী কন্যাই কলে “মই মহৰ্ষি কথৰ পালিতা কন্যা। মহৰ্ষিয়ে কোৱা শুনিছোঁ ঘোৰতপা বিশ্বামিত্ৰৰ তপস্যা ভঙ্গ কৰিবলৈ দেৱৰাজ ইন্দ্ৰই অপৰূপ স্তম্ভৰী অম্বৰা মেনকা দেবীক আদেশ দিয়ে।

বিশ্বামিত্ৰ উগ্ৰতপা আৰু ক্ৰোধ পৰায়ণ আছিল। তেওঁ মহৰ্ষি বশিষ্ঠৰ এশপুত্ৰক নিধন কৰিছে। তেওঁৰ আদেশত অগাধ-সলিলা কোঁশিকী নদী তেওঁৰ আশ্ৰমৰ কাষেদি বৈ গৈছে। কিন্তু মেনকাৰ ভুবন মোহিনী ৰূপ দেখি বিশ্বামিত্ৰ বলিয়া হয় আৰু তপজপ জলাঞ্জলি দি মেনকাৰ লগত মহানন্দ কৰি দিন যাপন কৰে।

কালক্ৰমত বিশ্বামিত্ৰৰ ঔৰষত মেনকাৰ গৰ্ভত এজনী ছোৱালী হ'ল। মেনকাই ছোৱালীজনীক মালিনীৰ পাৰত এৰি থৈ দেবকাৰ্য্য সাধন কৰি স্বৰ্গলৈ গুচি গ'ল। মালিনীৰ পাৰত পক্ষীবোৰে ছোৱালী জনীক বেঢ়ি ৰাখি হিংস্ৰ জন্তুৰ হাতৰপৰা ৰক্ষা কৰি আছিল। মহৰ্ষি স্নানলৈ গৈ ছোৱালীজনী দেখা পাই লই আহিল আৰু নিজৰ কন্যাৰ দৰে পালন কৰিলে। ‘শকুন্ত’ অৰ্থাৎ পক্ষীবোৰৰ দ্বাৰা ৰক্ষিত বুলি ছোৱালীজনীৰ নাম ‘শকুন্তলা’ ৰাখিলে। মহাৰাজ! ময়ে সেই শকুন্তলা। ভগৱান কথকেই মই মোৰ নিজৰ পিতা বুলি ভাবোঁ।”

বজাই কলে “হে স্তম্ভৰী! তুমি ৰাজকন্যা। ক্ষত্ৰিয়ৰ লগত তোমাৰ বিয়া হব পাৰে। মই তোমাৰ ৰূপত মুগ্ধ হৈছোঁ। তুমি মোৰ ৰাজমহিষী হবলৈ যদি আপত্তি নকৰা তেনেহলে তোমাৰ লগত মোৰ গন্ধৰ্ব-বিয়া হব পাৰে। শকুন্তলা! তুমি মোৰ প্ৰস্তাৱত মান্তি হোৱা।”

বজাৰ কথা শুনি শকুন্তলাই অলপ সময় নীৰৱে থাকি লাজ-কুৰীয়া হাঁহি এটি মাৰি কলে “মহাৰাজ! শাস্ত্ৰীয় বিধিমেতে মোৰ যদি নিজৰ ওপৰত অধিকাৰ থাকে তেন্তে মই আপোনাৰ ওচৰত আত্ম-সমৰ্পণ কৰিবলৈ ৰাজী আছোঁ। কিন্তু আপুনি মোৰ এটা দাবী মানি লব লাগিব। আপোনাৰ ঔৰষত হোৱা মোৰ সন্তানে আপোনাৰ অবিহনে ৰাজ্যৰ অধিকাৰী হব। আপুনি মোৰ এই দাবী মানি ললে মই আপোনাৰ প্ৰস্তাৱত আনন্দেৰে মত দিম।”

বজাই এই প্ৰস্তাৱত মান্তি হ'ল আৰু গন্ধৰ্বৰূপে শকুন্তলাৰ পানি গ্ৰহণ কৰিলে। বিয়াৰ পাচত দিনটো বজাই শকুন্তলাৰ লগত বং-ধেমালি কৰি কটালে; বজাই শকুন্তলাক পিচত লৈ যাব বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দি ৰাজ্যলৈ উভতি গ'ল।

সন্ধিয়াৰ সময়ত কথমুনী আশ্ৰমলৈ উভতি আহি শকুন্তলাক লাজতে মৰহি যোৱা দেখা পাই মনতে চিন্তা কৰি চালে। মুনীয়ে কলে “শকুন্তলে! মই ধ্যানত সকলো বুজি পাইছোঁ। ছদ্মস্ত এজন ভুবন বিখ্যাত প্ৰবল-প্ৰতাপী ধাৰ্ম্মিক পুৰুষ। তুমি তেওঁক আত্মসমৰ্পণ কৰি একো ধৰ্ম্ম-বিগৰ্হিত কাম কৰা নাই। তেওঁৰ ঔৰষত তোমাৰ গৰ্ভত এজন মহা পৰাক্ৰমী পৰম ধাৰ্ম্মিক সৰ্ব-গুণ-সম্পন্ন পুৰুষে জন্ম লব আৰু কালত সসাগৰা ধৰণীৰ অধীশ্বৰ হব। আই! মই তোমাক সৰ্বান্তঃকৰণেৰে আশীৰ্বাদ কৰিছোঁ।”

শকুন্তলাই আঠ লৈ মুনীক সেৱা জনালে।

কিছুদিনৰ পাচত শকুন্তলাৰ এটি ল'ৰা জন্মিল। ল'ৰাজন অলপ ডাঙৰ হোৱাৰে পৰা হাবিত ঘূৰি ফুৰা বাঘৰ পোৱালীবোৰৰ লগত খেলা কৰে। তাকে দেখি মুনী সকলে তেওঁৰ নাম সৰ্বদমন থলে।

লাহে লাহে সৰ্বদমনৰ বয়স ছবছৰ হ'লহি ! এদিনাখন মুনীক শকুন্তলাক কলে “শকুন্তলে ! সৰ্বদমনে এতিয়া ক্ৰত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্মানুসাৰে যুদ্ধ বিত্তা আৰু অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰৰ শিক্ষা লব লাগে । যুৱৰাজ পাতিবৰো সময় হৈ আহিছে ।”

“আই ! পিতৃৰ উপদেশ আৰু মাতৃৰ চেনেহ মই যিমান পাৰোঁ তোমাক দিছোঁ । তুমি মোৰ আশ্ৰমৰ বস্তু আছিল। বিদায় কালত মই তোমাৰ সৰ্ব্বাঙ্গীন মঙ্গল কামনা কৰিলোঁ ।”

এইবুলি মহৰ্ষিয়ে শিষ্য দুজনক লগত দি শকুন্তলাক সৰ্বদমনৰ সৈতে দুগুপ্তৰ ওচৰলৈ পঠাই দিল ।

কথৰ শিষ্য দুজনক লগত লৈ শকুন্তলাই সৰ্বদমনৰ হাতত ধৰি মহাৰাজ দুগুপ্তৰ সভাত উপস্থিত হ'ল হি । বজাক যথা-বিহিত সন্মান দেখুৱাই শকুন্তলাই কলে “মই মহৰ্ষি কথৰ পালিতা কন্যা শকুন্তলা । আপুনি যুগযাৰ্থে গই, আশ্ৰমত শাস্ত্ৰীয় বিধান অনুসাৰে মোক ভাৰ্যা বুলি গ্ৰহণ কৰিছিল । আপোনাৰ ওঁচৰত আৰু মোৰ গৰ্ভত এই বালকৰ জন্ম হৈছে । মহৰ্ষিয়ে ৰাজকুমাৰৰ বেদ 'অধ্যয়ন' আৰু অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰৰ শিক্ষাৰ কাৰণে মোক আপোনাৰ ওচৰলৈ পঠাইছে । আপোনাৰ পুত্ৰক এতিয়া আপুনি গ্ৰহণ কৰক !”

দুগুপ্তই আচৰিত হোৱা দি হৈ কলে “হে তাপসি ! তুমি যি বোৰ কথা কৈছা তাক শুনি মই বৰ আচৰিত হৈছোঁ । তোমাক ভাৰ্যা বুলি গ্ৰহণ কৰা ছবৰ কথা, তোমাক কেতিয়াবা দেখা কথা মোৰ মনতে নপৰে । এতেকে হে নাৰি ! তুমি ইয়াৰ পৰা যলৈকে ইচ্ছা যাব পাৰা ।”

বজাৰ কথা শুনি শকুন্তলা মূৰ্চ্ছা গ'ল । ক্ষণেক পাচত জ্ঞান পাই অলপ সুস্থিৰ হ'ল । কিন্তু ততালিকে তেওঁৰ বৰ খং উঠিল । তেওঁৰ হুই চকু ৰক্তবৰ্ণ হ'ল আৰু ওঠহুটা কঁপিবলৈ ধৰিলে । বজাৰ মুখৰ ফালে চাই খং মনেৰে তেওঁ কলে “মহাৰাজ ! জানি-শুনি কিয় ইতৰৰ দৰে ব্যৱহাৰ কৰিছা ? তুমি নাজানানে মহৰ্ষি কথ অন্তৰ্য্যামী । তুমি

তোমাৰ পাপ কাৰ্য্য তেওঁৰ ওচৰত কেনেকৈ লুকাই ৰাখিবা ? মানুহে পাপ কাম কৰি ভাবে কোনোৱে নাজানে আৰু দেখা নাই বুলি । কিন্তু দেৱতা, সূৰ্য্য, চন্দ্ৰ, অগ্নি, স্বৰ্গ, দিবা, ৰাত্ৰি, প্ৰাতঃকাল, সায়াং-কাল আৰু ধৰ্ম্ম সকলোৱে মানুহৰ সৎ আৰু অসৎ কৰ্ম্মৰ সাক্ষী ! তুমি মোক প্ৰত্যাখ্যান কৰিছা ! মহাৰাজ দুগুপ্ত ! মিছা কথাৰ নিচিনা হীন কথা একো নাই ; সত্যই পৰম উৎকৃষ্ট ধৰ্ম্ম । মই এতিয়া যাওঁ ; কিন্তু যোৱাৰ আগতে এই কথা তোমাক কৈ যাওঁ—এদিন সৰ্বদমনেই তোমাৰ ৰাজ্যৰ অধীশ্বৰ হব” ।

এইবুলি শকুন্তলাই সৰ্বদমনৰ হাতত ধৰি সভা কক্ষ ত্যাগ কৰি যাবলৈ সাজু হ'ল । এনেতে আকাশৰ পৰা দৈব বাণী হ'ল “দুগুপ্ত ! তুমি নিজৰ পুত্ৰ সৰ্বদমনক ভৰণ কৰা । শকুন্তলাক অপমান নকৰিবা । শকুন্তলাৰ কথা সঁচা যে তুমি তেওঁৰ পুত্ৰৰ জন্মদাতা পিতা । দেৱতাৰ কথা মতে তুমি এই পুত্ৰ ভৰণ কৰা বাবে তোমাৰ এই পুত্ৰৰ নাম 'ভবত' হ'ল ।”

আকাশী বাণী শুনি পাত্ৰ-মন্ত্ৰী আৰু সভাসদ সকলো স্তম্ভিত আৰু আনন্দিত হ'ল ।

দুগুপ্তই কলে “শকুন্তলা ! তোমাৰ কথা মুহূৰ্ত্তলৈকো মই কেতিয়াও পাহৰা নাই । কিন্তু তোমাৰ কথা মতে মই তোমাক গ্ৰহণ কৰা হলে সকলোৱে তোমাক নিন্দা কৰি মোৰ চৰিত্ৰত কলঙ্ক সানি দিলে হৈ ।”

“দেৱতা আজি স্প্ৰসন্ন ! সকলোৰে মনৰ সন্মেল ছৰ কৰি দিলে” । এই বুলি বজাই নিজৰ পুত্ৰ সৰ্বদমনক কোলাত লই চুমা খাই শকুন্তলাক ভিতৰলৈ লই গ'ল ।

* * * *

কালক্ৰমত ভবত ৰজা হৈ দ্বীপ, উপদ্বীপ সকলো লগ লগাই এখন বিশাল ৰাজ্যৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে আৰু তাৰ নাম হ'ল 'ভাৰতবৰ্ষ' ।

ৰজাভবতৰ হস্তী নামৰ বংশধৰ এজনে হস্তিনাপুৰ নামৰ নগৰ এখন স্থাপন কৰে। এতিয়া সেইখনেই দিল্লী।

*

*

*

*

হস্তীৰ পাচত ভবত বংশৰ কেবাটাও শাখা হয়। তাৰে এটা শাখাৰ কুক নামে এজন প্ৰবল প্ৰতাপী পুৰুষ হস্তিনাপুৰৰ ৰজা হয়। কুকৰ কেবাপুৰুষৰ পাচত প্ৰতীপ নামে তেওঁৰ বংশধৰ এজনে হস্তিনা পুৰৰ ৰজা হয়। ভবত বংশৰ প্ৰতীপৰ এই শাখাৰ সম্ভান সম্ভতিবোৰক কুকৰ বংশধৰ বা কোঁৱৰ বুলি মহাভাৰতত কোৱা হৈছে।

—X—

শান্তনু আৰু ভীষ্মৰ কাহিনী

ৰজা প্ৰতীপৰ পুত্ৰ শান্তনু। শান্তনুৱে জৰাজীৰ্ণ যুতপ্ৰায় অৱস্থাৰ মানুহক স্পৰ্শ কৰা মাত্ৰকে সি তৎক্ষণাত্ যুৱকৰ নিচিনা সবল হৈ উঠিছিল। এই কাৰণে এওঁৰ নাম শান্তনু আছিল। শান্তনু ধাৰ্মিক, গ্ৰায়পৰায়ণ, আৰু মহাপৰাক্ৰমী ৰজা আছিল।

শান্তনুৱে যেতিয়া যৌৱনত ভৰি দিয়েহি, তেতিয়া এদিন তেওঁৰ পিতা প্ৰতীপে কলে “বোপা! এসময়ত এজনী পৰমাসুন্দৰী দেৱকী মোৰ ওচৰলৈ আহিছিল। মই তেওঁক মোৰ পুত্ৰ-বধূ ৰূপে গ্ৰহণ কৰিম বুলি কৈছিলোঁ। যদি তেওঁ পুনৰ আহি তোমাক পতীত্বত বৰণ কৰিব বুলি কয় তুমি তেওঁৰ প্ৰস্তাৱত মান্তি হবা। তেওঁৰ কথাত ওজৰ আপত্তি নকৰিবা।”

প্ৰতীপে নিজৰ পুতেক শান্তনুক এনেকৈ উপদেশ দি তেওঁক ৰাজ সিংহাসনত বহুৱাই নিজে বানপ্ৰস্থ গ্ৰহণ কৰিলে। ৰজা শান্তনু লাহে লাহে অত্যন্ত মৃগয়াশীল হৈ উঠিল আৰু মৃগয়াত মত্ত হৈ বনে উপবনে ঘূৰি ফুৰিব ধৰিলে। এনেকৈ ঘূৰি ফুৰি এদিন তেওঁ ভাগীৰথীৰ তীৰত উপস্থিত হ’ল হি। ইয়াতেই বিশ্ৰামৰ কাৰণে এটা মনোৰম কুটীৰ নিৰ্মাণ কৰিলে আৰু চিকাৰ কৰিবলৈ ঘূৰি ফুৰিব ধৰিলে।

এনেকৈ এদিন চিকাৰ কৰি ঘূৰি ঘূৰি শান্তনুৱে গঙ্গাৰ পাৰত উপস্থিত হ’ল হি। জাহ্নবীৰ শীতল মলয়াৰ বা লাগি তেওঁ দুখ-ভাগৰ পাহৰি গ’ল। তেওঁ আপোনমনে জাহ্নবীৰ বিতোপন দৃশ্য চাই থাকিল।

এনেতে, এজনী লক্ষ্মী প্ৰতিমাৰ নিচিনা উজ্জল পৰমাসুন্দৰী দেৱকী আহি মধুৰ হাঁহি মাৰি তেওঁৰ আগত উপস্থিত হ’ল। শান্তনুৱে এনে অপৰূপ সুন্দৰী ভুবন-নোহিনী মূৰ্ত্তি দেখি তন্ময় হৈ

একেধৰে চাই থাকিল! পিচত আবেগ ভৰা মাতেৰে তেওঁ কৈ উঠিল “হে দেবি! তোমাক দেখি মই মুগ্ধ হৈছোঁ; তোমাৰ ৰূপে মোৰ মন-প্ৰাণ আকৰ্ষণ কৰি নিছে। তোমাক পাবলৈ মোৰ একান্ত বাসনা হৈছে।

ৰজাৰ এই স্তম্ভৰ বাক্য শুনি দেৱকন্যাই উত্তৰ দিলে “হে মহাৰাজ! মই ৰাজ-মহিষী হৈ আপোনাৰ মনৰ বাসনা পূৰ্ণ কৰিব পাৰোঁ; কিন্তু মই যি কোনো কাৰ্য্যকে কৰোঁ আপুনি মোক বাধা দিব নোৱাৰিব। যেতিয়াই আপোনাৰ বাধা পাওঁ মই সেই মুহূৰ্ত্ততে আপোনাক পবিত্যাগ কৰিম।”

শাস্ত্ৰমুৰে তেওঁৰ পিতৃ-বাক্য শ্ৰবণ কৰি এই প্ৰস্তাৱত মান্তি হ’ল। ৰাজ্যলৈ উভতি আহি তেওঁলোকে নানা বৰ্ষ উৎসৱ আৰু আনন্দৰ মাজেদি দিন কটাব ধৰিলে। ৰাজমহিষীয়ে ৰজাৰ সুখ-সন্তোষৰ কাৰণে মন-প্ৰাণ ঢালি দিলে।

এনেকৈ থাকোঁতে ৰাজ-মহিষীৰ এটি পুত্ৰ সন্তান জন্মিল। মহিষীয়ে সন্তানটো লৈ গৈ গঙ্গাৰ বুকুত পেলাই দিলে। ৰজা আচৰিত হ’ল— কিন্তু পূৰ্বৰ প্ৰতিজ্ঞা শ্ৰবণ কৰি নীৰৱে থাকিল। মহিষীয়ে কেৱল কলে “মহাৰাজ! মই এদিন আপোনাক প্ৰসন্ন কৰিম।” কিন্তু এনেকৈয়ে এটা এটাকৈ সাতোটা পুতেকক মহিষীয়ে গঙ্গাত বিসৰ্জ্জন দিলে।

পিচত যেতিয়া অষ্টম পুত্ৰৰ জন্ম হয় আৰু মহিষীয়ে যেতিয়া পুতেকক পেলাই দিবলৈ অগ্ৰসৰ হয়, ৰজাই বুকু ডাঠ কৰি মহিষীক বাধা দিলে আৰু কলে “তুমি কোন? মাতৃ হৈ কিয় এনে নিষ্ঠুৰ কাম কৰিছা?”

মহিষীয়ে তেতিয়া কলে “মহাৰাজ! আপোনাৰ এই পুত্ৰ মই আপোনাৰ হাতত দিম। আপুনি এতিয়া পূৰ্বৰ প্ৰতিজ্ঞা শ্ৰবণ কৰক! মই আজিৰ পৰা আপোনাৰ সহবাস ত্যাগ কৰিলোঁ। এইবুলি মহিষীয়ে ভুবন-মোহিনী ৰূপ ধৰি কলে “মহাৰাজ! মই

মহৰ্ষি জহ্নুৰ কন্যা। মোৰ নাম গঙ্গা। মোৰ এই সন্তান বোৰকো আপুনি সাধাৰণ মনুষ্য সন্তান বুলি নাভাবিব। এওঁলোক মহাতেজা অন্তৰবন্ত্ৰ। মহৰ্ষি বশিষ্ঠৰ অভিশাপত এওঁলোকে মনুষ্য জন্ম পাইছিল।”

ৰজাই আচৰিত হৈ গঙ্গাৰ ফালে চাই থাকিল। গঙ্গাই কলে “মহৰ্ষি বশিষ্ঠ বৰুণ দেৱতাৰ পুত্ৰ। স্তম্ভক পৰ্বতৰ ভৈয়ামত এখন বিতোপন পৰম বৰ্ণীয় অৰণ্যৰ মাজত তেওঁ তপস্যা কৰিছিল। এই তপোবনখন সকলো সময়তে নানাৰকমৰ ফলে ফুলে বিকসিত হৈ আছিল আৰু চৰাই চিৰিকতিবোৰে গীত গাই গাই নাচি ফুৰিছিল।

বশিষ্ঠৰ নন্দিনী নামেৰে এজনী কামধেনু আছিল। এদিনাখন পৃথু প্ৰভৃতি অন্তৰবন্ত্ৰ সকলে নিজৰ নিজৰ পত্নীক লগত লই বন-বিহাৰৰ কাৰণে আহি তপোবনত উপস্থিত হ’ল। নন্দিনীক তাত বিচৰণ কৰি থকা দেখি খেদিলে যাবলৈ তেওঁলোকৰ কু-প্ৰবৃত্তি জাগি উঠিল। ছা-নামৰ বন্তুজনে বিশেষকৈ তেওঁৰ পত্নীৰ প্ৰবোচনাত আপোন পাহৰা হৈ নন্দিনীক অপহৰণ কৰি লৈ গ’ল।

মহৰ্ষি বশিষ্ঠই ফলমূল আহৰণ কৰি উভতি আহি নন্দিনীক ক’তো দেখা নাপালে। তেতিয়া তেওঁৰ মনত সন্দেহ হ’ল। তেওঁ ততালিকে ধ্যানস্থ হৈ জানিলে যে অন্তৰবন্ত্ৰে তেওঁৰ নন্দিনীক অপহৰণ কৰি লৈ গৈছে। দেৱতাৰ এই হুকাৰ্য্য দেখি তেওঁ ক্ৰোধত অধীৰ হৈ অন্তৰবন্ত্ৰৰ মনুষ্য জন্ম ধৰিব লাগিব বুলি অভিশাপ দিলে। বন্তুসকলে ঋষিৰ অভিশাপৰ কথাৰ গম পাই আশ্ৰমলৈ আহি মহৰ্ষিৰ স্তৱ আৰু স্তুতি কৰিব ধৰিলে।

বশিষ্ঠই কলে “মোৰ অভিশাপ বিফলে নাযায়। তোমালোকৰ ভিতৰত যি সকল নিৰ্দোষী, তেওঁলোকে মনুষ্য জন্মৰ এবছৰৰ ভিতৰতে শাপমুক্ত হব। কিন্তু যি জন আচলতে দোষী তেওঁ সম্পূৰ্ণ মানব জন্মৰ দুৰ্ভোগ ভুগিব লাগিব। তেওঁ পৰম ধৰ্ম্মিক, সকলো শাস্ত্ৰত পণ্ডিত আৰু বিখ্যাত পিতৃ-হিতৈষী হব; কিন্তু তেওঁ মনুষ্য জন্মৰ সুখ-সন্তোষৰ

পৰা বঞ্চিত হব। তোমালোকে অসাধাৰণ মনুষ্যৰ ওচৰত জন্ম পাবা।”

বহুসকলে তেতিয়া মই তেওঁলোকৰ মাতৃহবলৈ মোৰ ওচৰত কাকুতি মিনতি কৰিব ধৰিলে। মহাবাজ! আপোনাৰ বাহিৰে এই পৃথিবীত বহুসকলৰ পিতৃ হবলৈ অন্য যোগ্য ব্যক্তি নাই; আৰু মোৰ বাহিৰে এওঁলোকক গৰ্ভত ধাৰণ কৰিবলৈ কাৰো শক্তি নাই। এই কাৰণে মই এনে নিৰ্দয় আৰু নিষ্ঠুৰ হৈছোঁ।

“হে মহাবাজ! আপোনাৰ এই পুত্ৰ শাপভ্ৰষ্ট ছা নামৰ বহু। এওঁৰ নাম আজিৰ পৰা দেৱত্ৰত আৰু গাঙ্গেয় হ’ল। মোৰ এই গৰ্ভজাত পুত্ৰক মই বেদ আৰু যুদ্ধবিদ্যাৰ শিক্ষা দি আপোনাৰ হাতত অৰ্পণ কৰিম।” ইয়াকে কৈ গঙ্গাদেৱী দেৱত্ৰতৰ সৈতে অন্তৰ্ধান হ’ল।

* * * *

বহু দিনৰ পিচত এদিনাখন মহাবাজ শান্তনুৰে ভাগীৰথীৰ তীৰলৈ গৈ দেখিলে যে নদীৰ সোঁত বন্ধ হৈ গৈছে আৰু নদীৰ পানী তললৈ নামি গৈছে। তাকে দেখি তেওঁ আচৰিত হৈ ভাবিলে “পুণ্যতোৱা গঙ্গানদী আজি কিয় প্ৰবাহিতা হোৱা নাই?” এনেকৈ গুণাগুণ কৰি থাকোঁতে বজাই হঠাতে দেখিলে যে দূৰত এজন দেৱবাজ সদৃশ পৰম ৰূপবান কুমাৰ ধনুশৰ আৰু নানা বিচিত্ৰ সাজেৰে বিভূষিত হৈ তীক্ষ্ণ-ধাৰ অসংখ্য শৰৰ দ্বাৰা গঙ্গাক আচ্ছন্ন কৰি থিয় হৈ আছে। বজাই আচৰিত হৈ গঙ্গা দেৱীক স্মৰণ কৰিলে।

গঙ্গাদেৱীয়ে মনোহৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি দেৱত্ৰতক হাতত ধৰি লৈ আহি শান্তনুৰ আগত উপস্থিত হ’ল আৰু কলে “হে মহাবাজ! এনে অলৌকিক বিস্ময়কৰ কাৰ্য্য কৰিবলৈ আপোনাৰ পুত্ৰ একমাত্ৰ দেৱত্ৰতই হৈ পাৰে। এওঁ মহৰ্ষি বশিষ্ঠৰ ওচৰত বেদ-বেদাঙ্গ অধ্যয়ন কৰিছে। দেৱগুৰু বৃহস্পতি আৰু দৈত্যগুৰু শুক্ৰাচাৰ্য্যই যি বোৰ শাস্ত্ৰ আয়ত্ত কৰিছে সেই এটাই বোৰে দেৱত্ৰতৰ কণ্ঠস্থ।

এই মহাবলী মহাপৰাক্ৰান্ত কুমাৰ, কৃতান্ত্ৰ, অদ্বিতীয় ধনুৰ্দ্ধৰ আৰু

ইন্দ্ৰতুল্য যোদ্ধা হৈ উঠিছে। মহাবীৰ পৰশুৰামৰ সকলোবোৰ অস্ত্ৰকে দেৱত্ৰতই লাভ কৰিছে। ৰাজধৰ্ম্ম আৰু অৰ্থ-শাস্ত্ৰত এওঁ পণ্ডিত হৈছে। এই সৰ্ব-গুণ সম্পন্ন, সৰ্ব-শাস্ত্ৰ বিশাৰদ মহাধনুৰ্দ্ধৰ মহাযোদ্ধা এই পুত্ৰক মই আপোনাৰ হাতত অৰ্পণ কৰিলোঁ।”

এই বুলি কৈ গঙ্গাদেৱী অন্তৰ্ধান হ’ল। পুণ্য সলিলা জাহ্নবী আকৌ প্ৰবাহিতা হ’ল। শান্তনু সন্তোষ মনেৰে ৰাজধানীলৈ উভতি আহি দেৱবাজক যুৱৰাজ পাতিলে। প্ৰজা সকলৰ মনত মহা আনন্দ হ’ল।

* * *

দেশত সুখ শান্তি বিৰাজ কৰিছে। অনাবৃষ্টি, অতি-বৃষ্টি মাৰি মৰক একো নাই। ৰাজ্যজুৰি থকা আশ্ৰমবোৰৰ পৰা অহা বেদ-ধ্বনিৰে আকাশ বতাহ মুখৰিত হৈ আছে। মহাবাজ শান্তনুৰে এদিনাখন মনৰ আনন্দত ঘূৰি ঘূৰি এখন নৈৰ পাৰ পালে হি। নৈৰ ওপৰত নাৱ এখনত পৰমাসুন্দৰী দীপ্লিপ্ গাভৰু এজনী ব’দত বঙামুৱা হৈ বহি আছে। তেওঁৰ গাৰ পৰা অহা মৃদু-মধুৰ পত্নী ফুলৰ গন্ধই ঠাইখন আমোল মোলাই আছে।

বজাই অতিশয় মুগ্ধ হৈ স্থিলে—“হে কামিনি! তুমি কাৰ কণ্ঠা, কাৰ পত্নী আৰু তুমি এনেকৈ নাৱতে বা কিয় বহি আছা?”

গাভৰুৱে মিচিকাই লাজকুৰীয়া হাঁহি এটি মাৰি কলে “মহাবাজ! মই ধীৰৰ কণ্ঠা, মোৰ নাম সত্যৱতী। পিতা দাসৰাজৰ আদেশত মই বাটকুৱাক বিনা বানচে নৈ পাৰ কৰি দিওঁ।”

দাসৰাজৰ ওচৰলৈ গৈ তেওঁৰ কণ্ঠাৰ ৰূপ-গুণৰ অশেষ প্ৰশংসা কৰি বজাই সত্যৱতীৰ পাণি গ্ৰহণ কৰিবলৈ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিলে।

দাসৰাজে কলে “মহাবাজ! আপোনাৰ ৰাজমহিষী হবলৈ পোৱা সত্যৱতীৰ কাৰণে মহা সৌভাগ্যৰ কথা! আপুনি যদি সত্যৱতীৰ সন্তানেই ৰাজ্যৰ অধিকাৰী হব বুলি কয় তেনেহলে মই আপোনাৰ প্ৰস্তাৱত আনন্দেৰে সন্মতি দিম।”

দেৱত্ৰত ৰাজ্যৰ যুৱৰাজ! গতিকে সত্যৱতীৰ ল’ৰাই কেনেকৈ বজা

হব? ইয়াকে ভাবি বজাই নীৰৱে অসন্তোষ মনেৰে উভতি আহিল। কিন্তু সত্যৱতীৰ চিন্তাই তেওঁক তিল্ তিল্ কৈ পুৰি মাৰিব ধৰিলে। তেওঁৰ মুখৰ বিষাদৰ ছাঁয়া এটি সকলোৰে চকুত পৰিল।

কেবাদিনে। দেৱব্ৰতই বজাব এনে মলিন মুখ দেখা পাই এদিন শুধিলে “পিতা! মই লক্ষ্য কৰি আছোঁ আজি কেবাদিনৰ পৰা আপোনাৰ মনত শান্তি নাই। আপুনি আজি কালি মোক ‘পুত্ৰ’ বুলি প্ৰিয় সন্তাষণ নকৰে। আপুনি দিনক দিনে ক্ৰোধ, মলিন আৰু পাণ্ডুৱৰ্ণ হৈ যাব ধৰিছে। এই কাৰণে মোৰ মনত অকনো শান্তি নাই। আপোনাৰ কি কষ্ট হৈছে মোক ভাঙি কওক।”

শান্তনুৱে কলে “বোপাদেৱব্ৰত! তুমি মোৰ বংশৰ একমাত্ৰ পুত্ৰ। তুমি ভৱত বংশৰ প্ৰদীপ। তুমি সকলো শাস্ত্ৰতে পণ্ডিত আৰু মহাধনু-ৰ্দ্ধৰ। কিন্তু মনুষ্যজীৱনত কেতিয়া কাৰ কি হয় একোকে কব নোৱাৰি। সেই কাৰণে একমাত্ৰ পুত্ৰৰ কাৰণে মোৰ মন সদায় ভয়ত সঙ্কুচিত হৈ থাকে। বোপা দেৱব্ৰত! তুমি অকলে মোৰ এশ পুত্ৰৰ সমান। কিন্তু ধৰ্মবিদ সকলে কয়, যাৰ এক মাত্ৰ পুত্ৰ, তেওঁ অপুত্ৰকৰ সমান।”

দেৱব্ৰতই এই কথা শুনি ৰাজ্যৰ মন্ত্ৰীৰ আগত সকলো কথা ভাঙি ক’লে। সত্যৱতীয়ে যে মহাৰাজ শান্তনুৰ একমাত্ৰ অশান্তিৰ কাৰণ আৰু সত্যৱতীক পাবলৈ কি বোৰ বাধাৰ সৃষ্টি হৈছে—এই সকলোবোৰ কথা মন্ত্ৰীয়ে দেৱব্ৰতৰ লগত আলোচনা কৰে।

দেৱব্ৰতই মনত অকনো দ্বিধা নকৰি, সৈন্ত-সামন্ত লগত লই দাস ৰাজক দেখা কৰি কলে “হে দাসৰাজ! মোৰ পিতা মহাৰাজ শান্তনুৱে আপোনাৰ কন্যা সত্যৱতীৰ পাণি গ্ৰহণ কৰিবলৈ ইচ্ছুক হৈছে। আপুনি তেওঁৰ আগত কোৱা আপোনাৰ ওজৰ আপত্তি বোৰৰ কথা শুনিছে। ময়ে যে অন্তৰায় হৈছে—সেই কথা মই বুজিছোঁ। সেই কাৰণে মই ধৰ্মক সাক্ষী কৰি কৈছোঁ। “শান্তনুৰ ভৱত সত্যৱতীৰ গৰ্ভত যি সন্তান হব তেৱেঁ শান্তনুৰ ৰাজ্যৰ একমাত্ৰ অধিকাৰী হব। সেই ৰাজ্যৰ দাবী মই আজি প্ৰত্যাখ্যান কৰিলোঁ।”

দাসৰাজে কলে “হৈ গাঙ্গেয়! আপুনি পিতৃৰ আৰু ৰাজ্যৰ হিতাৰ্থে যি কঠোৰ প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে তাত আপোনাৰ মহত্ব আৰু মহান পিতৃ ভক্তি প্ৰকাশ পাইছে। কিন্তু “হে ভৱত কুল-প্ৰদীপ! আপোনাৰ সন্তান সন্ততি বোৰে ৰাজ্যৰ দাবী কৰিব পাৰে আৰু সেই দাবী ন্যায় সঙ্গত হব। তেতিয়া হলে গৃহ-কল্ললৰ সৃষ্টি হব পাৰে।”

দেৱব্ৰতই এটা মধুৰ হাঁহি মাৰি কলে “হে দাসৰাজ! আপোনাৰ মনৰ আসোঁৱাহ মই বুজি পাইছোঁ। মই আগেয়ে সাম্ৰাজ্যৰ দাবী পৰিত্যাগ কৰিছোঁ। এতিয়া আকৌ মোৰ মনৰ দৃঢ় সংকল্পৰ কথা কওঁ শুনক—মই কেতিয়াও বিয়া নকৰোঁ আৰু আজন্ম ব্ৰহ্মচাৰী হৈ থাকিম।”

দেৱব্ৰতই এই ভীষণ প্ৰতিজ্ঞা কৰাৰ লগে লগে ‘ভীষ্ম’ ‘ভীষ্ম’ বুলি আকাশত প্ৰতিধ্বনি উঠিল; (ভীষ্ম শব্দৰ অৰ্থ ভয়ংকৰ) আৰু দেৱব্ৰতৰ মূৰত পুষ্পবৃষ্টি হব ধৰিলে। সেইদিনাৰ পৰা দেৱব্ৰত ভীষ্ম নামে বিখ্যাত হ’ল।

দেৱব্ৰতই সত্যৱতীক কলে “মাতৃ! আপুনি ৰথত উঠক। আমি এতিয়া যাওঁ।”

শান্তনুৱে সত্যৱতীৰ পাণি গ্ৰহণ কৰি বৰ সন্তুষ্ট হ’ল। তেওঁ ভীষ্মক কলে “বোপা দেৱব্ৰত! মই আজি তোমাক এই বৰ দিলোঁ।—মৃত্যু তোমাৰ ইচ্ছাধীন হব। তুমি মৃত্যুক বৰণ নকৰিলে তোমাৰ মৃত্যু নাই। তুমি আজিৰপৰা মৃত্যুঞ্জয়ী!”

কৌৰৱ-পাণ্ডৱ বংশ।

সত্যৱতী ধীৰবৰ নিজ কন্যা নাছিল। অদ্ৰিকা নামে এজনী অঙ্গৰী শাপভ্ৰষ্টা হৈ মাছ ৰূপ লৈছিল। এই অদ্ৰিকাৰ গৰ্ভত এজনী মনুষ্য-কন্যা হয় আৰু ধীৰবে মাছৰ পেটত কন্যা জনীক পায়। মাছৰ পেটত জন্মিছিল আৰু গাৰপৰা সদায় মাছৰ গোল্ল ওলাইছিল বুলি তেওঁৰ নাম মৎস্যগন্ধা আছিল।

মৎস্যগন্ধাৰ মহৰ্ষি পৰাশৰৰ লগত বিয়া হয় আৰু তেতিয়াৰপৰা তেওঁৰ গাৰপৰা পদ্মফুলৰ গোন্ধ ওলোৱা হ'ল। পৰাশৰৰ ঔৰষত মৎস্যগন্ধাৰ গৰ্ভত এজন পুত্ৰ হয় তেওঁৰ নাম ব্যাস। তেওঁ দ্বীপত জন্মিছিল বুলি তেওঁৰ অন্য নাম দ্বৈপায়ন হ'ল। ব্যাসদেৱৰ জন্মৰ পাচত পৰাশৰে মৎস্যগন্ধাক অন্য পুৰুষৰ ভাৰ্যা হবলৈ অনুমতি দিয়ে আৰু এৰি দিবৰ সময়ত মহৰ্ষি পৰাশৰে তপস্যাৰ প্ৰভাতত মৎস্যগন্ধাক পুনৰ কুমাৰী অৱস্থা ঘূৰাই দিয়ে। মৎস্যগন্ধাই পিচত সত্যৱতী নামে বিখ্যাত হ'ল।

শান্তনুৰ ঔৰষত সত্যৱতীৰ গৰ্ভত দুজন পুত্ৰ সন্তান হয়। এজনৰ নাম চিত্ৰাঙ্গদ আৰু আনজনৰ নাম বিচিত্ৰবীৰ্য্য। শান্তনুৱে দেহত্যাগ কৰাৰ পাচত চিত্ৰাঙ্গদ হস্তিনাপুৰৰ বজা হয়। কিন্তু গন্ধৰ্ববোৰৰ লগত হোৱা এখন ভীষণ যুদ্ধত চিত্ৰাঙ্গদৰ মৃত্যু হয়।

* * *

বিচিত্ৰবীৰ্য্য যৌৱনত ভৰি দিয়াৰ লগে লগে ভীষ্মই তেওঁৰ বিয়াৰ কথা চিন্তা কৰিব ধৰিলে। এনে সময়তে কাশীৰ বজাৰ তিনি জনী কন্যা—অম্বা, অম্বিকা, আৰু অম্বালিকাৰ সন্মিলন ঘোষণা কৰিলে। সেই সময়ত নিয়ম আছিল যে সন্মিলন ঘোষণা কৰা কন্যাক যুদ্ধ কৰি জয় কৰিব পাৰা যায়। এই কথা সত্যৱতীৰ লগত আলোচনা কৰি ভীষ্মই সন্মিলন সভাত উপস্থিত হৈ ঘোষণা কৰিলে “হে বাজন্যবৰ্গ! মই তিনিওজনী কন্যাক মোৰ ভাতৃ বিচিত্ৰবীৰ্য্যৰ কাৰণে গ্ৰহণ কৰিলোঁ। তোমালোকৰ কাৰো সাধ্য থাকিলে মোক বাধা দিয়া।” এইবুলি কৈ ভীষ্মই তিনিওজনী কন্যাকে বধত তুলি ললে। বজাবিলাকৰ ভিতৰত হাহাকাৰ লাগিল। সকলোৱে একেলগ হৈ ভীষ্মক আক্ৰমণ কৰিলে। এখন তুমুল যুদ্ধ হ'ল। সন্মিলনলৈ মহা মহা যোদ্ধাবোৰ গৈছিল। সকলোৱে অদ্ভুত বৰ কৌশল দেখুৱাই ভীষ্মৰ লগত যুদ্ধ কৰিলে। কিন্তু ভীষ্মক যুদ্ধত কোনে পাবিব? ভীষ্মৰ শৰ সহ্য কৰিব নোৱাৰি এজন এজনকৈ সকলোবোৰে পলাল। ভীষ্মই তিনিওজনী কন্যাকে লগত লৈ হস্তিনাপুৰ পালেহি।

কিন্তু বিয়া পাতিবৰ সময়ত জ্যেষ্ঠা কন্যা অম্বাই কলে যে তেওঁ শাস্ত্ৰৰাজক আগৰেপৰা পতী বুলি ভাবিছে। ভীষ্ম আৰু সত্যৱতীয়ে আলোচনা কৰি অম্বাক শাস্ত্ৰৰাজৰ ওচৰলৈ যাবলৈ কৈ অম্বিকা আৰু অম্বালিকাক বিচিত্ৰবীৰ্য্যৰ লগত বিয়া দিয়ে।

অম্বা শাস্ত্ৰৰাজৰ ওচৰলৈ গ'ল। কিন্তু তেওঁক ভীষ্মই জয় কৰি নিয়া বুলি শাস্ত্ৰই অম্বাক গ্ৰহণ কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে। অম্বা বৰ বিপদত পৰিল। উপায় নাপাই তেওঁ মহাবীৰ পৰশুৰামৰ ওচৰ চাপিল। পৰশুৰামে তেওঁৰ দুখৰ কাহিনী শুনি ভীষ্মৰ ওচৰলৈ আহিল আৰু অম্বাক গ্ৰহণ কৰিবলৈ ভীষ্মক নিৰ্দেশ দিলে। ভীষ্মই অস্বীকাৰ কৰিলে। ফলত ভীষ্ম আৰু পৰশুৰামৰ এখন তুমুল যুদ্ধ হ'ল। পৰশুৰাম ভীষ্মৰ অস্ত্ৰ-গুৰু। পৰশুৰামৰ সকলো অস্ত্ৰ ভীষ্মৰ জনা আছিল। সেই কাৰণে কোনোৱে কাকো বলে নোৱাৰে। ছয়দিনৰ দিনাখন ৰাতি অস্ত্ৰবস্ত্ৰ আৰু গজাদেবীয়ে ভীষ্মক ‘প্ৰম্বাপঅস্ত্ৰ’ নামে এবিধ দিবা অস্ত্ৰ সপোনতে দি গ'ল। মৰ্ত্যত এই অস্ত্ৰৰ বিষয়ে কোনোৱে নাজানে। পিচদিনা ভীষ্মই এই অস্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰিবলৈ উদ্যত হ'ল। পৃথিৱীত মহা প্ৰলয় হয় যেন লাগিল! নাৰদাদি ঋষিসকলে ভীষ্মক এই অস্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰিবলৈ হাক দিলে। পৰশুৰামে এই অস্ত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ তেওঁৰ কোনো অস্ত্ৰ নথকা কাৰণে তেওঁ যুদ্ধ বন্ধ কৰিলে।

অম্বাই তেতিয়া ভীষ্মৰ হত্যাৰ কাৰণে মহাদেৱক আৰাধনা কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। অম্বাৰ তপস্যাই বৰ কঠোৰ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে। মহাদেৱ সন্তুষ্ট হৈ ভীষ্মক বধ কৰিব পাৰিব বুলি বৰ দিলে।

অম্বাই চিতাজুইত জাপ দি দেহত্যাগ কৰিলে আৰু পাচত দ্ৰুপদ বজাৰ ঘৰত জন্ম ললে। তেওঁৰ নাম শিখণ্ডী হ'ল।

* * *

বিচিত্ৰবীৰ্য্যই বিয়াৰ সাত বছৰৰ পাচত যক্ষাৰোগত দেহত্যাগ কৰে।

বিচিত্ৰবীৰ্য্যৰ ছই পুত্ৰ—অশ্বিকাৰ গৰ্ভত ধৃতবাস্ত্ৰৰ আৰু অশ্বালিকাৰ গৰ্ভত পাণ্ডুৰ জন্ম হয়। ধৃতবাস্ত্ৰ জন্মান্ত আছিল। সেই কাৰণে পাণ্ডুৱে ৰাজ্যৰ অধিকাৰী হ'ল। ব্যাসদেৱৰ বিছৰ নামে এক পুত্ৰ হয়। সত্যৱতীয়ে বিছৰকো তেওঁৰ লগতে ৰাখে।

ধৃতবাস্ত্ৰৰ গান্ধাৰ দেশৰ ৰাজকুমাৰীৰ লগত বিয়া হয়। গান্ধাৰীয়ে এশ পুত্ৰ পাব বুলি ব্যাসদেৱে বৰ দিছিল। পিচত ধৃতবাস্ত্ৰৰ ঔষমত গান্ধাৰীৰ গৰ্ভত ছৰ্যোধন, ছংশাসনকে আদি কৰি এশ পুত্ৰৰ জন্ম হয় আৰু ছংশলা নামে এজনী কন্যা জন্মে।

পাণ্ডুৰ কুন্তী নামেৰে কুন্তীভোজ বজাৰ কন্যাৰ লগত বিয়া হয়। কুন্তীয়ে দুৰ্বাসা মুনীক সন্তুষ্ট কৰি এটা মন্ত্ৰ পাইছিল। সেই মন্ত্ৰৰ বলত কুন্তীয়ে যিকোনো দেৱতাক আৰাধনা কৰিলে সেই দেৱতাৰ নিচিনা পুত্ৰ পাব বুলি মুনীয়ে বৰ দিছিল। সেই মন্ত্ৰৰ বলেৰে কুন্তীয়ে যমৰজাৰ নিচিনা পুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ, বায়ুৰ সমান পৰাক্ৰমী পুত্ৰ ভীম, আৰু ইন্দ্ৰৰ নিচিনা মহাবীৰ পুত্ৰ অৰ্জুনক লাভ কৰিলে। পাণ্ডুৰ মদ্ৰদেশৰ ৰাজকন্যা মাজী নামেৰে আন এগৰাকী মহিষী আছিল। কুন্তীৰ মন্ত্ৰৰ বলত মাজীৰ গৰ্ভত অশ্বিনী কুমাৰৰ নিচিনা ছই পুত্ৰ—নকুল আৰু সহদেৱৰ জন্ম হ'ল।

ধৃতবাস্ত্ৰ আৰু পাণ্ডুৰ পুতেকবোৰৰ ভিতৰত যুধিষ্ঠিৰ আছিল জ্যেষ্ঠ। ছৰ্যোধন আৰু ভীমৰ একে দিনাখনে জন্ম হয়। ইঠাতে পাণ্ডুৰ মৃত্যু হোৱা কাৰণে যদিওবা ধৃতবাস্ত্ৰই বজা হৈছিল, এতিয়া যুধিষ্ঠিৰে যুৱৰাজ হব লাগে।

মহাভাৰতত ধৃতবাস্ত্ৰৰ পুতেকসকলক 'কৌৰৱ' আৰু পাণ্ডুৰ পুতেকসকলক 'পাণ্ডৱ' বুলি কৈছে।

মহামতি ভীমই কৌৰৱ আৰু পাণ্ডৱসকলক সমানভাৱে লালন পালন কৰিব ধৰিলে। কিন্তু ছৰ্যোধনে যে এই ৰাজ্য পাব নোৱাৰে এই কাৰণে কৌৰৱসকলৰ মনত পাণ্ডৱসকলৰ প্ৰতি এটা হিংসা আৰু বৈৰীভাৱ দিনক দিনে বাঢ়ি আহিব ধৰিলে।

খেলাধুলা, ৰংধেমালি, খোৱা-লোৱা, সকলো বিষয়তে কৌৰৱবোৰে পাণ্ডৱসকলক হিংসা কৰে। পাণ্ডৱসকলৰ ভিতৰত ভীম আছিল বৰ উগ্ৰ, মহাবলী আৰু মহা পৰাক্ৰমী। কৌৰৱবোৰৰ হিংসা ভাব দেখি দেখি ভীমৰ মনতো কৌৰৱবোৰৰ প্ৰতি বৈৰী ভাব প্ৰৱল হৈ উঠে। নানা ধৰণেৰে ভীমে কৌৰৱবোৰক উপদ্ৰৱ কৰে।

খেলি থাকোঁতে কেতিয়াবা ভীমে আহি নিজৰ মূৰটোকে কেইজনমানৰ মূৰত মাৰি দি মূৰ ভাঙিবলগীয়া কৰে। নদীত সাঁতুৰি খেলা কৰিবৰ সময়ত ভীমে দহ-বাৰজনক গৰামাৰি ধৰি পানীত ডুব দিয়ে, মৰে যেন দেখিলে এৰি দিয়ে।

কৌৰৱবোৰে গছত উঠি খেলি থকা দেখিলে ভীমে কৰাবাপৰা দৌৰি আহি গছজোপাকে জোকাৰি দি সকলোকে পেলাই দিয়ে; কাৰো কাৰো হাত ভাঙে, কাৰো ভৰি ভাঙে, সকলোৱে ভীমৰ ভয়ত কম্পমান! ভীম যিফালে যায়, কৌৰৱবোৰে সেইফালৰ পৰা পলাই যায়।

ছৰ্যোধনে ভাবে যে কি বাহুযুক্ত, কি গদাযুক্ত, একোতেই ভীমক পৰাস্ত কৰিব নোৱাৰি। লাহে লাহে ভীম কৌৰৱসকলৰ মাজত ভয়ঙ্কৰ হৈ উঠিল।

এইবোৰ দেখি ছৰ্যোধনৰ টোপনি নাইকীয়া হ'ল। তেওঁ সদায় ভীমৰ অনিষ্ট চিন্তা কৰি থাকে। এদিনাখন ছৰ্যোধনে ভাবিলে "ভীমক বান্ধিধৰি নদীত পেলাই দিব পাৰিলে কষ্টক ছৰ হয়।"

এনেকৈ ভাবি-গুণি ছৰ্যোধনে গঙ্গাৰ পাৰত এখন বিতোপন বভা সঁজালে। পাচত তেওঁ আহি পাণ্ডৱসকলক কলে "ভাইসকল! ব'লা, আমি সকলোৱে মিলি জল-বিহাৰ কৰিব যাওঁ।" যুধিষ্ঠিৰে তেওঁৰ কথাত মত দিলে।

নানাবকম বিচিত্ৰ ৰথত আৰোহণ কৰি পাণ্ডৱ আৰু কৌৰৱ সকল জাহুবীৰ পাৰলৈ আহিল। তেওঁলোকে নানা ধৰণৰ ৰং-

ধেমালি আৰু খেলা আৰম্ভ কৰি দিলে। কোনোৱে নৈত সাতুৰিছে, কোনোৱে বালিত দৌৰিছে, কোনোৱে মল্লযুদ্ধ কৰিছে আৰু কোনোৱে বা ধনু-শৰ লৈ চিকাৰ কৰি ফুৰিছে।

এনেকৈ বং-ধেমালিৰ পৰ্ব শেষ কৰি সকলোৱে খাবলৈ আহিল। শাৰী শাৰী সকলো ৰাজকুমাৰ বহি গ'ল। মাছ, মাংস সকলো ধৰণৰ সু-খাদ্য বস্তুবোৰ আহিব ধৰিলে। দুৰ্য্যোধন ভীমৰ কাষতে বহিছিল। সকলোৱে মহানন্দে খাইছে আৰু নানা ৰকমৰ বং-ধেমালিৰ কথা কৈছে। শেষত আহিল পায়স। পায়স আগেয়ে প্ৰত্যেকৰ কাষে বাটীত সঁজোৱা আছিল। ভীমৰ বাটীটো আছিল এটা চৰিয়াৰ সমান। দুৰ্য্যোধনে ভীমৰ পায়সৰ লগত আগতে বিহ মিহলাই থৈছিল। ভীমেও পায়স পাই মহানন্দে খালে। দুৰ্য্যোধনৰ মনত অপাৰ আনন্দ।

সকলোৱে বভাৰ তলত জিৰণি লৈছে। ভীমৰ গা বৰ বেয়া লাগিব ধৰিলে। তেওঁ অস্থিৰ হ'ল। গঙ্গাৰ শীতল পানীৰে হাত-মুখ ধুৱে ভাল পাব বুলি ভাবি ভীমে লাহে লাহে গঙ্গাৰ ফালে খোঁজ ললে। দুৰ্য্যোধনে আঁতৰৰ পৰা ভীমৰ গতি বিধি লক্ষ কৰি আছিল। তেওঁ দেখিলে যে ভীমে পানীৰ কাষতে বাগৰি পৰিল। দুৰ্য্যোধন দৌৰি গ'ল। তেওঁ আগেয়ে কিছুমান মৈ-লতা সংগ্ৰহ কৰি থৈছিল। দুৰ্য্যোধনে সেই লতাৰে ভীমক হাতে ভৰিয়ে ভালকৈ বান্ধি বগবাই নদীত পেলাই দিলে। তাৰ পাচত, 'গধূলি হ'ল' 'যাবৰ হ'ল' কৈ দুৰ্য্যোধনে চিঞৰবাখৰ লগাই দিলে। সকলোৱে উভতি আহিল।

ইফালে ভীমে আহি নদীৰ তলিত পৰিল হি আৰু তলি ফুটি পাতাল পালে গৈ। পাতালৰ সেইখন ঠাই নাগপুৰী অৰ্থাৎ সাপৰ ৰাজ্য আছিল। ভীম গৈ কিছুমান সাপৰ পোৱালীৰ ওপৰতে পৰিল আৰু বহু সাপ মৰিল। তাকে দেখি প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড বিষধৰ সাপবোৰে ভীমক খুঁটিব ধৰিলে। ভীমৰ গাত আগৰে পৰা বিহ আছিল। সাপৰ বিহে সেই বিহ খাই পেলালে। ভীমে জ্ঞান পাই দেখিলে যে তেওঁৰ হাত-

ভৰি বন্ধা! সকলো শক্তি প্ৰয়োগ কৰি তেওঁ হাত-ভৰিৰ বান্ধবোৰ চিঙি পেলালো। ভীমৰ গাত সহস্ৰ হাতীৰ বল! আক্ৰমণৰ পৰা বন্ধা পাবলৈ ভীমে এটা এটা কৈ সাপবোৰ মাৰিব ধৰিলে। বহুসাপ মৰিল।

কিছুমান সাপ পলাই গৈ পাতালৰ ৰজা বাসুকীৰ ওচৰত গোচৰ দিলে গৈ।

বাসুকীৰ মনত কোঁতুহল হ'ল। তেওঁ নিজে ল'ৰি আহিল। বাসুকীয়ে ভীমক চিনি পাই আনন্দত উত্ৰাৱল হৈ চিঞৰি উঠিল আৰু ভীমক সাবটি ধৰি কলে “কি আনন্দ! ভীম! তুমি যে মোৰ নাতিৰ নাতি!”

কুন্তীৰ পিতা ৰজা কুন্তীভোজ বাসুকীৰ ছোৱালীৰ পুতেক—নাতিয়েক। ভীম কুন্তীভোজৰ নাতিয়েক হয়। সেই সম্বন্ধত ভীম বাসুকীৰ নাতিৰ নাতি।

নাগবোৰে কলে “মহাৰাজ! কুন্তীৰ তনয় আমাৰ বৰ প্ৰিয়জন। তেওঁৰ ক্লান্তি ছৰ কৰিবলৈ কুণ্ডত সঞ্চিত অমৃত পান কৰিবলৈ ভীমক অনুমতি দিয়ক।”

“উত্তম প্ৰস্তাৱ! যোৱাভীম! তুমি পাতাললৈ আহিছাঁ—অমৃত পান কৰা গৈ।” বাসুকীয়ে এই বুলি কৈ প্ৰস্থান কৰিলে। নাগবোৰে ভীমক ভৰাললৈ লৈ গ'ল আৰু অমৃতৰ কুণ্ড দেখুৱাই দি কলে “যিমান পাৰা খোৱা”।

অমৃত পাই একলহ একলহ কৈ ভীমে আঠ কলহ অমৃত পান কৰিলে। অমৃত খাই বাপু বুকোদৰৰ পেট ওফন্দি পৰিল। তেওঁ কোনো ৰকমে উঠি আহি শয্যা ললে। সেই যে শুলে আঠদিনধৰি ভীম শুয়ে থাকিল! টোপনি ভঙ্গাৰ পাচত বাসুকীয়ে ভীমক হীৰা, মাণিক, মণি, মুক্তা আদি নানা অলঙ্কাৰেৰে সৈতে সঁজপাৰ পিন্ধালে আৰু ভীমক ভাগীৰথীৰ তীব্ৰত থই আহিবলৈ দুজন নাগক আদেশ দিলে।

যুধিষ্ঠিৰে আহি কুন্তীক কলে “আই! ভীমক ক'তো বিচাৰি পোৱা

নাই; তুমি কববালৈ পঠাইছা নেকি?” কুন্তীয়ে “নাই পঠোৱা” বুলি কোৱাত যুধিষ্ঠিৰ মহা চিন্তাত পৰিল। অৰ্জুন, নকুল, সহদেৱ তিনিও আহি কলে ভীমক কতো নাপালে বুলি। কুন্তীয়ে কান্দি পেলালে। সকলোৰে ভয় হ’ল ছৰ্যোধনে ভীমক কববাত মাৰিলে বুলি। এনেতে বিছৰ আহি উপস্থি হ’ল। তেওঁ সকলো কথা শুনি কলে “বোপা যুধিষ্ঠিৰ! মহৰ্ষি ব্যাস দেৱৰ মুখত শুনিছোঁ ভীম সহস্ৰ মহ হস্তীৰ সমান বলী। ভীমক ছৰ্যোধনে মাৰিব নোৱাৰে। ভীম ওলাব হি।”—এনেকৈ বিছৰে কুন্তীক শান্তনা দি গুচি গ’ল।

আঠ দিনৰ পাচত ভীম আহি ওলাল আৰু কেনেকৈ পাতালপুৰীত প্ৰবেশ কৰিলে, কেনেকৈ অমৃত পান কৰিলে, বাসুকীয়ে কেনেকৈ আদৰ সম্ভাষণ জনালে, সকলোবোৰ ভীমে ভাঙি পাতি কলে। তাৰ পাচত বজ্ৰ গন্তীৰ স্বৰে কলে “মই ছৰ্যোধনক এসেকা দিহে এৰিম।”

যুধিষ্ঠিৰে কলে “ভাইহঁত! এইবোৰ কথা ঘৃণাকৰেও বাহিৰত ক’তো নকবা। আমি এতিয়া খুব সাৱধানে চলিব লাগিব।”

— —

দ্রোণাচাৰ্য্য

দ্রোণ মহৰ্ষি ভৰদ্বাজৰ পুত্ৰ। তেওঁ ধনুৰ্বেদ শিক্ষাৰ কাৰণে মহৰ্ষি অগ্নিবেশৰ ওচৰলৈ গৈ ব্ৰহ্মচৰ্য্য আৰু আত্মসংযমৰ কঠোৰ ব্ৰত পালন কৰি বহুদিন অগ্নিবেশৰ ওচৰত অস্ত্ৰ-শিক্ষা লাভ কৰে। সেই সময়ত পাঞ্চাল দেশৰ ৰাজপুত্ৰ দ্ৰুপদেও মহৰ্ষি অগ্নিবেশৰ ওচৰত ধনুৰ্বেদ অধ্যয়ন কৰিছিল। একে গুৰুৰ শিষ্য হৈ দ্ৰুপদ আৰু দ্রোণৰ ভিতৰত প্ৰীতিৰ ভাব উপজিল আৰু দুয়ো পৰম্পৰৰ পৰম মিত্ৰ হ’ল।

এদিন দ্ৰুপদে দ্রোণক কলে “সখা! মই যেতিয়া ৰজা হম, তোমাৰ ছুখ মই ওচাম। মই প্ৰতিজ্ঞা কৰি কৈছোঁ—অৰ্থ আৰু সম্পত্তি—একোৰেই তোমাৰ অভাৱ নাথাকিব।” কিছুদিনৰ পাচত দ্ৰুপদ ৰাজ্যলৈ যাব ওলাল। দ্রোণে প্ৰীতি আৰু শ্ৰদ্ধাৰে সৈতে অশ্ৰুস্নয়নে দ্ৰুপদক বিদায় দিলে।

কিছুদিনৰ পাচত মহৰ্ষি ভৰদ্বাজৰ আদেশ অনুসৰি দ্রোণে মহৰ্ষি গৌতমৰ কন্যা কৃপীৰ পাণি গ্ৰহণ কৰে। কালক্ৰমত, দ্রোণৰ ঔষত কৃপীৰ গৰ্ভত অশ্বখামা নামে মহাবিক্ৰমশালী সূৰ্য্যৰ সমান তেজী পুত্ৰ এজনৰ জন্ম হ’ল। এদিন অশ্বখামাই লগৰ ধনিক পুত্ৰবোৰক গাখীৰ খোৱা দেখি স্বৰলৈ আহি ‘গাখীৰ’ ‘গাখীৰ’কৈ কান্দিব ধৰিলে। দ্রোণে মনৰ ছুখত ওলাই গ’ল—কিন্তু কতো দোৱতী গাই এজনী বিচাৰি নাপালে। উভতি আহোঁতে বাটত দেখিলে ধনিক পুত্ৰবোৰে পিঠাগুৰি পানীত গুলি ‘গাখীৰ খা’ বুলি অশ্বখামাক উপহাস কৰিছে।

দ্রোণৰ মনত বৰ ছুখ লাগিল। এনেতে শুনিলে যে মহাবীৰ পৰশুৰামে তেওঁৰ যথা সৰ্ব্বস্ব ব্ৰাহ্মণক বিলাই দিব ধৰিছে। পৰশুৰাম মহৰ্ষি জমদগ্নিৰ পুত্ৰ। কাৰ্ত্তবীৰ্য্যৰ্জ্জুনৰ পুত্ৰসকলে মহৰ্ষি জমদগ্নিক

বধ কৰে। সেই খণ্ডতে পৰশুৰামে ভীষণ সংহাৰ মূৰ্ত্তি ধৰি একৈশবাৰ পৃথিবী নিক্ষেপ কৰে।

দ্রোণে আহি পৰশুৰামক সভান্তৰে প্ৰণাম কৰি কলে “হে বাম !

মই মহৰ্ষি অঙ্গিৰাৰ কুলৰ মহৰ্ষি ভবদ্বাজৰ পুত্ৰ। মোৰ নাম দ্রোণ। মই অৰ্থলাভৰ আশাত আপোনাৰ ওচৰলৈ আহিছোঁ।”

ভগবান পৰশুৰামে দ্রোণক সাদৰ সম্ভাষণ জনাই কলে “বোপা দ্রোণ ! মোৰ সকলো ধন বস্তু মই ব্ৰাহ্মণসকলৰ মাজত বিতৰণ কৰি দিলোঁ। এতিয়া নিজৰ শৰীৰটো আৰু অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰবোৰৰ বাহিৰে মোৰ একো নাই। এই ছবিধৰ তোমাক যিহকে লাগে দিবলৈ মই প্ৰস্তুত আছোঁ। দ্রোণে কলে “হে অবাতিনাশক ! যদি মোৰ প্ৰতি সন্তুষ্ট হৈছে তেন্তে আপুনি নিক্ষেপ আৰু সম্ভাষণৰ বিধিৰে সৈতে আপোনাৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰবোৰকে মোক দিয়ক।”

পৰশুৰামে হাঁহিমাৰি ‘তথাস্ত’ বুলি কৈ দ্রোণক অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু বহুসমবেত ধনুৰ্বেদ দান কৰিলে।

আকৌ দ্রোণ মহা চিন্তাত পৰিল। পৰশুৰামৰ ওচৰত অৰ্থলাভ নহ’ল। হঠাতে তেওঁৰ দ্ৰুপদৰ প্ৰতিশ্ৰুতিৰ কথা মনত পৰিল। আনন্দমনেৰে তেওঁ দ্ৰুপদৰ ৰাজ্যৰ ফালে খোজ ললে। দ্ৰুপদ তেতিয়া পাঞ্চালৰ ৰজা। ৰজাৰ সভাত সোমাই তেওঁ দ্ৰুপদক কলে “হে পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ ! মই দ্রোণ ; তোমাৰ সখা। গুৰু গৃহত থাকোঁতে তুমি মোক প্ৰতিশ্ৰুতি দিছিল। যে তুমি ৰজা হলে মোৰ হৃথ-হৃগতি দূৰ কৰিবা। মই এতিয়া তোমাৰ ওচৰলৈ আহিছোঁ।”

দ্ৰুপদে অৱজ্ঞাৰ সূৰেৰে কলে “হে ব্ৰাহ্মণ ! তুমি আহি মোৰ ওচৰত তুমি মোৰ সখা বুলি পৰিচয় দি তোমাৰ স্তুতিৰ পৰিচয় দিয়া নাই। আগেয়ে তোমাৰ লগত মোৰ বন্ধুত্ব আছিল সঁচা কথা ; কিন্তু এতিয়া মই ৰজা ; তুমি এতিয়া মোৰ সেই বন্ধুত্বৰ যোগ্য নোহোৱা। ৰজা আৰু দৰিদ্ৰৰ মাজত বন্ধুত্ব থাকিব নোৱাৰে। সেই কাৰণে তুমি আগৰ কথা পাহৰি যোৱা। তোমাক এতিয়া মই এবাতিৰ কাৰণে

আশ্ৰয় দিলোঁ। কাইলৈ বাতি পুৱাতে তুমি মোৰ ৰাজ্য এৰি গুচি যাবা।”

দ্ৰুপদৰ এই কটুক্তি শুনি দ্রোণৰ অন্তৰ ক্ৰোধানলত দগ্ধ হব ধৰিলে। কঁপি কঁপি তেওঁ কলে “মহাৰাজ দ্ৰুপদ ! এদিন মই তোমাৰ সমান হৈছে তোমাৰ বন্ধুত্বৰ দাবী কৰিম।” এইবুলি দ্রোণে সেই স্থান ত্যাগ কৰিলে। ওলাই আহি তেওঁ হস্তিনাপুৰৰ ফালে খোজ ললে।

হস্তিনাপুৰত আহি দ্রোণে দেখিলে, এখন স্তব্ধিত সেউজীয়া পথাৰত কোঁৱৰ আৰু পাণ্ডৱসকলে এটা লোৰ গুলি লৈ খেলা কৰি আছে। কাষতে এটা দ কুৰা আছিল। গুলিটো তাত পৰি গ’ল। কোঁৱৰ আৰু পাণ্ডৱসকলে কিং কৰ্তব্য বিমূঢ় হ’ল। দ্রোণে আগবাঢ়ি আহি কলে “হে কুমাৰসকল ! তোমালোকে নো গুলিটো কুৰাৰপৰা উদ্ধাৰ কৰা বিছা এতিয়াও শিকিব পাৰা নাইনে ?”

যুধিষ্ঠিৰে কলে “হে ব্ৰাহ্মণ ! আপুনি যদি গুলিটো উঠাই আনিব পাৰে তেন্তে আপোনাৰ আজীৱন ভোজনৰ ব্যৱস্থা কৰি দিম।”

দ্রোণে তেওঁৰ আঙুলিৰ পৰা আঙঠিটো খুলি লৈ কুৰাত পেলাই দিলে আৰু কলে “লোৰ গুলিটো তোলা অতি সামান্য কথা—মই এই ক্ষুদ্ৰ আঙঠিটোও কুৰাৰপৰা তুলি আনিম। এইবুলি কৈ দ্রোণে হাতত এমুঠি খাগৰি ললে আৰু তাৰে এডালেৰে কুৰাত থকা গুলিটো বিক্ৰি পেলালে। তাৰ পাচত এডালৰ পাচত এডালকৈ খাগৰি পেলাই দিলে। খাগৰিবোৰ এডাল এডালকৈ ইডালক সিডালে বিক্ৰি জৰীৰ নিচিনা হ’ল। দ্রোণে গুলিটোৰে সৈতে খাগৰিবোৰ টানি আনিলে। কোঁৱৰ-পাণ্ডৱসকলে হৰ্ষধ্বনি কৰি উঠিল। তাৰ পাচত সকলোৱে কৈ উঠিল “এতিয়া আপোনাৰ আঙঠিটো তোলক।”

দ্রোণে ধনুশৰ লৈ আঙঠিটো বিক্ৰিলে। তাৰপাচত ইপাতৰ পিচত সিপাতকৈ শৰক শৰেৰে বিক্ৰি মালাৰ নিচিনাকৈ গাঁঠি আঙঠিটো তুলি আনিলে। কুমাৰসকলে এনে বিস্ময়কৰ ঘটনা দেখি তৰধ মানিলে। তেওঁলোকে কলে “এতিয়া আপোনাৰ পৰিচয় দিয়ক।”

দ্রোণে কলে বোপাইত! তোমালোকে মোৰ স্বৰূপ বৰ্ণাই গুলি উদ্ধাৰ কৰা ঘটনাটো পিতামহ ভীষ্মক কোৱাগই। তেৱেঁ তোমালোকক মোৰ পৰিচয় দিব।”

সকলোবোৰে দৌৰি গৈ পিতামহ ভীষ্মক সকলো কথা জনালে। ভীষ্মই ভাবিলে “এওঁ পৰশুৰামৰপৰা অস্ত্ৰ পোৱা দ্রোণত বাহিৰে অইন কোনো নহয়।” ইয়াকে ভাবি ভীষ্মই ততালিকে আহি দ্রোণক সমাদৰ কৰি লই গ’ল।

দ্রোণে তেওঁক অশ্বখামাৰ গাখীৰলৈ বোদনৰ পৰা আৰম্ভ কৰি দ্ৰুপদৰ কটুকিলৈকে সকলো কথা কলে।

ভীষ্মই দ্রোণক কলে “হে মহাত্মন! গোতম তনয় কৃপাচাৰ্য্যই ৰাজকুমাৰহঁতক অস্ত্ৰ-শিক্ষা দিছে। আপুনি প্ৰধান আচাৰ্য্যৰ পদ লই কুমাৰ সকলক ধনুৰ্বেদ আৰু অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰৰ শিক্ষা দিয়ক। এই ৰাজ্যৰ সকলো ধন-সম্পত্তি আপোনাৰ অধীন হব। আপুনি পৰম স্ত্ৰেখে দিন কটাব পাৰিব।

ইয়াকে কৈ ভীষ্মই দ্রোণৰ বাস ভৱনৰ ব্যৱস্থা কৰি দিলে।

তেতিয়া কৌৰৱ আৰু পাণ্ডৱ সকলে দ্রোণক আহি সন্মুখীন কৰিলে। দ্রোণে কলে “হে মোৰ প্ৰিয় শিষ্য সকল! মই বিশেষ যত্ন আৰু অধ্যয়নৰে সৈতে তোমালোকক সকলোবকমৰ অস্ত্ৰ-শিক্ষা দিম। শিক্ষা সমাপ্ত হলে তোমালোক প্ৰত্যেকে একোজন বীৰ হব; তেতিয়া তোমালোকে মোৰ এটা অভিলষিত বাসনা পূৰ্ণ কৰিব। বুলি মোক প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়া। কৌৰৱ কুমাৰ সকল নীৰৱে থাকিল। যুধিষ্ঠিৰে অৰ্জুনৰ ফালে চালে। অৰ্জুনে আগবাঢ়ি আহি আঠ লই কলে। “গুৰুদেৱ! আপুনি যি আদেশ দিয়ে, মই প্ৰাণ দি হলেও তাক পালন কৰিম।”

দ্রোণে এই কথা শুনি অৰ্জুনক সাবোট মাৰি ধৰি তেওঁৰ মূৰত আশীৰ্বাদ দিলে। তেওঁৰ চকুৰ পৰা ছখাৰি অনদাশ্ৰ বাগৰি পৰিল।

* * * * *

মহাত্মা দ্রোণে কৌৰৱ আৰু পাণ্ডৱ সকলক সকলো বকমৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰৰ শিক্ষা দিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। অৰ্জুন দোপক দোপে আগবাঢ়ি গ’ল। তেওঁ দ্রোণাচাৰ্য্যৰ পৰা বহু গুপ্ত কৌশল আৰু বহু মহা মহা অস্ত্ৰৰ নিক্ষেপ আৰু সম্ভৱণ বিধি শিকি পেলালে। লগে লগে দ্রোণপুত্ৰ অশ্বখামায়ো অস্ত্ৰ-শিক্ষা লাভ কৰিব ধৰিলে।

এদিনাখন ৰাতি দ্রোণাচাৰ্য্যই অৰ্জুনৰ শোৱা কোঠালীৰ পৰা ধনুৰ টকাৰ শব্দ শুনি কোঠাৰ ফালে গৈ দেখিলে যে শোৱা কোঠালী একাৰ! তেওঁ বুজিলে যে অৰ্জুনে অন্ধকাৰত ধনুৰিচ্ছা অভ্যাস কৰিছে। তেওঁ অৰ্জুনক মাতি আনি কলে “হে অৰ্জুন! মই তোমাক অদ্বিতীয় ধনুৰ্দ্ধৰ কৰি তুলিম।”

এদিন কৌৰৱ আৰু পাণ্ডৱ সকলে একেলগে মৃগয়াৰ কাৰণে হাবিলৈ ওলাল। লগত দ্রোণাচাৰ্য্যও গ’ল। এজনে তীক্ষ্ণ-শ্ৰাণ কুকুৰ আৰু পশুধৰা জালবোৰ ললে। হাবিত কুমাৰ সকলে চিকাৰত মত্ত হৈ পহু, বাঘ, ভালুক বিচাৰি ফুৰিছে। কুকুৰ বোৰেও তৎপৰ হৈ ঘূৰি ফুৰিছে। এনেতে এটা কুকুৰ দ্রোণাচাৰ্য্য আৰু অৰ্জুনৰ কাষলৈ আহিল। সাতপাত শৰেৰে কুকুৰটোৰ কণ্ঠলৈকে মুখখন বিদ্ধ হৈ মাতিব নোৱাৰা হৈছে। কুকুৰৰ এনে অৱস্থা দেখি ছয়ো আচৰিত হ’ল। অৰ্জুনে দ্রোণক কলে “গুৰুদেৱ! কুকুৰটোৰ মুখত এনেকৈ ঘিৰুনে শৰ নিক্ষেপ কৰিছে তেওঁ অৱশ্যে অদ্বিতীয় ধনুৰ্দ্ধৰ। মোৰ চেষ্টা বৃথা হৈছে।”

পিচত কুকুৰটোক লগত লৈ সেই শৰ নিক্ষেপকাৰী ধনুৰ্দ্ধৰক বিচাৰি ওলাল। গৈ দেখিলে জীৰ্ণ বসন আৰু মলিন বেণেৰে জটিকাৰী এক বনবাসীয়ে হাতত ধনুৰলৈ শৰ অভ্যাস কৰি আছে। আগত আছে মাটিৰে নিৰ্মিত দ্রোণাচাৰ্য্যৰ মূৰ্ত্তি! অৰ্জুন ক্ষণেকলৈ স্তব্ধ হৈ থাকিল। তেওঁ কলে “হে বীৰ! এই কুকুৰৰ কণ্ঠ তুমিয়ে বোধ কৰা নাই জানো? তুমি কোন আৰু ইয়াত কি কৰিছা? গুৰু দ্রোণাচাৰ্য্যৰ মূৰ্ত্তিয়ে বা কিয় ৰাখিছা?”

বনবাসীয়ে কলে “হে অৰ্জুন ! মই হিবণ্যধনু নামে ব্যাধ-ৰজাব পুত্ৰ একলব্য। মহাত্মা দ্ৰোণাচাৰ্য্যই মোৰ হীন জাতিত জন্ম হোৱা কাৰণে মোক শিষ্য বুলি গ্ৰহণ নকৰিলে। সেই কাৰণে গুৰু দ্ৰোণৰ এই মূৰ্ত্তি সাজি লই তেওঁকেই গুৰু বুলি মানি অস্ত্ৰ-শিক্ষা কৰি আছোঁ। কুকুৰটোৱে ভুকি ভুকি আহি মোৰ ধ্যান ভঙ্গ কৰা বাবে মই তাৰ কণ্ঠ বোধ কৰি দিছোঁ।”

দ্ৰোণাচাৰ্য্যই আগবাঢ়ি আহি কলে “হে বৎস ! তুমি যেতিয়া মোক গুৰু বুলি মানিছা অৱশ্যে তুমি মোক মোৰ প্ৰাপ্য গুৰু দক্ষিণা দিবা।”

একলব্যই কলে “হে আচাৰ্য্য ! গুৰুক অদেয় একো নাই। আপুনি আদেশ দিলে যথাসাধ্য মই আপোনাৰ দক্ষিণা সংগ্ৰহ কৰিম।”

দ্ৰোণে কলে “হে বীৰ ; যদি তোমাৰ মোক গুৰু দক্ষিণা দিবলৈ আগ্ৰহ থাকে তেন্তে তোমাৰ সোঁহাতৰ বুঢ়া আঙ্গুলিটো কাটি তুমি মোৰ দক্ষিণা প্ৰদান কৰা।”

একলব্যই প্ৰফুল্লমনে আৰু হৃষ্টচিত্তে তেওঁৰ বুঢ়া আঙ্গুলিটো কাটি দ্ৰোনক দান কৰিলে। পাচত একলব্যই ধনুত টঙ্কাৰ দি বুজি পালে তেওঁৰ ক্ষিপ্ৰতা আৰু শক্তি নাইকীয়া হ’ল।

এদিনাখন দ্ৰোণাচাৰ্য্যই শিষ্যবোৰৰ লক্ষ্যভেদৰ পৰীক্ষা চাবলৈ নীল বঙৰ পাখীৰে সৈতে এটি চবাইৰ মূৰ্ত্তি সজালে আৰু গছ এজোপাৰ ওপৰত বান্ধি থলে। তাৰ পাচত ৰাজপুত্ৰ সকলক শাবীকৈ থিয় হব দি কলে “হে ধনুৰ্দ্ধবসকল ! তোমালোক সকলোৱে চবাইটোৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰি ধনু-শৰ ঠিক কৰি লোৱা আৰু মোৰ আদেশ পোৱা মাত্ৰকে পক্ষীটোৰ মূৰটো কাটি মাটিত পেলাবা।”

যুধিষ্ঠিৰৰ ফালে চাই তেওঁ কলে “যুধিষ্ঠিৰ ! তুমি লক্ষ্য ঠিক কৰা—এতিয়া কোৱা—কি দেখিছা ? মোক দেখিছানে ? তোমাৰ ভ্ৰাতৃবৃন্দক আৰু গছজোপা দেখিছানে ?” যুধিষ্ঠিৰে কলে “গুৰুদেৱ !

মই আপোনাক দেখিছোঁ ; পক্ষীটো আৰু গছজোপা আৰু ভীম, অৰ্জুন, নকুল, সহদেৱ সকলোকে মই ভালকৈ দেখা পাইছোঁ।

“বাক হৈছে, তুমি নোৱাৰা—দুৰ্য্যোধন ! তুমি চেষ্টা কৰা” এইবুলি দ্ৰোণে দুৰ্য্যোধনক প্ৰশ্ন শুধিব ধৰিলে। দুৰ্য্যোধনেও পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হব নোৱাৰিলে। এনেকৈ কোঁৱৰ আৰু পাণ্ডৱৰ সকলোবোৰে অকৃতকাৰ্য্য হ’ল ; কেৱল অৰ্জুন বৈছে।

দ্ৰোণে অৰ্জুনক কলে—অৰ্জুন ! তুমি চেষ্টা কৰা। মোক, বা তোমাৰ ভ্ৰাতৃবৃন্দক দেখিছানে ? গছজোপা তোমাৰ চকুত পৰিছেনে ? অৰ্জুনে কলে “আচাৰ্য্য ! মই কেৱল চবাইটো দেখিছোঁ ; অইন একো দেখা নাই।”

দ্ৰোণে আকৌ কলে “ভালকৈ চোৱা অৰ্জুন ! কোৱা, কি দেখিছা ? অৰ্জুনে কলে “গুৰুদেৱ ! মই কেৱল পক্ষীটোৰ মূৰটো দেখা পাইছোঁ।” দ্ৰোণে কলে “অৰ্জুন ! লক্ষ্য ভেদ কৰা।” —ততালিকে চবাইৰ মূৰটো আহি মাটিত পৰিল।

দ্ৰোণে অৰ্জুনক আশীৰ্বাদ দিলে। মনতে ভাবিলে “অৰ্জুনেই দ্ৰুপদক জয় কৰিব পাৰিব।”

অইন এদিনাখন দ্ৰোণে শিষ্যসকলক লগত লৈ গঙ্গাস্নান কৰিবৰ কাৰণে ভাগীৰথীৰ পাৰলৈ আহিল। স্নানৰ কাৰণে দ্ৰোণ পানীত নামিছেহে মাথোন, তৎক্ষণাত এটা ঘৰিয়ালে আহি দ্ৰোণৰ ভৰিত কামুৰি ধৰিলে। দ্ৰোণে নিজৰ শক্তিয়ে ঘৰিয়ালৰ মুখৰপৰা নিজক মুক্ত কৰিব পাৰিলে হৈ ; তাকে নকৰি তেওঁ চিঞৰি উঠিল— “হে কোঁৱৰবৃন্দ ! হে পাঁচপাণ্ডৱ ! মোক ঘৰিয়ালৰ হাতৰপৰা ৰক্ষা কৰা !!!”

আচাৰ্য্যৰ চিঞৰ শুনি সকলো বিবুধি হ’ল। ইটোৰ মুখলৈ সিটোৱে চোৱা চুই কৰিব ধৰিলে। ইফালে চকুৰ পলকতে অৰ্জুনে ধনুশৰ লই পাঁচপাত শৰেৰে ঘৰিয়ালটো মাৰি পেলালে।

দ্ৰোণে পাৰলৈ আহি অৰ্জুনক কলে “হে মোৰ প্ৰিয় শিষ্য।

মই আজি তোমাৰ ওপৰত বৰ সন্তুষ্ট হৈছোঁ। মই আজি তোমাক প্ৰয়োগ আৰু সম্বৰণৰ বিধিৰে সৈতে 'ব্ৰহ্মশিৰাঃ' নামে এই ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ দান কৰিলোঁ। মই তোমাক সতৰ্ক কৰি দিছোঁ—এই অস্ত্ৰ মনুষ্যৰ ওপৰত কেতিয়াও প্ৰয়োগ নকৰিবা—যদি কৰা তেন্তে পৃথিৱী ধ্বংসহৈ যাব। যদি কোনো অমানুষিক শত্ৰুৱে তোমাক হঠাতে আক্ৰমণ কৰে তাৰ ওপৰত এই অস্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰিব পাৰিবা। অৰ্জুন! মোৰ কথাৰ যেন অগ্ৰথা নহয়।” অৰ্জুনে “সেয়ে হব গুৰুদেৱ” বুলি আঠলিই অস্ত্ৰ গ্ৰহণ কৰিলে।

এদিন কৃপাচাৰ্য্য, ভীষ্ম, ব্যাসদেৱ, বিছ্বকে আদি কৰি সকলোৰে মাজত মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰক বহি থকা দেখি দ্ৰোণে আহি কলে “মহাৰাজ! ৰাজকুমাৰসকলে সকলো বকম যুদ্ধ-বিচাৰে পাৰদৰ্শিতা লাভ কৰিছে। আপোনাৰ অনুমতি পালে তেওঁলোকে নিজৰ নিজৰ অস্ত্ৰশিক্ষাৰ পৰিচয় দিব পাৰে।”

ধৃতৰাষ্ট্ৰই কলে “হে দ্বিজশ্ৰেষ্ঠ ভৰদ্বাজতনয়! আপুনি আমাৰ এটা মহৎ কৰ্ত্তব্য সম্পন্ন কৰি দিলে! অস্ত্ৰশিক্ষা প্ৰদৰ্শনীৰ কাৰণে যেনেকুৱা বণক্ষেত্ৰ লাগে আপুনি আদেশ দিয়ক, বিছবে আপোনাৰ নিৰ্দেশমতে সকলো কৰি দিব।”

মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ আদেশ আৰু দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ নিৰ্দেশ অনুসাৰে বিছবে এখন বিতোপন যুদ্ধ প্ৰদৰ্শনীক্ষেত্ৰ নিৰ্মাণ কৰিলে। ঠায়ে ঠায়ে পানীৰ নিজৰা দিলে। চাৰিওফালে চিত্ৰিত-বিচিত্ৰিত নানা বণ্ডেৰে বনক-জমকহৈ থকাকৈ বভা সাজি ৰজা, মহাৰজা, ৰাজমহিষী, ৰাজকুমাৰীসকলৰ কাৰণে আৰু অন্যান্য নানাজেণীৰ দৰ্শকসকলৰ কাৰণে বহিবৰ ব্যৱস্থা কৰিলে। গোটেই যুদ্ধক্ষেত্ৰখন বিতোপন আৰু মনোৰম হৈ উঠিল।

শুভ তিথি আৰু শুভ নক্ষত্ৰৰ শুভক্ষণযুক্ত দিন এটা ধাৰ্য্য কৰি দ্ৰোণে যুদ্ধ বিচাৰ প্ৰদৰ্শনীৰ ঘোষণা কৰিলে। দেশে বিদেশে ঢাক-ঢোল বজাই সকলোকে জাননী দিয়া হ'ল।

যথা সময়ত মন্ত্ৰীসকলক লগত লৈ মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰই কৃপাচাৰ্য্য আৰু পিতামহ ভীষ্মৰ সৈতে আহি নিৰ্দিষ্ট আসন গ্ৰহণ কৰিলে। ধৃতৰাষ্ট্ৰক কৈ থাকিবলৈ ওচৰতে এজন বহিল। দৰ্শকবৃন্দৰ ফালৰ পৰা কোঁৱৰ-পাণ্ডৱৰ জয়ধ্বনিৰে আকাশ বতাহ মুখৰিত হ'ল।

গান্ধাৰী, কুন্তী আৰু আন আন ৰাজমহিষী আৰু ৰাজকুমাৰীসকল নিজৰ নিজৰ আসনত বহি গ'ল।

বণবাদ্য বাজি উঠিল। সৰ্ব্বজোষ্ঠ যুধিষ্ঠিৰক আগত লই যুদ্ধৰ মাজপাৰ পিন্ধি হাতত ধনু শৰ লই ৰাজকুমাৰ সকলে জোষ্ঠ কনিষ্ঠ অনুসৰি যুদ্ধক্ষেত্ৰত প্ৰবেশ কৰিলে। দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ সংকেত পাই তেওঁলোকে ধনুত টঙ্কাৰ দিলে। আচৰিত আচৰিত অস্ত্ৰবোৰ প্ৰয়োগ কৰি তেওঁলোকে দৰ্শক সকলক অভিভূত কৰিলে। নিজৰ নিজৰ নামাঙ্কিত অস্ত্ৰ লই লক্ষ ভেদ কৰা দৃশ্য দেখি দৰ্শক সকলে জয়ধ্বনি দি উঠিল।

কিছুমানে খড়্গ হাতত লই ভয়ানক ভয়ানক অস্ত্ৰবোৰ ব্যৰ্থ কৰি দেখুৱালে। কিছুমানে বথ হাতী ঘোঁৰাত উঠি নিজৰ নিজৰ যুদ্ধৰ কৌশলবোৰ প্ৰদৰ্শন কৰিলে। গদাৰ শব্দই আকাশ পাতাল বিদীৰ্ণ কৰি দিলে।

ভীম আৰু দুৰ্য্যোধনৰ গদা যুদ্ধ! সিটো এটা অদ্ভুত প্ৰদৰ্শন!! শূন্যত গদা ঘূৰাই সিংহ গজ্জন কৰি দুৰ্য্যোধনে ওপৰলৈ জাঁপ দি ভীমক আক্ৰমণ কৰিবলৈ খেদি যায়। ভীমে বায়ুবেগে আকাশত উঠি প্ৰলয়হুকাৰে দুৰ্য্যোধনৰ গদাৰ গ্ৰহাৰ ব্যৰ্থ কৰি দিয়ে। এনে তুমুল যুদ্ধ দেখি আৰু দৰ্শক সকলৰ পৰা ভয়ঙ্কৰ আৰ্ত্তনাদ শুনি দ্ৰোণে তেওঁৰ পুত্ৰ অশ্বথামাক কলে “হে পুত্ৰ! বিনীত ভাবে ভীম আৰু দুৰ্য্যোধনক যুদ্ধ বন্ধ কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰা”।

বাদ্য মুহূৰ্ত্তলৈ বন্ধ কৰিবলৈ সংকেত দি দ্ৰোণাচাৰ্য্যই কলে “হে দৰ্শক মণ্ডলী! মধ্যম পাণ্ডৱ অৰ্জুন মোৰ নিজৰ পুত্ৰত কৈও বেচি প্ৰিয়। তেওঁ সৰ্ব শাস্ত্ৰবিশাৰদ আৰু ইন্দ্ৰতুল্য মহা-

বীৰ। তেওঁৰ যুদ্ধ কোঁশল আৰু বীৰত্ব চাই পৰম ভূপতি লাভ কৰক।”

আকৌ বণবাদ্য বাজি উঠিল। ধনুশৰ লই অৰ্জুন আহিল যেন সাক্ষাৎ দেৱৰাজ ইন্দ্ৰ! ধনুত টঙ্কাৰ দি তেওঁ অগ্নি অস্ত্ৰ নিক্ষেপ কৰিলে। দাউ দাউ কৈ চাৰিওফালে জুই জ্বলি উঠিল। বৰুণ বান নিক্ষেপ কৰিলে। ধাৰাধাৰে বৰষুণ আহিল; জুই লুমাই গ’ল। বায়ু অস্ত্ৰ এৰিলে; নিমিষতে বৰষুণ উৰি গ’ল। অৰ্জুনৰ জয়ধ্বনিৰে আকাশ বতাহ মুখৰিত হ’ল। তেওঁ পাৰ্জ্জন্যস্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰি আকাশত মেঘৰ সৃষ্টি কৰি বণক্ষেত্ৰ অন্ধকাৰ কৰি পেলালে আৰু ভৌমান্ত্ৰৰ দ্বাৰা পাতালত প্ৰবেশ কৰিলে। “অৰ্জুন ক’ত” “অৰ্জুন ক’ত” ধ্বনি উঠিল। তেতিয়াই অৰ্জুনে পৰ্বতান্ত্ৰৰ দ্বাৰা এখন বিৰাট-পৰ্বতৰ সৃষ্টি কৰিলে। অন্তৰ্দ্ধান অস্ত্ৰৰ আঘাতত পৰ্বত অদৃশ্য হৈ গ’ল। দীপ্তিমান অৰ্জুন সকলোৰে আগত ইন্দ্ৰৰ নিচিনা শোভা পাব ধৰিলে।

“জয় অৰ্জুনৰ জয়” ধ্বনি উঠিল। সকলোৰে একবাক্যে কৈ উঠিল “অৰ্জুনৰ নিচিনা ধনুৰ্দ্ধৰ পৃথিবীত নাই।”

“মই আছোঁ—ময়ে অৰ্জুনক পৰাস্ত কৰিম।” এনেকৈ কৈ-সূৰ্য্য-সম জ্যোতি আৰু কন্দৰ্পৰ নিচিনা কান্তি লই ভয়ঙ্কৰ সিংহনাদ কৰি এক কুমাৰ আহি বণক্ষেত্ৰত প্ৰবেশ কৰিলে। দৰ্শক সকলৰ ফালে চাই তেওঁ কলে “ময়ে অৰ্জুনৰ প্ৰতিদ্বন্দিতা কৰিম”।

কৃপাচাৰ্য্যই আগবাঢ়ি আহি কলে “হে কুমাৰ! তুমি কোন? তোমাৰ পৰিচয় দিয়া।” কুমাৰে কলে “মই অধীৰথৰ পুত্ৰ। মোৰ নাম কৰ্ণ। বাধা মোৰ মাতৃ।”

কৃপাচাৰ্য্যই কলে “হে কৰ্ণ, একমাত্ৰ ৰাজপুত্ৰই হে অৰ্জুনৰ প্ৰতিদ্বন্দিতা কৰিব পাৰিব।” কৰ্ণ অধোমুখে থিয় হৈ থাকিল।

তেতিয়া দূৰ্যোধনে কৈ উঠিল “মই আজি এই মুহূৰ্ত্ততে কৰ্ণক অঙ্গৰাজ্য দান কৰিলো।” তেতিয়াই ফুল, তুলসী, চন্দন, ছৰ্ব্বা সোণ ৰূপ মণি মুক্তাবে সৈতে ব্ৰাহ্মণৰ হতুৱাই কৰ্ণৰ অভিষেক কাৰ্য্য

সম্পন্ন কৰিলে। কৰ্ণক কলে “হে কৰ্ণ! তুমি আজিৰ পৰা দূৰ্যোধনৰ প্ৰিয় বন্ধু হ’লা।”

বেলি মাৰ গ’ল। যুদ্ধ প্ৰদৰ্শনই অৰুষ্ঠানৰ সামৰণি পৰিল।

* * * *

পিচদিনা দ্ৰোণাচাৰ্য্যই কোঁৱৰ আৰু পাণ্ডৱ সকলক কলে “হে মোৰ প্ৰিয় শিষ্য সকল! তোমালোক সকলোৰে কৃতীত্বৰে সৈতে ধনুৰ্দ্ধৰ বিজ্ঞাৰ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈছা। তোমালোক প্ৰত্যেকে এতিয়া একোজন মহাধনুৰ্দ্ধৰ; বীৰ! এতিয়া তোমালোকে মোক মোৰ প্ৰাপ্য দক্ষিণা প্ৰদান কৰা।”

কোঁৱৰ-পাণ্ডৱ সকলে তুমুল হৰ্ষধ্বনি কৰি দ্ৰোণক কলে “হে দ্বিজোস্তম! কি দক্ষিণা পালে আপুনি সন্তুষ্ট হব আমাক আদেশ কৰক, আমি আপোনাক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ প্ৰস্তুত আছোঁ।”

দ্ৰোণে কলে —“তোমালোকে পাঞ্চালৰ ৰজা দ্ৰুপদক বান্ধি আনি মোৰ হাতত অৰ্পণ কৰা।”

অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু দ্ৰোণাচাৰ্য্যক লগত লই কোঁৱৰ আৰু পাণ্ডৱ সকলে পাঞ্চাল ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিলে। মুহূৰ্ত্ততে সমৰাণল জ্বলি উঠিল। ৰাজকুমাৰ সকলে হাতী ঘোঁৰা আৰু বথত আৰোহণ কৰি পাঞ্চালৰাজ্যৰ ৰাজধানীত শিবিৰ পাতিলে। কোঁৱৰ আৰু পাণ্ডৱ সকলোবোৰে যুঁজলৈ আগবাঢ়ি আহিল। অৰ্জুনে দ্ৰোণক কলে “গুৰুদেৱ! মই সকলোতকৈ পাচত যুদ্ধ কৰিম।”

মহাবীৰ দ্ৰুপদে কোঁৱৰ সকলৰ আহ্বান শুনি প্ৰত্যুত্তৰ দিবলৈ আগবাঢ়ি আহিল। দ্ৰুপদে মহা বিক্ৰমেৰে কোঁৱৰ সকলক আক্ৰমণ কৰিলে। কোঁৱৰ সকল সেই প্ৰৱল আক্ৰমণৰ মুখত তিষ্ঠিব নোৱাৰিলে। কোঁৱৰৰ পৰাজয় হ’ল।

অৰ্জুন আগবাঢ়ি আহিল। তেওঁ যুধিষ্ঠিৰক যুদ্ধত নামিব নালাগে বুলি কলে। নকুল আৰু সহদেৱে প্ৰতিবন্ধাৰ দূৰ্গ সন্মুখ কৰি এটি চক্ৰবেহু ৰচনা কৰিলে। ভীমে গদা ল’ই সিংহ গৰ্জ্জন কৰিব ধৰিলে।

অৰ্জুনে ভীমক ক'লে “দাদা! তোমাৰ গদাৰে দ্ৰুপদ সৈন্যবাহিনীক মাৰি মৰিমূৰ নকৰিবা। মহাবাজ দ্ৰুপদ আমাৰ বন্ধু আৰু আত্মীয়। তেওঁক বন্দী কৰাই আচাৰ্য্যৰ উদ্দেশ্য। তেওঁৰ বৃথা সৈন্য ক্ষয় কৰিব নালাগে।”

মহাপৰাক্ৰমী সৈন্য সামান্তৰ দ্বাৰা পৰিবেষ্টিত হৈ মহাবাজ দ্ৰুপদে প্ৰৱল পৰাক্ৰমেৰে অৰ্জুনৰ ওপৰত শৰ নিক্ষেপ কৰিব ধৰিলে। ভীম আগবাঢ়ি গৈ দ্ৰুপদৰ সৈন্যবোৰৰ ওপৰত পৰিল। ভীমৰ পৰাক্ৰম দেখি দ্ৰুপদৰ বহু সৈন্যই বগভঙ্গ দিলে। অৰ্জুনে দ্ৰুপদৰ হাতৰ ধেনু আৰু বথৰ চকা কাটি পেলালে। দ্ৰুপদে তবোৱাল লৈ অৰ্জুনক খেদি আহিল। অৰ্জুনে দ্ৰুপদৰ হাতৰ তবোৱাল কাটি পেলালে। দ্ৰুপদে গদা লৈ খেদি আহিল। ভীমৰ লগত দ্ৰুপদৰ যুদ্ধ হ'ল। ভীমে দ্ৰুপদৰ গদা গুৰি কৰি দিলে কিন্তু দ্ৰুপদক আঘাত নকৰিলে। দ্ৰুপদ বন্দী হ'ল।

ভীম আৰু অৰ্জুনে দ্ৰুপদক বান্ধি আনি দ্ৰোণৰ হাতত অৰ্পণ কৰিলে। দ্ৰোণে কলে “মহাবাজ দ্ৰুপদ! ময়ে তোমাৰ বাজ্য জয় কৰিছোঁ আৰু মোৰে আদেশত তুমি বন্দী হৈছা। তোমাৰ জীৱনৰ কাৰণে তুমি ভয় নকৰিবা। মই এজন ক্ষমাশীল ব্ৰাহ্মণ। বিশেষকৈ গুৰু গৃহত থকা সময়ত তোমাৰ আৰু মোৰ ভিতৰত পৰম প্ৰীতি ভাব আছিল। বজা হৈ সেই বন্ধুত্বৰ বান্ধু চিঙি দি তুমি কৈছিল। এক মাত্ৰ বজাই হে তোমাৰ সখা হব পাৰে। সেই কাৰণে মই তোমাক অৰ্দ্ধবাজ্য এৰি দি ভাগীৰথীৰ দক্ষিণ পাৰৰ পাঞ্চাল বাজ্যৰ তোমাক বজা পাতিলোঁ। উত্তৰ পাৰৰ বজা মই হলেঁ। এতিয়া হে বন্ধু! আমাৰ বন্ধুত্ব দৃঢ় হওক!”

দ্ৰুপদে ক'লে “হে দ্ৰোণ! তোমাৰ মহৎ কুলত জন্ম। এনে মহৎ আচৰণ তুমিয়ে কৰিব পাৰা। মই তোমাৰ আদেশ মানি ললেঁ। আজিৰপৰা তোমাৰ লগত মোৰ বন্ধুত্ব অটুট থাকিব।”

দ্ৰোণে দ্ৰুপদক মুক্তি দি সমুচিত সম্বৰ্দ্ধনা জনালে।

দ্রৌপদী আৰু দৃষ্টদ্যুম্নৰ জন্ম

দ্ৰোণৰ হাতত এনেকৈ পৰাজিত হৈ দ্ৰুপদৰ অন্তৰ জ্বলি উঠিল। দ্ৰোণক কেনেকৈ বধ কৰিব পৰা যায় দিনে বাতিয়ে দ্ৰুপদৰ সেয়ে চিন্তা হ'ল। কিন্তু দ্ৰোণৰ নিচিনা যুদ্ধ-কৌশলী ধনুৰ্দ্ধৰ ক্ষত্ৰিয় সমাজত কোনো নাই। দ্ৰুপদে এইবোৰ কথা ভাবি বলিয়াৰ নিচিনা ঋষি-মুনী সকলৰ আশ্ৰমে আশ্ৰমে ঘূৰি ফুৰিব ধৰিলে।

সেই সময়ত যাজ্ঞ নামে এজন মহৰ্ষিয়ে গঙ্গানদীৰ পাৰত, তেওঁৰ ভায়েক উপযাজ্ঞৰ সৈতে আশ্ৰম পাতি আছিল। তেওঁলোক দুয়ো তপ, জপ, যাগ, যজ্ঞ, সকলোতে সিদ্ধ পুৰুষ আৰু নৈষ্ঠিক ব্ৰতী আছিল। দ্ৰুপদে আশ্ৰমলৈ গৈ তেওঁলোকক সেৱা সম্বৰ্দ্ধনা জনাব ধৰিলে।

এদিন দ্ৰুপদে কনিষ্ঠ মুনী উপযাজ্ঞক কলে “হে মহৰ্ষি! যদি মোৰ কোনো যজ্ঞানুষ্ঠানৰ দ্বাৰা দ্ৰোণক বধ কৰিবলৈ সক্ষম এক পুত্ৰ লাভ হয় তেন্তে মই আপোনাক এক অৰ্ঘ্যবৃন্দ গাই গৰু দান দিম।” উপযাজ্ঞে এই প্ৰস্তাৱত মান্তি নহ'ল। কিন্তু দ্ৰুপদে আশা নেবিলে। তেওঁ সমানে দুয়োজনকে সেৱা কৰিব ধৰিলে।

দ্ৰুপদৰ সেৱাত তুষ্ট হৈ এদিন উপযাজ্ঞে দ্ৰুপদক কলে “মহাবাজ! মই এদিন দেখিলোঁ—মোৰ জ্যেষ্ঠ ভাতা যাজ্ঞে এঠাইত এটা সুন্দৰ ফল পৰি থকা দেখা পালে। ফলটো দেখা পাই সেই ঠাই ডোখৰৰ পবিত্ৰতা বা অপবিত্ৰতা একোৰে বিচাৰ নকৰি তেওঁ ফলটো বুটলি ললে। এই কাৰণে মই ভাবিছোঁ, জ্যেষ্ঠই তোমাৰ নিমন্ত্ৰণ গ্ৰহণ কৰিবও পাৰে।

এই কথা শুনি দ্ৰুপদে যাজ্ঞৰ ওচৰলৈ আহি যথোচিত সন্মান দেখুৱাই কলে “হে ভপোধন! দ্ৰোণৰ হাতত পৰাজিত হৈ মই শোকত অধীৰ হৈছোঁ। শয়নে সপোনে মই দ্ৰোণৰ কথাৰে ভাবি থাকোঁ। দ্বিজোত্তম দ্ৰোণাচাৰ্য্য ব্ৰহ্মাৰ বিছাত অদ্বিতীয়। যুদ্ধ-ক্ষেত্ৰত তেওঁ অপ্ৰতিদ্বন্দী ধনুৰ্দ্ধৰ। ক্ষত্ৰিয় সমাজৰ মানত তেওঁ

দ্বিতীয় পৰশুৰাম। হে প্ৰভু! আপুনি এনে এটা যজ্ঞানুষ্ঠানৰ বিধান কৰক যাতে মই এক মহাবলী পুত্ৰ লাভ কৰি দ্ৰোণক বধ কৰিব পাৰোঁ। মই এই যজ্ঞৰ কাৰণে আঠ অযুত গৰু দান কৰিম।”

যাজ্ঞ বাজী হ'ল। তেওঁ উপযাজকো ব্ৰতী নিযুক্ত কৰিলে। দ্ৰুপদে মহা সমাৰোহেৰে যজ্ঞৰ সস্তাৰ সংগ্ৰহ কৰিলে।

যাজ্ঞে যথাবিহিত যজ্ঞানুষ্ঠান সম্পাদন কৰি পূৰ্ণাহুতি লই বাণীক কলে “হে বাজপত্নী! তুমি পুত্ৰ আৰু কন্যা একেলগে পাবা। উপযাজৰ দ্বাৰা মন্ত্ৰপুত্ৰ আৰু যাজ্ঞৰ দ্বাৰা প্ৰদত্ত এই পূৰ্ণাহুতি কেতিয়াও ব্যৰ্থ নহয়।” এইবুলি যাজ্ঞে আহুতি প্ৰদান কৰিলে।

হোমৰ জুইৰ ওপৰত ততালিকে এখন সুন্দৰ বথৰ আবিৰ্ভাৱ হ'ল। সেই বথৰ পৰা শিৰত কিবীটি, হাতত ধনু-শৰ আৰু খড়্গ লই সিংহনাদ কৰি এজন দেৱকুমাৰ নামি আহিল। লগে লগে আকাশী বাণী হ'ল “এইজন কুমাৰে দ্ৰোণক বধ কৰিব।” এওঁৰ নাম ধৃষ্টদ্যুম্ন হ'ল।

হোমৰ জুই আকৌ জ্বলি উঠিল। মুহূৰ্ত্ততে যজ্ঞবেদীৰ পৰা দশোদিশ উজ্জল কৰি এজনী পৰমাসুন্দৰী দেৱী মূৰ্ত্তি নামি আহিল। তেওঁৰ ৰূপত সকলোৰে চকুত চমক লাগিল। তেওঁৰ গাৰ পৰা অহা নীল পদ্ম ফুলৰ গোন্ধে চতুৰ্দ্দিশ আমোলমোল কৰি তুলিলে! আকাশত দৈব বাণী হ'ল—“এই কন্যা কোঁৱৰ সকলৰ বিশেষ ভয়ৰ কাৰণ হব আৰু ক্ষত্ৰিয়কুল ক্ষয় কৰি বহু দেৱকাৰ্য্য সাধন কৰিব।” শ্ৰামবৰণীয়া বুলি এওঁৰ নাম ‘কৃষ্ণা’ হ'ল। দ্ৰুপদৰ কন্যা বুলি এওঁৰ অন্তনাম দ্ৰৌপদী।

এনেতে বাজমহিষী আহি আঠলই প্ৰাৰ্থনা কৰি কলে “হে তপোধন! পুত্ৰ কন্যা দুয়োজনে যেন মোকে হে মাতৃ বুলি জানে মোক এই বৰ দিয়ক। যাজ্ঞে ‘তথাস্তু’ বুলি কলে।

ধৃষ্টদ্যুম্নৰ জন্মৰ কথা শুনি দ্ৰোণে তেওঁক হস্তিনাপুৰলৈ লই গ'ল আৰু সকলো বৰুৱাৰ অন্ত-শিক্ষা দিব ধৰিলে।

কৰ্ণৰ পৰিচয়

কৰ্ণ নামেৰে যি জন কুমাৰে যুদ্ধ প্ৰদৰ্শনী বগ ক্ষেত্ৰত প্ৰবেশ কৰি অৰ্জুনক প্ৰতিদ্বন্দিতা কৰিবলৈ আহ্বান কৰিছিল—তেওঁ অধী-বথৰ পুত্ৰ বুলি পৰিচয় দিছিল। অধীবথ আছিল মহাবাজ ধৃত-ৰাষ্ট্ৰৰ সখা, আৰু তেওঁ চম্পা নগৰত বাস কৰিছিল। তেওঁৰ সূত কুলত জন্ম হৈছিল। তেওঁৰ পত্নীৰ নাম বাধা। বাধা অপূৰ্ব ৰূপৱতী আৰু পৰম ধাৰ্ম্মিকা আছিল। কিন্তু দুৰ্ভাগ্য বশতঃ তেওঁৰ কোনো সন্তান সন্ততি হোৱা নাছিল। তেওঁ এটি পুত্ৰ সন্তানৰ কাৰণে একান্ত মনে ভগৱানক প্ৰাৰ্থনা কৰিছিল।

এদিনাখন অধীবথে বাধাক লগত লৈ স্নান কৰিবলৈ গঙ্গা নদীৰ ঘাটলৈ গৈছিল। বাধাই পানীত নামি গা-ধুই থাকোঁতে বৰ ডাঙৰ থালী এটা তেওঁৰ ওচৰলৈ ভাহি আহিল। থালীৰ ভিতৰত ফুল, বেলপাত, সিন্দূৰ, চন্দন, আমৰ পাত, ছবৰি বন আদি নানা বৰুৱাৰ পূজাৰ সস্তাৰ দেখিবলৈ পাই তেওঁ অধীবথক মাতি আনি দেখুৱালে। অধীবথে থালীটো পাবলৈ আনি ফুল বেলপাত বোৰ আঁতৰ কৰি এটি শিশু শুই থকা দেখি আচৰিত হ'ল। শিশুটোৰ কাণত উজ্জল কুণ্ডল আৰু গাত এটি অভেদ যুঁজৰ চোলা (কৰচ)। তেওঁ কৈ উঠিল “বাধা! এনে অনুপম ৰূপৰ শিশু মই ক'তো দেখা নাই—এয়া নিশ্চয় দেৱতাৰ দান! ভগৱানে কৃপা কৰি আমাৰ ওচৰলৈ পঠাই দিছে। এই শিশুক পুত্ৰ বুলি গ্ৰহণ কৰা।”

বাধাৰ আনন্দৰ সীমা নাই। ভগৱানৰ নামত শতকোটি প্ৰণাম জনাই তেওঁ শিশুটো লই আহি পালন কৰিব ধৰিলে। শিশুৰ নাম তেওঁলোকে বসুসেন ৰাখিলে; কিন্তু মহাভাৰতত তেওঁ কৰ্ণ নামেহে অভিহিত।

উপযুক্ত বয়সত অধীৰ্থে কৰ্ণক অস্ত্ৰ শিক্ষাৰ কাৰণে হস্তিনা-পুৰলৈ পঠায়। তাত কৰ্ণই দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ অধীনত অস্ত্ৰ শিক্ষা লাভ কৰে।

এদিন কৰ্ণই, দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ ওচৰত ব্ৰহ্মাস্ত্ৰৰ কাৰণে প্ৰাৰ্থনা জনালে। দ্ৰোণাচাৰ্য্যই কলে “কৰ্ণ! একমাত্ৰ নিত্য ব্ৰহ্মচাৰী ব্ৰাহ্মণ আৰু তপস্বী ক্ষত্ৰিয়ই হে ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ লাভ কৰিব পাৰে। তুমি ব্ৰহ্মাস্ত্ৰৰ অধিকাৰী হবলৈ যোগ্য নোহোৱা।”

এই কথা শুনি কৰ্ণ বৰ নিৰাশ হ’ল আৰু দ্ৰোণাচাৰ্য্যক যথো-চিত সন্মান দেখুৱাই হস্তিনাপুৰ ত্যাগ কৰিলে।

সেই সময়ত পৰশুৰামে মহেন্দ্ৰ পৰ্বতত আশ্ৰম পাতি আছিল। কৰ্ণই ভৃগু গোটৰ ব্ৰাহ্মণ কুমাৰ বুলি পৰিচয় দি পৰশুৰামৰ শিষ্য হ’ল। পৰশুৰামে কৰ্ণক সকলোবকম ধনুৰ্বেদ বিদ্যা দান কৰিলে।

এদিন হাবিত কৰ্ণই শৰ নিক্ষেপ অভ্যাস কৰি থাকোঁতে তেওঁৰ শৰৰ আঘাতত গাই গক এজনীৰ মৃত্যু হ’ল। গাইজনী এজন ব্ৰহ্মবাদী তপস্বী ব্ৰাহ্মণৰ হোমধেনু আছিল। কৰ্ণই ঋষিৰ ওচৰলৈ আহি তেওঁৰ দোষ স্বীকাৰ কৰি ঋষিৰ ওচৰত ক্ষমা ভিক্ষা কৰিলে। কৰ্ণৰ কথা শুনি ব্ৰাহ্মণৰ খং উঠিল। তেওঁ কলে “কৰ্ণ! তোমাক মই বধ কৰিব লাগে। তাকে নকৰি মই তোমাক অভিশাপ দিলে। —যিজনক যুদ্ধত পৰাস্ত কৰিবলৈ তুমি মনতে স্পৰ্দ্ধা কৰি আছা— সেইজনৰ লগত যুদ্ধ কৰোঁতে ধৰিত্ৰীয়ে তোমাৰ বথ-চক্ৰ গ্ৰাস কৰিব আৰু তেওঁ তোমাৰ শিৰশ্ছেদ কৰিব।” কৰ্ণই বহু কাকুতি মিনতি কৰিলে কিন্তু একো ফল নহল। ঋষিয়ে কলে “মোৰ অভি-শাপৰ পৰা নিস্তাৰ পাবলৈ কোনো উপায় নাই”।

বিমৰ্ষ মনেৰে কৰ্ণই দিন কটাব ধৰিলে। এদিন তেওঁ মহৰ্ষি পৰশুৰামৰ লগত আশ্ৰমত ফুৰি আছে। উপবাস কৰি মহৰ্ষি ক্লান্ত হৈ আছিল তেওঁ কৰ্ণৰ কোলাত মূৰ থৈ শুই পৰিল; তেওঁৰ

ততালিকে টোপনি আহিল। ইফালে তেজ পিয়া পোক এটাই কৰ্ণৰ উকৰ তলত কামুৰি ধৰিলে আৰু ফুটা কৰি উকৰ ওপৰলৈকে ওলাই আহিল। বিষত কৰ্ণ জৰ্জৰিত হ’ল; কিন্তু গুৰুৰ টোপনিৰ ব্যাঘাত হব বুলি সহ্য কৰি থাকিল। ইফালে পৰশুৰামৰ কাণত তেজ লাগিল। তেওঁ “মই অশুচি হলেঁ” বুলি জঁপ মাৰি উঠিল। কৰ্ণৰ উক আঠুলৈকে তেজেৰে বাঙলি হৈ যোৱা দেখি তেওঁ কৰ্ণৰ ফালে চালে। কৰ্ণই কলে “গুৰুদেৱ! আপোনাৰ বিশ্ৰামৰ ব্যাঘাত হব বুলি মই বিষাক্ত পোকটোৰ কামোৰ সহ্য কৰি আছিলোঁ। মোক ক্ষমা কৰক!”

পৰশুৰামে কলে —“ব্ৰাহ্মণ কুমাৰৰ ইমান সহিষ্ণু শক্তি হব নোৱাৰে —তুমি কোন?”

কৰ্ণই কলে “প্ৰভু! মই স্মৃত পুত্ৰ; অধীৰ্থ মোৰ পিতা। মই অস্ত্ৰ লাভৰ কাৰণে ব্ৰাহ্মণ বুলি কৈ আপোনাৰ শিষ্য হৈ-ছিলোঁ। মোক ক্ষমা কৰক!”

পৰশুৰামে কলে “হে কৰ্ণ মই তোমাক সকলো ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ দান কৰিছোঁ কিন্তু তোমাৰ মৃত্যুৰ সময়ত মই দিয়া সকলো ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ শক্তিহীন হব। মোৰ এই আশ্ৰমত মিথ্যাবাদীৰ স্থান নাই। তুমি এই মুহূৰ্ত্ততে আশ্ৰম ত্যাগ কৰা। তোমাক যুদ্ধত কোনো ক্ষত্ৰিয়ই পৰাস্ত কৰিব নোৱাৰিব।”

এনেকৈ ছটা ব্ৰহ্মশাপৰ বোজা শিৰত লৈ মহাবীৰ কৰ্ণই আশ্ৰম ত্যাগ কৰি নিজৰ ঘৰৰ ফালে যাত্ৰা কৰিলে।

—X—

জুতু-গুহ

অস্ত্র-পৰীক্ষাৰ দিনাখন পাণ্ডৱ সকলৰ বীৰত্ব দেখি প্ৰজাসকলৰ মন হৰষত নাচি উঠিল। সকলোৱে খোলা-খুলিকৈ কবলৈ আৰম্ভ কৰিলে “ধৃতৰাষ্ট্ৰ জন্মান্ত ; সেই কাৰণে তেওঁ আগেয়ে বজা হব পাৰা নাছিল, এতিয়া কেনেকৈ বজা হয় ? ‘বজা নহওঁ’ বুলি ভীষ্মই যদি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছে তেন্তে এতিয়া যুধিষ্ঠিৰেই বজা হোৱা উচিত।” এনেকুৱা বহু কথা মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰই শুনিবলৈ পালে। তেওঁ বৰ চিন্তাত পৰিল। প্ৰজাসকলৰ মুখ বন্ধ কৰিবলৈ ধৃতৰাষ্ট্ৰই যুধিষ্ঠিৰক যুৱৰাজ পাতিলে।

দুৰ্য্যোধনৰ এজন মোমায়েক আছিল তেওঁৰ নাম শকুনি। দুষ্ট বুদ্ধিত শকুনি বৰ চোকা আছিল। ইফালে কৰ্ণই দুৰ্য্যোধনৰ পৰা ৰাজ্য পাই দুৰ্য্যোধনৰ মহামিত্ৰ হৈ পৰিল। শকুনিৰে কলে “শত্ৰুক বাঢ়িব দিয়া উচিত নহয়। অস্ত্ৰেৰে বিনাশ কৰিব নোৱাৰিলে অতৰ্কিতে ঘৰত জুই দি পুৰি মাৰিব লাগে।” এনেবোৰ মন্ত্ৰণা কৰি দুৰ্য্যোধনে আহি ধৃতৰাষ্ট্ৰক কলে “পিতা ! আমি এতিয়া পাণ্ডৱসকলৰ আগত হাতযোৰ কৈ ফুৰিব লাগিব নেকি ?”

ধৃতৰাষ্ট্ৰই দুৰ্য্যোধনক শান্তনা দিলে সঁচা ; কিন্তু তেওঁৰ নিজৰো পাণ্ডৱ বোৰৰ প্ৰতি এটা হিংসা-ভাব প্ৰবল হৈ উঠিল। পুৰোচন নামে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ এজন বৰ দুষ্ট বুদ্ধিৰ মন্ত্ৰী আছিল। ধৃতৰাষ্ট্ৰই পুৰোচন, দুৰ্য্যোধন, দুঃশাসন, শকুনি, আৰু কৰ্ণৰ লগত গুপ্তমন্ত্ৰণাত বহিল। সকলোৱে এইটোকে স্থিৰ কৰিলে যে প্ৰথমতে পাণ্ডৱ সকলক হস্তিনা পুৰৰ পৰা আঁতৰ কৰিব লাগে।

এদিন ৰাজসভাত পুৰোচনে কলে “মহাৰাজ ! বাৰণাট নগৰখন বৰ মনোৰম। তাত মহাদেৱ সদায় বিৰাজ কৰে। এই সময়ত নানা ঠাইৰ পৰা বহুলোক আহি ভৱানীপতীৰ পূজা দিয়ে।”

মহাদেৱ আৰু পাৰ্বতীৰ নাম শুনি পাণ্ডৱ সকলে বাৰণাট নগৰলৈ

ভাৰতীয় কাহিনী

৩৯

যাবলৈ আগ্ৰহ প্ৰকাশ কৰিলে। মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰই কলে “পৃথিৱীৰ ভিতৰত বাৰণাট সকলোতকৈ বেচি বৰ্মনীয় স্থান। হে যুধিষ্ঠিৰ ! তোমালোকে যদি মাতৃ কুন্তীৰ লগত তালৈ গৈ আমোদ-প্ৰমোদ কৰিবৰ ইচ্ছা কৰিছা তেন্তে মই তোমালোকক আনন্দেৰে অনুমতি দিছোঁ। দুখী দৰিদ্ৰ ব্ৰাহ্মণ সকলোকে অৰ্থাদি দান কৰি মনৰ আনন্দেৰে কিছুদিন কটাই হস্তিনাপুৰলৈ ঘূৰি আহিবা। পুৰোচনে তোমালোকৰ কাৰণে এটা ধুনীয়া ঘৰ সাজি দিব আৰু তোমালোকৰ সুখ সুবিধাৰ ব্যৱস্থা কৰিব।” যুধিষ্ঠিৰে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ আজ্ঞা পাই আচাৰ্য্য দ্ৰোণ, পিতামহ ভীষ্ম, মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰ আৰু গান্ধাৰীৰ পৰা বিদায় লই বাৰণাটলৈ যাব ওলাল। কিন্তু প্ৰজাসকলৰ মনত ক্ষোভ হ’ল। তেওঁলোকে ভাবিলে যে মহাৰাজ পাণ্ডৱ পুতেকবোৰক ধৃতৰাষ্ট্ৰই নিৰ্বাসন দিলে। তেওঁলোকে কোৱা কুই কৰিব ধৰিলে “কুক কুলৰ কলঙ্ক ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ মনত পাপ সোমাইছে। ভীষ্মই নো বাক এতিয়া কি কৰিছে ?” এনেকৈ কোৱামেলা কৰি বহুত প্ৰজা গোটখাই আহি যুধিষ্ঠিৰৰ লগত যাবলৈ ওলাল।

যুধিষ্ঠিৰে তেওঁলোকক কলে “হে মহানুভৱ প্ৰজাসকল ! আমাৰ প্ৰতি আপোনালোকৰ মৰমৰ মই শলাগ লৈছোঁ। আপোনালোকৰ সহায় আৰু সহানুভূতিৰ যেতিয়া আমাৰ প্ৰয়োজন হব তেতিয়া আমি আপোনালোকক জনাম। এতিয়া আমাৰ মঙ্গল কামনা কৰি আপোনা-লোক ইয়াতে থাকক।” প্ৰজাবোৰ সন্তুষ্ট হৈ ফিৰি গ’ল।

যাবৰ সময়ত বিহুৰ আহিল। বিহুৰে কলে “বোপা যুধিষ্ঠিৰ ! ঘূৰি ফুৰোঁতে পথ ঘাট চিনি লব লাগে। পঞ্চইন্দ্ৰিয় সদায় সজাগ ৰাখিব লাগে আৰু নক্ষত্ৰ চাই দিক্ নিৰ্ণয় কৰিব লাগে। অস্ত্ৰ লোৰ নহয়, অথচ শৰীৰ নষ্ট কৰে, শত্ৰুবোৰে এনে অস্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰিলে মাটিৰ তলেই হৈছে নিৰাপদ স্থান। খেৰৰ তলত গাঁত খান্দি থাকিলে ওপৰৰ খেৰত জুই লাগিলেও সেই জুয়ে একো কৰিব নোৱাৰে।” বিহুৰৰ এই সংকেত বাক্যশুনি যুধিষ্ঠিৰে ‘বুজিলোঁ’ বুলি কলে।

পাণ্ডৱ সকল মাতৃকুন্তীৰ লগত বাৰণাসতলৈ আহি তাৰ ব্ৰাহ্মণ ক্ষত্ৰিয় শূদ্ৰ বৈশ্য সকলোৰে ঘৰে ঘৰে গৈ সকলোকে শ্ৰীতি সন্তোষৰ জ্ঞানালে। সকলোৱে পাণ্ডৱ সকলৰ আগমনত নথৈ আনন্দ পালে। তাৰ পাচত পুৰোচনে ঠিক কৰি খোৱা এটি ঘৰলৈ আহি বিশ্ৰাম ললে। আগৰ পৰা পুৰোচনে পাণ্ডৱ সকলৰ সুখ আৰু সুবিধাৰ কাৰণে সকলো প্ৰকাৰ যোগাৰ কৰি থৈছিল। পাণ্ডৱ সকলে এনেকৈ তাত দহদিন থাকিল।

এঘাৰদিনৰ দিনাখন পুৰোচনে কলে “হে ৰাজকুমাৰ সকল! মহা-ৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ আদেশ অনুসৰি মই আপোনালোকৰ কাৰণে এটি মনোৰম গৃহ নিৰ্মাণ কৰিছোঁ। তাত আপোনালোকে কিছু দিন নাথাকিলে মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰই আক্ষেপ কৰিব।” তাকে শুনি যুধিষ্ঠিৰে নতুন ঘৰলৈ যাবলৈ মান্তি হ’ল।

সঁচাকৈ পুৰোচনে বৰ ধুনীয়াকৈ ঘৰ এটা সাজিছিল। খেৰৰ চাল আৰু ইকৰাৰ বেৰ দি লা, গন্ধক, ধূনাৰ গুৰি আৰু মৰাপাটেৰে বেৰ বোৰ লিপি স্তম্ভৰ ধুনীয়াকৈ সঁজাই তুলিছিল। ঘৰটোৰ নাম দিছিল ‘শিব’; কিন্তু আচলতে এইটো আছিল ‘জতুগৃহ’ অৰ্থাৎ লা’ৰে নিৰ্মিত ঘৰ।

যুধিষ্ঠিৰে ঘৰটোত সোমায়ৈ গন্ধক, ধূনা আৰু লাৰ গোন্ধ পাই ভীমক কলে “ভাই ভীম! ঘৰত সোমায়ৈ গন্ধক, লা, আৰু ধূনাৰ গন্ধ পাইছোঁ। ছুৰ্য্যোদনে আমাক ইয়াত পুৰি মাৰিবলৈ দিহা কৰিছে।”

ভীমে কলে “তেনেহলে আমি ইয়াৰ পৰা পলাই যাওঁ ব’লা!” যুধিষ্ঠিৰে কলে “সেইটো ভাল নহব। আমাৰ বিৰুদ্ধে যি ভয়ঙ্কৰ ষড়-যন্ত্ৰ চলিছে, আমি পলাই গৈ তাৰ হাত সাৰিব নোৱাৰিম। ইয়াতে থাকি কি হয় চাওঁ।”

এনেতে এজন মানুহে আহি যুধিষ্ঠিৰক কলে “যুৱৰাজ! মই এজন খনক। মই মাটি কাটেঁ।। নক্ষত্ৰ চাই দিক্ নিৰ্ণয় কৰিবলৈ মহাত্মা বিদূৰে আপোনাক সংকেত দিছিল আৰু আপুনিও ‘বুজিলোঁ’ বুলি কৈছিল। সেইদিন উপস্থিত হৈছে। ছৰাআ পুৰোচনে চতুৰ্দশীৰ দিনা ৰাতি এই ঘৰত জুই দিব।”

যুধিষ্ঠিৰে কলে “ভাই! তোমাক দেখিয়ে চিনি পাইছোঁ যে তুমি খুৰাদেউতাৰ এজন পৰম ভক্ত আৰু আমাৰ একান্ত সহৃদয়। তুমি আমাক এতিয়া এই মহাবিপদৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰা।”

খনকে হাঁহি মাৰি কামত লাগি গ’ল। তেওঁ ঘৰৰ ভিতৰত এটা প্ৰকাণ্ড গাঁত খান্দিলে। গাঁতৰ ওপৰত বাহৰ চাং এখন দি তাৰ ওপৰত মাটি দিলে। ভিতৰ সোমাবলৈ বাট এটা ৰাখিলে। বাটটো এনে ভাবে বন্ধ কৰিলে, যাতে কাৰো চকুতে নপৰে। ভিতৰৰপৰা বাহিৰলৈ যাব পাবাকৈ সুবঙ্গ এটা কাটিলে।

সিদিনা ৰাতি কুন্তীয়ে কিছুমান ব্ৰাহ্মণক খাবলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰে। কৰবাৰ এজনী ব্যধৰ ঘৈণীয়েক পুতেক পাঁচজনক লগত লৈ আহিছিল। ৰাতি খোৱা লোৱাৰ পাচত সকলো দিহাদিহি গ’ল। কেৱল ব্যধৰ ঘৈণীয়েকজনী পুতেক পাঁচজনৰ লগত সেই ঘৰতে পৰি থাকিল। বৰ বেচিকৈ খোৱা কাৰণে যাব নোৱাৰিলে।

ৰাতি ভীমে পুৰোচন থকা ঘৰটোত জুই লগাই দিলে। তাৰ পাচত জতু-গৃহত জুই দিলে। মাটিৰ তলৰ সুবঙ্গেৰে কুন্তী আৰু পাঁচ পাণ্ডৱ পলাই গ’ল।

ৰাতিপুৱা মানুহে উঠি ভাবিলে পুৰোচন আৰু কুন্তীৰে সৈতে পাঁচ পাণ্ডৱ পুৰি মৰিল।

ইফালে কুন্তীক লগত লই পাঁচ-পাণ্ডৱ সুবঙ্গৰ ভিতৰেদি কোনো বকমে বাহিৰলৈ ওলাল। কিন্তু ভীমত বাহিৰে বাকী এজনেও বেচি বেগাই খোজ কাটিব নোৱাৰে। সিফালে আকৌ আঁউসীৰ এন্ধাৰ, বাট পথ একো দেখা নাযায়। উপায় নাপায় ভীমে কুন্তীক কান্ধত তুলি ললে। নকুল আৰু সহদেৱ কোলাত উঠিল। যুধিষ্ঠিৰ আৰু অৰ্জুনে ভীমৰ হাতত ধৰিলে। হাবিৰ মাজেদি বাট পথ নাই। ভীমে বুকু আৰু গাৰঠেলাত গছ লতা সকলে মৰিমূৰ কৰি আগুৱাই যাব ধৰিলে। এনেকৈ আহি তেওঁলোকে গঙ্গাৰ পাৰ পালে। মহাত্মা বিদূৰে ইয়াত নাৱৰীয়া এজনৰে সৈতে এখন নাৱ ঠিক কৰি ৰাখিছিল। নাৱত উঠি তেওঁলোক নদী পাৰ হ’ল আৰু নাৱৰীয়াক তাৰ পৰা বিদায় দিলে।

হিৰিষ্য নথ

নদী পাৰ হৈ কুন্তী আৰু পাণ্ডৱ সকলে আকৌ খোজ ললে। বাটত কুন্তীৰ বৰ পিয়াহ লাগিল। তেওঁ কৈ উঠিল “হাঁয়! মোৰ এনেহেন মহাবলী পাঁচ পুত্ৰ থাকোঁতে মোৰ এতিয়া পানীৰ পিয়াহত প্ৰাণ যায়।” তাকে শুনি ভীমে চাৰি ভায়েক আৰু কুন্তীক তাতে জিৰণি লবলৈ কৈ নিজে পানী বিচাৰি গ’ল। অলপ দূৰলৈ গৈ তেওঁ সৰু নৈ এখন পালে। ভীমে পানী লৈ ঘূৰি আহি দেখে যে সকলোৱে টোপনিত লাল কাল দি পৰি আছে। ভীমে ভাবিলে যে টোপনিৰ পৰা জগোৱা ভাল নহ’ব। তেওঁ ওচৰতে বহি থাকিল।

এইখন এখন বান্ধসৰ ৰাজ্য আছিল। হিৰিষ্য নামে বান্ধস এটাই তাৰ ভনীয়েক হিৰিষ্যৰ লগত তাত বাস কৰিছিল। পাণ্ডৱ সকলক ছুৰৰ পৰা দেখা পাই হিৰিষ্যই ভনীয়েকক কলে “চাচোন হিৰিষ্য! সোৱা দূৰত মনুষ্য মূৰ্ত্তি দেখা পাইছোঁ। তই সিহঁতক মাৰি আন; আমি আনন্দ কৰি খাওঁ!”

হিৰিষ্যই ভায়েকৰ কথা শুনি লাহে লাহে পাণ্ডৱ সকল থকা ঠাইলৈ গ’ল। ওচৰ পাই হিৰিষ্যই ভীমৰ ৰূপ-লাৱণ্য দেখি মুগ্ধ হ’ল। ততালিকে এজনী ৰূপ লাৱণ্যৱতী সৰ্বদা স্তন্যদ্বীৰ ৰূপ ধৰি আহি ভীমক স্তন্যদে “হে পুৰুষ শ্ৰেষ্ঠ! তুমি কোন? তুমি ক’ৰ পৰা আহিছা? এই সুখত নিদ্ৰাঘোৱা দেৱ কুমাৰ সকল আৰু এই পৰমা-স্তন্যদ্বী বমণী গৰাকীয়ে বা কোন? তুমি নাজানা নে এই গহন বনখন বান্ধসৰ বাসভূমি?”

ইয়াত মোৰ ভাই হিৰিষ্য নামেৰে এজন মহাশক্তিশালী নিৰ্দয় নিষ্ঠুৰ বান্ধস বাস কৰে। সি তোমালোকক মাৰি লই যাবলৈ মোক আদেশ দিছে। কিন্তু মই তোমাৰ এই অপূৰ্বৰূপ দেখি

মোহিত হৈছোঁ। মই তোমাক পতীৱত বৰণ কৰিলোঁ। তুমি মোৰ লগত আহাঁ, মই তোমাক এতিয়াই অইন ৰাজ্যলৈ লৈ যাম।”

ভীমে কলে “হে বান্ধস! মই তোমাৰ কথা মতে কেনেকৈ মোৰ এই চাৰি ভাই আৰু মাতৃদেবীক এৰি যাম।”

হিৰিষ্যই কলে “হ ধৰ্ম্মাত্মা! তুমি আদেশ দিলে মই তোমালোক ছয়ো জনকে পৰ্বত পাহাৰ নদ-নদী পাৰ কৰি নিৰাপদ স্থানলৈ লৈ যাম।”

ভীমে কলে “হিৰিষ্য! গন্ধৰ্ব, অশুৰ, বান্ধস, মানব কোনোৱে মোৰ পৰাক্ৰম সহিব নোৱাৰে। মই কাৰ ভয়ত পলাই যাম?”

ইফালে হিৰিষ্যৰ পলম হোৱা দেখি হিৰিষ্যই ভয়ঙ্কৰ মূৰ্ত্তি ধৰি খেদি আহিল। হিৰিষ্যক পৰমা স্তন্যদ্বী মনুষ্য ৰূপ ধৰি থকা দেখি হিৰিষ্যৰ বুজিবলৈ বাকী নাথাকিল যে হিৰিষ্যই এই স্তন্যদেহৰ যুৱকক দেখি বলিয়া হৈছে। “পাপীয়সী হিৰিষ্য! তোক আজি মই ইহঁতৰ লগতে হত্যা কৰিম” এই বুলি গৰ্জ্জন কৰি হিৰিষ্যই ভনীয়েকক খেদি আহিল।

ভীমে বাধা দি কলে “হে বান্ধস! তই ইয়াত বৃথা আশ্ফালন নকৰিবি। মোৰ আই আৰু ভাইসকল সুখত নিদ্ৰা গৈছে। তেওঁলোকৰ টোপনিৰ ব্যাঘাট হ’ব। আহ, আমি সোঁ তাত যুদ্ধ কৰোঁ।” এই বুলি ভীমে হিৰিষ্যক ছুৰলৈ টানি লৈ গ’ল।

এনেতে কুন্তী আৰু পাণ্ডৱ চাৰিজনো সাৰ পালে। তাত স্তন্যদ্বী যুৱতী এজনী বহি থকা দেখি আৰু ভীমক দেখা নাপাই আচৰিত হ’ল। হিৰিষ্যই কলে “হে দেবি! এই যে গছ-গছনিৰে সৈতে সেউজীয়া বননি দেখিছাঁ এইখন বান্ধস-ৰাজ হিৰিষ্যৰ ৰাজ্য। মই তাৰ ভনীয়েক। তোমালোকক মাৰি নিবলৈ সি মোক পঠাইছিল। কিন্তু মই তোমাৰ মহাবলী পুত্ৰক দেখি বলিয়া হলেঁ। মই তেওঁক পতীৱত বৰণ কৰি তোমালোকক লৈ পলাই যাব খুজিলোঁ—কিন্তু তোমাৰ পুত্ৰই মোৰ কথাত মান্তি নহ’ল। মোৰ পলম হোৱা দেখি

ছবাত্মা হিৰিশ্বই ৰুদ্ৰমূৰ্ত্তি ধৰি খেদি আহিল। সোৱা চোৱা, কি তুমুল যুদ্ধ চলিছে।”

ছবত ভীম আৰু হিৰিশ্বৰ ভীষণ মল্লযুদ্ধ দেখা পাই অৰ্জুনে খেদি গৈ কলে “হে বৃকোদৰ! তুমি যদি ক্লান্ত হৈছা, অলপ জিৰণি লোৱা, ময়ে ছবাত্মাক শেষ কৰোঁ।”

ভীমে কলে “হে অৰ্জুন! মই ভাগৰি যোৱা নাই। এতিয়াই মই এই দুৰ্দান্ত ৰাক্ষসক বিনাশ কৰিম।” এই বুলি ভীমে শক্তিশালত্বৰ কাৰণে পিতৃ-দেৱতা বায়ুৰ স্মৰণ কৰিলে। হিৰিশ্বই প্ৰকাণ্ড গছ এজোপা লই খেদি আহিছে। ভীমে জঁপমাৰি গছজোপা হিৰিশ্বৰ হাতৰ পৰা কাঢ়ি আনিলে। হিৰিশ্বই খঙত ভীমৰ ওপৰত জপিয়াই পৰিল। ভীমে গোৰ মাৰি ৰাক্ষসক বগৰাই দিলে আৰু হিৰিশ্বৰ ভৰি দুখনত ধৰি চক্ৰবান ঘূৰোৱাৰদৰে ঘূৰাব ধৰিলে। পাচত হঠাতে এৰি দিলে। হিৰিশ্বই ছবত আচাৰ খাই পৰি গ’ল আৰু তাৰ প্ৰাণহীন দেহা পৰ্বতাকাৰ হৈ পৰি থাকিল।

হিৰিশ্বৰ মৃত্যুৰ পাচত পাণ্ডৱ সকলে এই ঠাইত থকা অনুচিত হব বুলি ভাবি কুন্তী দেৱীক আগত লৈ সেই স্থান ত্যাগ কৰি যাব ধৰিলে। কিন্তু ভীমে দেখিলে যে হিৰিশ্বাই তেওঁলোকৰ পাচে পাচে আহি আছে। “ৰাক্ষসীৰ আৰু কি মতলব আছে ঠিক নাই” এইবুলি ভীমে হিৰিশ্বাক খেদি গ’ল। যুধিষ্ঠিৰে বাধা দিলে। হিৰিশ্বাই কুন্তীৰ ওচৰলৈ গৈ কলে “আই! আপুনি নাৰী! পতিৰ বিবহ নাৰীৰ পক্ষে কি অসহনীয় যন্ত্ৰণা সেই কথা আপুনি ভালদৰে বুজি পায়। যদিহে আপোনাৰ মহাবীৰ পুত্ৰ ভীমে মোক প্ৰতাখ্যান কৰে তেন্তে মই নিশ্চয় আত্মহত্যা কৰিম।”

কুন্তীৰ অন্তৰাত্মা কান্দি উঠিল। তেওঁ যুধিষ্ঠিৰৰ ফালে চালে। যুধিষ্ঠিৰে কলে “হিৰিশ্বা। তুমি ভীমক সদায় সন্ধিয়াৰ পাচতে আমাৰ লগত থৈ যাবা। মোৰ এই বাক্যৰ যেন অগ্ৰথা নহয়। তোমালোক এতিয়া গলৈকে ইচ্ছা যাব পাৰা।”

ভীমে কলে “হে হিৰিশ্ব! মই জ্যেষ্ঠ ভাতাৰ আদেশ শিৰত লৈ তোমাৰ পাণি গ্ৰহণ কৰিলোঁ। যেতিয়ালৈকে তোমাৰ এটা সন্তান নহয় মই তেতিয়ালৈ তোমাৰ লগত থাকিম।”

হিৰিশ্বাই হাঁহি মাৰি সম্মতি জনাই ভীমক লৈ আকাশেদি অদৃশ্য হৈ গ’ল।

হিৰিশ্বাই ভীমক লগত লৈ মনোহৰ উদ্যান, কানন, গিৰি-গুহা বন-উপবন সকলো ঠাইতে ঘূৰি ফুৰিব ধৰিলে। কেতিয়াবা ঋষিমুনী সকলৰ তপোবন, কেতিয়াবা অগ্নীৰী সকলৰ ৰম্য কানন, সকলো ঠাইতে ছয়োজনে বিচৰণ কৰি ফুৰিব ধৰিলে। এদিন হিৰিশ্বা গৰ্ভৱতী হ’ল। ৰাক্ষসীবোৰে গৰ্ভধাৰণ কৰা মাত্ৰকে সন্তান জন্ম দিয়ে।

হিৰিশ্বাই এক মহা পৰাক্ৰান্ত, দুৰ্জয়, অমানুষ পুত্ৰৰ জন্ম দিলে। পুতেকৰ মুখ অতি বিশাল, কাণ গাধৰ নিচিনা ওখ, তামবৰণীয়া ঠোত, চোকা দাঁত, দীঘল নাক আৰু বিশাল বুকু। ভূমিষ্ঠ হৈয়ে তেওঁ যৌৱন প্ৰাপ্ত হ’ল আৰু পিতা-মাতাক প্ৰণাম জনালে। মূৰত চুলি নাই বুলি হিৰিশ্বা আৰু ভীমে পুতেকৰ নাম ঘটোৎকচ ৰাখিলে।

হিৰিশ্বাই এতিয়া বুজিলে যে ভীমৰ পূৰ্ব প্ৰতিজ্ঞা অনুসৰি তেওঁৰ স্বামীসহবাসৰ অন্ত পৰিল। তেওঁ কুন্তী আৰু যুধিষ্ঠিৰক যথোচিত সন্মান দেখুৱালে আৰু অৰ্জুন, নকুল, সহদেৱক প্ৰীতি সন্তুষ্ট জনাই ঘটোৎকচৰ লগত প্ৰস্থান কৰিলে। ঘটোৎকচেও যাবৰ সময়ত ‘কুন্তীক আৰু পাণ্ডৱ সকলক প্ৰণাম কৰি “স্মৰণ কৰিলেই ভূতক সদায় পাব” বুলি কৈ গ’ল।

বকাসুৰ বধ

পাণ্ডৱ সকলে গছৰ চাল পিন্ধি মূৰত জটা লৈ তাপস-ব্রাহ্মণৰ বেশ ধৰি ঘূৰি ফুৰিব ধৰিলে। এদিন মহৰ্ষি ব্যাসদেৱে আহি তেওঁ লোকৰ আগত ওলাল হি। মহৰ্ষিয়ে তেওঁলোকক শাস্তনা দিলে আৰু একচক্ৰা নগৰালৈ লই গ'ল। তাত তেওঁলোকক এজন ব্রাহ্মণৰ আশ্ৰয়ত ৰাখি এমাহৰ মূৰত আকৌ আহিব বুলি ব্যাসদেৱ গুচি গ'ল।

পাণ্ডৱ সকলে ব্রাহ্মণৰ ঘৰত থাকি দিনটো ভিক্ষা কৰি ফুৰে; গধূলি ভিক্ষাত পোৱা সকলো বস্তু আনি কুন্তীৰ হাতত দিয়ে। কুন্তীয়ে ভিক্ষাৰ খাওবস্তুবোৰ ছুভাগ কৰে। তাৰে এভাগ ভীমক দিয়ে আৰু বাকী ভাগটো পাঁচ ভাগ কৰি কুন্তী আৰু বাকী চাৰিজন খায়।

এদিন যুধিষ্ঠিৰ অৰ্জুন নকুল সহদেৱ চাৰিওজনে ভিক্ষা কৰিব গৈছে। ভীম কুন্তীৰ লগতে আছে। এনেতে ব্রাহ্মণৰ ঘৰৰ পৰা এটি কান্দোনৰ বোল আহি তেওঁলোকৰ কাণত পৰিল। ভীমে কলে “আই! ব্রাহ্মণৰ কি অথন্তৰ হৈছে খবৰ লোৱাচোন! যি কৰিলে ব্রাহ্মণৰ উপকাৰ হয় অতি কঠোৰ হলেও মই কৰিবলৈ প্ৰস্তুত আছোঁ।”

কুন্তীয়ে আহি ব্রাহ্মণৰ ঘৰত সোমাই দেখিলে, ব্রাহ্মণ, তেওঁৰ পত্নী, কন্যা আৰু শিশুপুত্ৰ চাৰিও জনে শোকত ব্যাকুল হৈ আছে। কুন্তীক দেখিয়ে ব্রাহ্মণে কৈ উঠিল “আই! তুমি আহিছা ভালৈ হৈছে। আমাৰ কথাটোৰ মীমাংসা কৰি দিয়া। চোৱা আই! ব্রাহ্মণী মোৰ সহধৰ্মিনী। মই শাস্ত্ৰীয় মতে তেওঁৰ পানি গ্ৰহণ কৰিছোঁ। তেওঁৰ সম্পূৰ্ণ দায়িত্ব মোৰ ওপৰত। গতিকে, মই জীৱিত থাকোঁতে তেওঁ আমাৰ কাৰণে প্ৰাণত্যাগ কৰিব নালাগে।

ব্রাহ্মণীয়ে কলে “আই! বিদ্বান সকলে কয় যে ভাৰ্যা, পুত্ৰ, কন্যা সকলো নিজৰ কাৰণে। আৰু স্বামীৰ কাৰণে আত্ম ত্যাগ কৰা যি কোনো স্ত্ৰীৰ অৱশ্যে কৰ্তব্য।”

ব্রাহ্মণ কন্যাই কলে “আই! মোৰ কথা শুনক! শাস্ত্ৰত কৈছে যে বিপদৰ হাত সাৰিবৰ কাৰণে মানুহে সন্তানৰ জন্ম দিয়ে। মোৰ ভাতা শিশু। সি মৰিলে পিণ্ড লোপ পাব। এই ক্ষেত্ৰত আত্ম-ত্যাগৰ অধিকাৰ একমাত্ৰ মোৰেহে আছে।”

শিশু ব্রাহ্মণ পুত্ৰই হাতত খড়ি এডাল লই আহি কলে “হেঁ : ময়ে যাওঁ। এই খড়ি ডালেৰে তাৰ পেটটো ফুটাই দিওঁ গৈ।”

সকলোৱে হাঁহি উঠিল। কুন্তীয়ে কলে “আপোনালোকে কি কাৰণে বোদন কৰিছে আৰু কিয়নো এনে বাক-বিতণ্ডা কৰিছে মোক বুজাই কওকচোন! যদি আমাৰ সাধ্য থাকে তেনেহলে অৱশ্যে আপোনাৰ দুখ মোচন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিম।”

ব্রাহ্মণে কলে “দেবি! আমাৰ দুখ মোচন কৰিবৰ সাধ্য কাৰো নাই। কওঁ শুনা! এই ৰাজ্যত বকাসুৰ নামে এক ৰাক্ষস আছে। সিয়ে এই ৰাজ্যৰ অধিপতি। সিয়ে নিয়ম কৰি দিছে যে পাল পাতি প্ৰত্যেক ঘৰ মানুহে এদিনাখনৰ কাৰণে তাৰ ভোজনৰ কাৰণে এজন মানুহ ছটা মহ আৰু এপুৰা চাউলৰ ভাত দিব লাগিব। কাইলৈ আমাৰ পাল পৰিছে। আমাৰ মাজৰ পৰা এতিয়া কোন যাব তাকে আমি ঠিক কৰিব পৰা নাই।”

কুন্তীয়ে কলে “হে ব্রাহ্মণ! আপুনি এই কাৰণে একো চিন্তা নকৰিব। আপোনাৰ মাত্ৰ এক পুত্ৰ আৰু এক কন্যা; কিন্তু মোৰ পুত্ৰ পাঁচজন। কাইলৈ মই তাৰে এজনক পঠাম।” ব্রাহ্মণে কলে “সেইটো হবই নোৱাৰে! তোমালোক মোৰ অতিথি—সাক্ষাৎ নাৰায়ণ। মই তোমাৰ কথাত মান্তি হব নোৱাৰোঁ।”

কুন্তীয়ে কলে “হে ব্রাহ্মণ! মই কওঁ শুনক। মই যি পুত্ৰক

পঠাম, সি আগতে বহু বান্ধস বধ কৰিছে। কিন্তু কথাটো ক'তো প্ৰকাশ নকৰিব; কৰিলে মোৰ বৰ বিপদ হ'ব।”

এই বুলি কৈ কুন্তীয়ে আহি সকলো কথা ভীমক কলে। ভীমে মহা আনন্দে মান্তি হ'ল।

গধূলি যুধিষ্ঠিৰ আৰু তিনিও ভায়েক ঘূৰি আহিল। যুধিষ্ঠিৰে কুন্তী, ভীম আৰু ব্ৰাহ্মণ ব্ৰাহ্মণীৰ হাবভাবৰ পৰা সকলো কথা বুজি পালে। এবাৰ কুন্তীক অকলশৰীয়াকৈ পাই শুধিলে “আই! এনে দুঃসাহসৰ কাম কৰিবলৈ ভীমে নিজে আগবাঢ়ি আহিছে নে কি?”

কুন্তীয়ে কলে “বোপা যুধিষ্ঠিৰ! ভীমে মোৰ আদেশ লৈয়ে ব্ৰাহ্মণৰ উপকাৰ আৰু নগৰবাসীৰ হিত সাধন কৰিবলৈ সাজু হৈছে।” যুধিষ্ঠিৰে কলে “মাতা! আপুনি ভীমক এনে দুঃসাহসৰ কৰ্ম কৰিবলৈ অনুমতি দি সুবিবেচনাৰ কাম কৰা নাই। পৰৰ পুত্ৰৰ জীৱন বক্ষা কৰিবলৈ নিজৰ পুত্ৰক মৃত্যুৰ মুখত ঠেলি দিবলৈ আপোনাক কিহে পাইছিল? যাৰ বাহুবলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি আমি আমাৰ অপহৃত ৰাজ্য ঘূৰাই পাবলৈ আশা পালি আছোঁ, যাৰ পৰাক্ৰমৰ ভয়ত দুৰ্য্যোধন, শকুনি, দুঃশাসনহঁতৰ চকুত টোপনি নাইকীয়া হৈছে, যাৰ পৰাক্ৰমত আমি জতুগৃহ আৰু হিৰিষ্মৰ গ্ৰাসৰ পৰা বক্ষা পাইছোঁ পাণ্ডৱৰ সেই একমাত্ৰ ভৰসাৰ স্থল বৃকোদৰক এনেকৈ মৃত্যুৰ মুখত ঠেলি দিবলৈ আপুনি কোনসতে মান্তি হ'ল? বুজিছোঁ আই! দুখদুৰ্গতি আৰু দুৰৱস্থাত পৰি আপোনাৰ বুদ্ধি বিবেচনা লোপ পাইছে।”

কুন্তীয়ে কলে বোপা! তুমি মিছাকৈ আক্ষেপ কৰিছাঁ। আমাৰ আশ্ৰয়দাতা ব্ৰাহ্মণৰ আজি ঘোৰ বিপদ উপস্থিত হৈছে আৰু মোৰ শক্তিশালী সমৰ্থবান পাচজনকৈ পুত্ৰ আছে। এনে স্থলত ব্ৰাহ্মণক সহায় নকৰিলে মোৰ অধৰ্ম হ'ব। ভীম অযুত মন্ত্ৰ হাতীৰ সমান বলী। জন্মিবৰ দিনাখন ভীম মোৰ হাতৰ পৰা পৰি গৈছিল।

আমি তেতিয়া শতশৃঙ্গ পৰ্বতত বাস কৰিছিলোঁ। পৰ্বতে ভীমৰ ভাৰ সহিব নোৱাৰিলে। পৰ্বতৰ সেই অংশ ওৰি হৈ যায়। ব্ৰাহ্মণে আমাক আশ্ৰয় দি আমাৰ যি উপকাৰ কৰিছে তাক আমি নিশ্চয় পৰিশোধ কৰিব লাগিব।”

পিচদিনা বাতিপুৰা যুধিষ্ঠিৰে কুন্তীক কলে “আই! আপুনি ব্ৰাহ্মণৰ উপকাৰৰ কাৰণে ভীমক নিয়োগ কৰি বৰ মহৎ কাম কৰিলে। আপোনাৰ পুণ্য বলতে ভীমে নিশ্চয় বকাসুৰক বধ কৰি নগৰবাসীক ৰক্ষা কৰিব পাৰিব।”

দুপৰীয়া ভীমে ভাত লৈ নিৰ্দিষ্ট গছজোপাৰ তললৈ গ'ল। ভীমে বকক তাত নেদেখি বহি পৰিল আৰু হাতত থকা ভাতবোৰ খাই থিল্ থিল্ কৈ হাঁহিবলৈ ধৰিলে। ভীমৰ গগন ফাটা হাঁহিৰ শব্দ শুনি বক দৌৰি আহি ভীমে ভাত ভাত খাই থকা দেখি খঙত অধীৰ হৈ ভীমৰ পিঠিতে এক চাপৰ মাৰি দিলে। ভীমে আৰু বেচিকৈ হাঁহি উঠিল। বকৰ চাপৰ পায়ো ভীমে হাঁহি থকা দেখি খঙত বলিয়া হৈ বকে এজোপা গছ ভাঙি আনি ভীমক খেদি গ'ল।

ভীমে জাঁপ মাৰি বকৰ হাতৰ পৰা গছ জোপা কাটি নি বকৰ মুখত এটা সোচা মাৰি দিলে। বকৰ দাঁত এটা ভাঙি গ'ল। বকে দৌৰি গৈ আৰু এজোপা গছ ভাঙি আনিলে। ভীমে সেই জোপাও বকৰ হাতৰ পৰা কাটি নিলে। বকে এনেকৈ বাৰে বাৰে গছ ভাঙি আনি ভীমক আক্ৰমণ কৰে, কিন্তু বাৰে বাৰে ভীমে তাৰ আক্ৰমণ ব্যৰ্থ কৰি দিয়ে। এনেকৈ সেই খন ঠাইৰ গছ নাইকীয়া হল। তেতিয়া বকাসুৰে দুই হাতেৰে ভীমক ধৰিবলৈ খেদি আহিল। ভীমে তাৰ পেটতে এটা গোৰ মাৰি দিলে। বক মাটিত বাগৰি পৰিল। ভীমে জাঁপমাৰি গৈ বকৰ পিঠিতে বহি ললে আৰু টেটুত টিপা মাৰি ধৰিলে। বকৰ মুখেৰে তেজ ববলৈ ধৰিলে। তাৰ প্ৰাণ বায়ু উৰি গ'ল।

বকৰ মৃত্যুৰ খবৰ পাই নগৰবাসী সকলোৱে আনন্দত উত্ৰাৱল

হৈ ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰত গোট খালেহি আৰু বক কেনেকৈ মৰিল সকলোৱে ব্ৰাহ্মণক সুধিলে।

ব্ৰাহ্মণে কলে “আমি কান্দি থকা শুনি এজন সন্ন্যাসীয়ে আহি আমাক শান্তনা দি কলে—“ময়ে আজি বকাসুৰক বধ কৰিম।” পুৰবাসীসকলে এই কথা শুনি ঘৰা ঘৰি গুচি গ’ল।

এনেকৈ ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰত থকাৰ এমাহৰ মূৰত, মহৰ্ষি ব্যাসদেৱ আহি তাত উপস্থিত হ’ল। কুন্তী আৰু পাঁচোজন ভায়েকে মহৰ্ষিক যথোচিত সন্মান দেখুৱাই আদৰ অভ্যর্থনা জনালে। ব্যাসদেৱে কলে “হে পাণ্ডৱগণ! পাঞ্চালৰ বজা দ্ৰুপদে তেওঁৰ একমাত্ৰ কন্যা দ্ৰৌপদীৰ সযত্নৰ ঘোষণা কৰিছে। সেই কাৰণে তোমালোক এতিয়া পাঞ্চাল ৰাজ্যলৈকে যোৱা। তাত থাকিলে তোমালোকে দ্ৰৌপদীক পাবা।”

এই কথা কৈ মহৰ্ষি ব্যাসদেৱে কুন্তী আৰু পাণ্ডৱ সকলক আশীৰ্বাদ দি গুচি গ’ল।

—X—

গন্ধৰ্বৰ লগত অৰ্জুনৰ যুদ্ধ

মহৰ্ষি ব্যাসদেৱৰ উপদেশ শিৰোধাৰ্য্য কৰি পাণ্ডৱ সকলে পাঞ্চাল ৰাজ্যলৈ বুলি যাত্ৰা কৰিলে। তেওঁলোকে গৈ ভাগীৰথী তীৰত অৱস্থিত সোমশ্ৰয়ণ নামে এখন তীৰ্থস্থান পালে। তাত একাৰ হ’ল। অৰ্জুনে হাতত একুৰা জুই ল’ই আগে আগে গৈছে।

সেই সময়ত গন্ধৰ্বৰাজ অঙ্গাবৰ্ণই তেওঁৰ মহিষীৰ লগত তাত গা-ধুই আছিল। পঞ্চ-পাণ্ডৱক কুন্তীৰে সৈতে নদীৰ পাৰত দেখা পাই অঙ্গাবৰ্ণই কলে “নিশা সময়ত গঙ্গানদীৰ এই উপকূলত পন্ধৰ্ব, দানৱ, আৰু ৰাক্ষস বোৰে অবাধে বিচৰণ কৰি ফুৰে। তোমালোক মনুষ্য হৈ কি সাহেবে এই সময়ত ইয়ালৈ আহিছা? যদি নিজৰ মঙ্গল কামনা কৰা তেন্তে এতিয়াই ইয়াৰ পৰা পলোৱাঁ। মই গন্ধৰ্বৰ ৰাজ অঙ্গাবৰ্ণ। নিশা মই নিজৰ ইচ্ছানুসাৰে এই অঞ্চলত ঘূৰি ফুৰোঁ।”

অৰ্জুনে কলে “হে গন্ধৰ্ব! দিনেই হওক বা ৰাতিয়েই হওক; গঙ্গানদীলৈ সকলোৰে আহিবৰ অধিকাৰ আছে। এই স্থান কাৰো অধিকৃত নহয়। পুণ্যতোৱা ভাগীৰথী নদীত সকলোৱে অবাধে স্নান কৰিব পাৰে। আমি তোমাৰ কোনো বাধা নামানোঁ।”

অৰ্জুনৰ এই কথা শুনি অঙ্গাবৰ্ণ খঙত জ্বলি উঠিল। তেওঁ কলে “নিশা এই ৰাক্ষসী কালত ব্ৰহ্মবিদ সকলেও এই ঠাইলৈ আহিবলৈ ভয় কৰে। তোমালোকে মনুষ্য হৈ ইয়ালৈ আহি যুঁজৰ মুখত পৰিল।” এই বুলি অঙ্গাবৰ্ণই ধনুশৰ লই মায়া-মন্ত্ৰেৰে অৰ্জুনৰ প্ৰতি সৰ্পবাণ নিক্ষেপ কৰিলে। অৰ্জুনে হাতৰ জুই আৰু পত্ৰ চালেৰে সাপবোৰক বাধা দিলে। তেওঁ কলে “হে গন্ধৰ্ব! অস্ত্ৰবিদ মনুষ্যৰ লগত মায়াযুক্ত কৰি তুমি লাজ পোৱা নাই নে? এই আগ্নেয়াস্ত্ৰ মই নিক্ষেপ কৰিলোঁ। তোমাৰ শক্তি থাকিলে প্ৰতিৰোধ কৰাঁ।” সেই প্ৰদীপ্ত আগ্নেয়াস্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰা মাত্ৰকে অঙ্গাবৰ্ণৰ

বথখন পুৰি ভস্ম হৈ গ'ল আৰু অঙ্গাৰপৰ্ণ অচেতন হৈ মাটীত ঢ'লি পৰিল। অৰ্জুনে তেওঁক চুলিত ধৰি যুধিষ্ঠিৰৰ ওচৰলৈ টানি আনিলে। তাকে দেখি গন্ধৰ্বপত্নী কুন্তিনসীয়ে আহি যুধিষ্ঠিৰক কলে—“হে মহাত্মা! মই আপোনাৰ শৰণাপন্ন হৈছোঁ, মোৰ স্বামীক মুক্তি দিয়ক।

যুধিষ্ঠিৰে কলে “হে দেবি! তোমাৰ স্বামীৰ কোনো ভয় নাই— তেওঁ মুক্ত।”

অঙ্গাৰপৰ্ণই কলে “হে যুধিষ্ঠিৰ! মই পৰাজিত হৈ অৰ্জুনৰ বীৰত্বৰ শলাগ লৈছোঁ। মই আজিৰ পৰা তেওঁৰ পৰম হিতাকাঙ্ক্ষী বন্ধু হ'লোঁ।”

এই বুলি অঙ্গাৰপৰ্ণই অৰ্জুনক কলে “হে অৰ্জুন! মই তোমাক মোৰ এই চান্দুঘী বিছা দান কৰিলোঁ—কঠোৰ তপস্যাৰ বলত এই বিছা লাভ হয়। এই বিছাৰ বলত তুমি ব্রহ্মাণ্ডত যিহকে মন যায় তাকে চাব পাৰিবা।”

অঙ্গাৰপৰ্ণৰ অন্য নাম চিত্ৰবথ আছিল। অৰ্জুনে চিত্ৰবথক আগ্নেয়াস্ত্ৰ আৰু বুদ্ধি নামৰ এবিধ দৰৱ দিলে। চিত্ৰবথে অৰ্জুনক এশ ঘোঁৰা দান কৰিলে। অৰ্জুনে ঘোঁৰাবোৰ পাচত লব বুলি কলে।

বিদায় লবৰ সময়ত চিত্ৰবথে কলে “হে অৰ্জুন! ৰাজ্য বুদ্ধি আৰু পৃথিৱী জয় কৰিব খুজিলে মানুহে পুৰোহিত ৰাখিব লাগে। তুমিও জিহোৱন্ত্ৰ, বিদ্বান্ আৰু গুণৱান পুৰোহিত এজন নিয়োগ কৰা। উৎকোচ তীৰ্থত ধোম্য নামে এজন ব্ৰাহ্মনে তপস্যা কৰি আছে। তেৱেঁ তোমালোকৰ পুৰোহিত হ'বলৈ উপযুক্ত পুৰুষ।”

ইয়াকে কৈ চিত্ৰবথ গুচি গ'ল। পাণ্ডৱ সকলে কুন্তীক লগত লৈ উৎকোচ তীৰ্থলৈ যাত্ৰা কৰিলে। তাতে গৈ ধোম্যৰ আশ্ৰমত তেওঁলোকে ধোম্যক পুৰোহিত পদত বৰণ কৰি তাৰপৰা দ্ৰৌপদীৰ সন্মুখৰ সভালৈ যাত্ৰা কৰিলে।

দ্ৰৌপদীৰ সন্মুখৰ

মহাৰাজ দ্ৰুপদৰ ৰাজকাৰেঙৰ পৰা সন্মুখৰ সভাৰ মঞ্চলৈকে এটি মনোৰম পথ ওলাই আহিছে। তাৰ দুয়োফালে ফুলৰ মালাৰে সুশোভিত দুশাৰী কলৰ গছ। সভামণ্ডপ খন ওখ দেৱালেৰে ঘেৰা। ওপৰত নানা ৰঙেৰে চিত্ৰিত চন্দ্ৰাতপ। তলত পাটীৰ ওপৰত বাছক-বনীয়া আসনত দেশ বিদেশৰ ৰাজনামগুনী বহি আছে। পিচফালে শাৰীয়ে শাৰীয়ে ব্ৰাহ্মণ, সন্ন্যাসী আৰু সমৱেত দৰ্শকমণ্ডলীয়ে জয়বনি কৰিছে। চাৰিও ফালে সুসজ্জিত দ্বাৰ বোৰত বৈতালিক সকলে মহাৰাজ দ্ৰুপদৰ স্তুতি গীত গাইছে। সভামণ্ডপৰ বাহিৰত শাৰীয়ে শাৰীয়ে সুশোভিত হৈ থকা গছবোৰৰ পৰা পুৰবাসীয়ে সভাৰ দৃশ্য চাইছে। পোন্ধৰ দিন ধৰি সভামঞ্চত নৃত্য-গীত চলি আছে।

ঘোল দিনৰ দিনাখন ধূষ্টহাম্মই, অগৰু, চন্দন, ফুলৰ মালা, বিচিত্ৰ সাজপাৰ আৰু নানা-অলঙ্কাৰেৰে ভূষিত! দ্ৰৌপদীক লগত ল'ই, সভামঞ্চত প্ৰবেশ কৰিলে। দ্ৰৌপদীৰ ৰূপ দেখি সকলো মোহিত হ'ল। ধূষ্টহাম্মই আগবাঢ়ি আহি কলে “হে দ্ৰৌপদী! শাৰী শাৰী নৰেন্দ্ৰ মণ্ডলী বহি আছে, চোৱাঁ। সৌৱা চোৱাঁ, কুকুল শ্ৰেষ্ঠ মহাৰাজ দুৰ্যোধন আৰু তেওঁৰ এশ ভায়েক! সৌৱা চোৱাঁ, মহাবীৰ কৰ্ণ, সূৰ্য্যৰ দৰে জিলিকি আছে। সৌৱা চোৱাঁ, গান্ধাৰ ৰাজকুমাৰ শকুনি, দ্ৰোণপুত্ৰ মহাবীৰ অশ্বখামা, আৰু মহাৰাজ বিৰাট! আৰু চোৱাঁ, বাসুদেৱ আৰু বলৰাম, দুয়ো বিষ্ণুৰ দৰে জিলিকি আছে! সৌৱা চোৱাঁ, প্ৰাগজ্যোতিষপুৰৰ মহাবীৰ ভগদত্ত! হে ভগ্নি! জবাসন্ধ, শিশুপাল, কক্স, শাল্য, ভোজৰাজকে আদি কৰি পৃথিৱীৰ সকলো বীৰ, মহাবীৰ, ৰথী, মহাৰথী আৰু মহা মহা ধৰ্ম্মৰ সকল সগৰ্বেৰ সমৱেত হৈছে।”

ৰাজেন্দ্ৰমণ্ডলীক সম্বোধন কৰি ধৃষ্টদ্যুম্নই কলে “হে নৰেন্দ্ৰমণ্ডলি ! ওপৰত ঘূৰি থকা চক্ৰৰ ওপৰত লক্ষ্যবস্তু স্থাপন কৰা আছে। এই ধনুত গুণ লগাই যি বীৰে পাঁচপাত শৰেৰে লক্ষ্যভেদ কৰি ভূপাতিত কৰিব, তেওঁৰ ডিঙিতেই মোৰ ভগ্নীয়ে মালা দিব।”

*

*

*

ইজনৰ পাচত সিজনকৈ সকলোৱে লক্ষ্যভেদ কৰিবলৈ বুকু ওফন্দাই আগবাঢ়ি আহে আৰু ধনুৰ-গুণ-লগাবলৈ গৈ ওফৰি যায়—তলমুৱা হৈ ফিৰি আহে। এনেকৈ চূৰ্য্যোধন, শল্য, জৰাসন্ধ, শিশুপাল—সকলোৱে পৰাভৱ মানিলে।

এনেতে কৰ্ণ আহিল। কুণ্ডল আৰু কৰচেৰে স্তূশোভিত, সূৰ্য্যৰ নিচিনা উজ্জল, অপূৰ্ব ৰূপৱান কুমাৰক দেখি সকলোৱে ভাবিলে “এৱেঁ নিশ্চয় লক্ষ্য ভেদি দ্ৰৌপদীক লাভ কৰিব।” এহাতেৰে কৰ্ণই-ধনুখন উঠাই লৈ গুণ-সংযোজন কৰিবলৈ উচ্চত হোৱাৰ লগে লগে দ্ৰৌপদীয়ে কৈ উঠিল—“মই সূত-পুত্ৰক বৰণ নকৰোঁ।” কৰ্ণই লাজত বঙা পৰি অধোমুখে ফিৰি আহিল।

তেতিয়া ব্ৰাহ্মণসকলৰ মাজৰ পৰা ব্ৰাহ্মণ বেশী অৰ্জুন আগবাঢ়ি আহিল। শ্ৰীকৃষ্ণই বলৰামক কলে “দাদা এৱেঁ নিশ্চয় কুন্তী পুত্ৰ অৰ্জুন।”

অৰ্জুনে প্ৰথমে দেৱাদিৱেৰ মহাদেৱক আৰাধনা কৰিলে। তাৰ পাচত কৃষ্ণৰ নাম স্মৰণ কৰি ধনুত গুণ জুৰিলে। তেওঁ এবাৰ দ্ৰৌপদীৰ ফালে চালে আৰু চকুৰ পলকতে পাঁচশৰ নিক্ষেপ কৰি লক্ষ্য ভূপাতিত কৰিলে। সকলো স্তম্ভিত হ’ল। আকাশৰ পৰা দেৱতামণ্ডলীৰে অৰ্জুনৰ ওপৰত পুষ্পবৃষ্টি কৰিলে। দ্ৰৌপদীয়ে আগবাঢ়ি আহি অৰ্জুনৰ ডিঙিত মালা দিলে। অৰ্জুনে দ্ৰৌপদীক লগত লই মঞ্চৰ বাহিৰলৈ ওলাই আহিল।

এনেতে ৰাজেন্দ্ৰমণ্ডলীৰ মাজৰ পৰা এজনে কৈ উঠিল “হে ক্ষত্ৰিয় বীৰসকল ! আপোনালোকে গুনক !! সয়ম্বৰত ব্ৰাহ্মণৰ কোনো অধিকাৰ নাই। দ্ৰুপদে ব্ৰাহ্মণৰ হাতত দ্ৰৌপদীক অৰ্পণ কৰি ক্ষত্ৰিয়

কুলক অপমান কৰিছে। এতেকে আপোনালোকে প্ৰতিশোধ লওক !!!” এই কথা শুনা মাত্ৰকে বহুবীৰ একত্ৰিত হৈ দ্ৰুপদক আক্ৰমণ কৰিলে। “পাঞ্চাল ৰাজ্য ধ্বংস হওক” বুলি গৰ্জ্জন কৰি অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰলৈ সকলোৱে দ্ৰুপদক খেদি গ’ল। দ্ৰুপদে গৈ ব্ৰাহ্মণ সকলৰ মাজত সোমাল।

অৰ্জুনে ভীমক কলে “দাদা ! দ্ৰুপদৰ মহা বিপদ উপস্থিত হৈছে। আমি এতিয়া দ্ৰুপদক ৰক্ষা কৰিব লাগে।” “সঁচা কথা অৰ্জুন ! তুমি কৰ্ণক বাধা দিয়া—মই গছ এজোপা লৈ আহোঁ” বুলি ভীমে পৰন বেগে গৈ গছ এজোপা হাততলৈ প্ৰলয় হুঙ্কাৰে বণগৰ্বী ৰাজ্য বৰ্গৰ মাজত জাপ দি পৰিল।

কৃষ্ণই বলৰামক কলে “চোৱাঁ দাদা ! সৌৱা পৰ্বতাকাৰ গছ জোপা লৈ সেই বীৰ জনে বজাবোৰক আক্ৰমণ কৰিছে ! দাদা, এৱেঁ নিশ্চয় ভীম !! কি আনন্দ ! পঞ্চ পাণ্ডৱ এতিয়াও জীৱিত ! সৌৱা চোৱাঁ দাদা ! মহাবীৰ কৰ্ণ অৰ্জুনৰ শৰত জৰ্জৰিত হৈছে। সৌৱা, কৰ্ণ পলাল !”

বলৰামে কলে “কৃষ্ণ, চোৱাঁ ! ভীমে শল্যক কেনেকৈ পৰাস্ত কৰিলে। চোৱাঁ ! সকলো ক্ষত্ৰিয় বীৰ সকল কেনেকৈ পলাব ধৰিছে।”

শ্ৰীকৃষ্ণই তেতিয়া আগবাঢ়ি গৈ ৰাজ্যবৰ্গক কলে “হে ক্ষত্ৰিয় বীৰ সকল ! ব্ৰাহ্মণ কুমাৰে আপোনালোকৰ সন্মুখতে লক্ষ্য ভেদ কৰি দ্ৰৌপদীক জয় কৰিছে। আপোনালোকে এতিয়া বৃথা আফালন কৰা উচিত নহয়। এতিয়া আপোনালোকে যুদ্ধ বন্ধ কৰক।” সকলোৱে ‘হয়’ ‘হয়’ বুলি প্ৰস্থান কৰিব ধৰিলে।

দ্ৰৌপদীক লৈ পাঁচ-পাণ্ডৱ নিজৰ বাসস্থানলৈ উভতি আহিল। ঘৰৰ বাহিৰৰ পৰাই তেওঁলোকে কুন্তীক কলে “আই ! আজি আমি ভিক্ষাত এটি পৰম বমনীয় বস্তু লাভ কৰিছোঁ।” কুন্তীয়ে ভিতৰৰ পৰা কৈ উঠিল “বোপাইঁত ! ভাল বস্তু পাইছা যদি পাঁচোজনে ভগাই লোৱাঁ।” এই বুলি কৈ কুন্তীয়ে বাহিৰলৈ আহি দেখে যে এক অপূৰ্ব-সুন্দৰা ৰাজকন্যা, ফুল চন্দন মূৰত লই, তেওঁলোকৰ মাজত শোভা বিতৰণ

কবি থিয় হৈ আছে। কুন্তীয়ে “ভগবান, মই কি কলোঁ!” বুলি আগবাঢ়ি গৈ দ্রোপদীক আদৰি আনিলে আৰু যুধিষ্ঠিৰক কলে “বোপা যুধিষ্ঠিৰ! মই ভ্ৰান্তি বশতঃ এওঁক তোমালোকে পাঁচোজন ভাগ কৰি লোৱা বুলি কলোঁ। এতিয়া মোৰ কথা যাতে মিছা নহয় আৰু দ্রোপদীৰো যাতে কোনো অধৰ্ম নহয় এনে কিবা ব্যৱস্থা কৰা।”

যুধিষ্ঠিৰে অলপ সময় চিন্তা কৰিলে; তাৰ পাচত কলে “হে অৰ্জুন! দ্রোপদী তোমাৰ জয়লব্ধ বস্তু। তুমি তেওঁক গ্ৰহণ কৰা।”

অৰ্জুনে কলে “হে নবনাথ! মোক অধৰ্ম্মত লিপ্ত নকৰিব। দ্রোপদীৰ বিয়া নহলে কনিষ্ঠৰ বিয়া হব নোৱাৰে।”

যুধিষ্ঠিৰে নীৰৱে ভায়েকহঁতৰ ফালে চালে। তেওঁ দেখি বিমুঢ় হ’ল। পাণ্ডৱ সকলে দ্রোপদীৰ ফালে একেখিৰে চাই আছে। তেওঁ কুন্তীক কলে “আই! দ্রোপদী আমাৰ পাঁচোজনৰে ভাৰ্যা হব।” কুন্তীয়ে পুতেক হঁতক আৰু দ্রোপদীক আশীৰ্বাদ দিলে।

এনে সময়তে কৃষ্ণ আৰু বলৰাম আহি তাত উপস্থিত হ’ল। তেওঁলোক দুয়ো পেহীয়েক কুন্তীক প্ৰণাম জনাই পাঁচ-পাণ্ডৱক প্ৰীতি সম্ভাষণ জনালে।

যুধিষ্ঠিৰে কলে “হে কৃষ্ণ! হে বলৰাম! আজিৰ দিনত তোমালোকক আমাৰ মাজত পাই আমাৰ অপাৰ আনন্দ হৈছে! কিন্তু হে বাহুদেৱ! আমি গোপনে বনত বাস কৰিছোঁ। তোমালোকে আমাৰ সম্বন্ধ কেনেকৈ পাল্লা?” কৃষ্ণই কলে “দাদা! মেঘে সূৰ্যক ঢাকি ৰাখিব নোৱাৰে। আজি আমাৰ পৰম সৌভাগ্য যে জতুগৃহৰ সেই সৰ্ব্বগ্ৰাসী হতাশনৰ গ্ৰাসৰ পৰা আপোনালোক ৰক্ষা পৰিছে।” ইয়াকে কৈ কৃষ্ণ আৰু বলৰামে কুন্তী আৰু পাঁচ পাণ্ডৱক প্ৰীতি সম্ভাষণ জনাই গুচি গ’ল।

পাণ্ডৱ সকলেও দ্রোপদীক কুন্তীৰ লগত থৈ ভিক্ষাৰ কাৰণে ওলাই গ’ল। সকলোৱে সন্ধিয়া সময়ত ঘূৰি আহি ভিক্ষালব্ধ বস্তুবোৰ কুন্তীৰ হাতত দিলে। কুন্তীয়ে দ্রোপদীক কলে “এইবোৰ বস্তুৰ আগভাগটো

দেৱতা, বিপ্ৰ, আৰু অন্তৰ্গামী সকলৰ কাৰণে থোৱা। বাকীখিনি হতাগ কৰা। তাৰে এভাগ মহাবীৰ ভীমলৈ থোৱা। ভীমে অলপ বেচি খায়। বাকী ভাগটো ছয় ভাগ কৰি আমাৰ কাৰণে থোৱা।”

দ্রোপদীয়ে কুন্তীৰ দিহা মতে সকলোৰে ভোজনৰ আয়োজন কৰি দিলে; নিজেও পৰম তৃপ্তিৰে সৈতে খালে। শুৱৰ সময়ত, পাঁচোজন ভায়েকে একোখন কৈ পহুচাল লৈ দক্ষিণ ফালে মূৰ দি শুলে। কুন্তীয়ে পাণ্ডৱ সকলৰ মূৰৰ ফালে শুলে আৰু দ্রোপদীয়ে ভৰিৰ ফালে শুই থাকিল। কুন্তীয়ে দেখিলে যে দ্রোপদীয়ে পৰম হৃষ্টমনে খাই বৈ মনৰ সুখেৰে তৃণ-শয্যাত শুই পৰিল। তেওঁৰ মনত বৰ আনন্দ হ’ল।

* * * * *

ইফালে ধৃষ্টদ্যুম্নই, পাণ্ডৱ সকল সন্ধ্যাৰ সভাৰ পৰা অহাৰ পাচত, চুপি চুপি তেওঁলোকৰ পাচে পাচে আহি তেওঁলোকৰ গতিবিধি লক্ষ্য কৰিব ধৰিলে। শুই শুই পাণ্ডৱ সকলে নানা ৰকমৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু যুদ্ধ কৌশলৰ কথা আলোচনা কৰা শুনি ধৃষ্টদ্যুম্ন আচৰিত হ’ল। তেওঁ ফিৰি গৈ দ্ৰুপদক কলে “পিতা! দ্রোপদী সাধাৰণ ভিক্ষাৰী ব্ৰাহ্মণৰ হাতত পৰা নাই। মোৰ বিশ্বাস হৈছে এওঁলোক পাণ্ডৱ পাঁচপুত্ৰ আৰু এওঁলোকৰ লগত জননী কুন্তীও আছে।

দ্ৰুপদে শুনি আনন্দত অধীৰ হ’ল। তেওঁ ততালিকে দ্রোপদীক আৰু পাণ্ডৱ সকলক আনিবলৈ বথ পঠালে। যথা সময়ত কুন্তী, দ্রোপদী আৰু পাণ্ডৱ সকলক লৈ বথ ঘূৰি আহিল।

যুধিষ্ঠিৰে মহাৰাজ দ্ৰুপদক যথোচিত সন্মান দেখুৱাই কলে “মহাৰাজ! এৱেঁ আমাৰ মাতৃদেবী কুন্তী, আমি পাঁচোজন মহাৰাজ পাণ্ডৱ পুত্ৰ। মই যুধিষ্ঠিৰ, এওঁ ভীম, লক্ষ ভেদ কৰা এওঁ মধ্যম পাণ্ডৱ অৰ্জুন, আৰু এওঁলোক দুয়ো নকুল আৰু সহদেৱ। মাতৃদেবীৰ আদেশ শিৰত লই আমি পাঁচোজনে আপোনাৰ কথা দ্রোপদীৰ পাণি গ্ৰহণ কৰিবলৈ স্থিৰ কৰিছোঁ। আপুনি আশীৰ্বাদ দিয়ক!” দ্ৰুপদে ধৰ্ম্ম

প্ৰাণ যুধিষ্ঠিৰৰ মুখত এনে কথা শুনি আচৰিত হ'ল। তেওঁ বহু যুক্তি দেখুৱাই আপত্তি কৰিব ধৰিলে।

এনেতে ব্যাসদেৱ আহি তাত উপস্থিত হ'ল। তেওঁ কলে 'মহাৰাজ ক্ৰপদ! পূৰ্বে দ্ৰৌপদী এক মুনী কন্যা আছিল। তেওঁ পতী লাভৰ কাৰণে মহাদেৱক আৰাধনা কৰে। মহাদেৱে সন্তুষ্ট হৈ তেওঁক দৰ্শন দিলে। তেওঁ 'মোক পতী দিয়ক', 'মোক পতী দিয়ক' কৈ পাঁচবাৰ পতী ভিক্ষা কৰে। মহাদেৱে তেওঁৰ পঞ্চপতী হব বুলি বৰ প্ৰদান কৰে। পঞ্চপাণ্ডৱ যথাক্ৰমে যম, বায়ু, ইন্দ্ৰ আৰু অশ্বিনী কুমাৰৰ অংশত জন্ম হয়। তোমাৰ কন্যা যন্ত্ৰ সন্তুতা; সাধাৰণ মনুষ্য কথাত নহয়। পাণ্ডৱ আৰু দ্ৰৌপদীৰ লগত সাধাৰণ মনুষ্যৰ আচাৰ নীতিৰ তুলনা নহয়। তুমি যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰস্তাৱত মত দিয়া।" এই বুলি ব্যাসদেৱ গুচি গ'ল।

যথা সময়ত পঞ্চ পাণ্ডৱৰ লগত দ্ৰৌপদীৰ মহাসমাবোহেৰে বিয়া হৈ গ'ল।

ফুল চন্দনেৰে সুশোভিতা দ্ৰৌপদীয়ে কুন্তীক আহি সেৱা জনালে। কুন্তীদেৱীয়ে সেই সুশীলা, সদাচাৰ সম্পন্ন, সৰ্ব লক্ষণ যুক্ত, সৰ্বাঙ্গ সুন্দৰী পুত্ৰ বধু দ্ৰৌপদীক আদৰি লৈ কলে "হে দ্ৰৌপদী! অকল্মষিৰ যেনেকৈ বশিষ্ঠৰ প্ৰতি আৰু লক্ষ্মী যেনেকৈ নাৰায়ণৰ প্ৰতি ভক্তিমতী আৰু প্ৰণয়ৱতী আছিল তুমিও তোমাৰ স্বামী সকলৰ প্ৰতি তেনেকুৱা হবা। হে যাজ্ঞসেনি! তুমি বীৰ সন্তান প্ৰসৱ কৰি স্বামী সকলৰ লগত যজ্ঞত দীক্ষিত হবা। তোমাৰ স্বামীসকলে সসাগৰা ধৰণী জয় কৰি তোমাৰ সৈতে অশ্বমেধ যজ্ঞ সম্পন্ন কৰিব"।

এনেতে ক্ৰীষ্ণাই আহি বৈভৱ্যমণি, স্বৰ্ণালঙ্কাৰ, বিচিত্ৰ বস্ত্ৰাভৰণ বৰ্মণীয় শয্যা, বিবিধ গৃহ সামগ্ৰী, বহু দাস দাসী, শাৰী শাৰী হাতী আৰু ঘোঁৰা আৰু বিপুল দ্ৰব্য সামগ্ৰী উপহাৰ দিলে। পৰম আশ্ৰমদেৱে যুধিষ্ঠিৰে কৃষ্ণৰ উপহাৰবোৰ গ্ৰহণ কৰিলে।

যুধিষ্ঠিৰৰ ৰাজ্য লাভ

বিভূৰে আহি ধৃতৰাষ্ট্ৰক কলে "মহাৰাজ। আমাৰ বৰ গৌৰৱৰ কথা যে কোঁৱৰেই দ্ৰৌপদীৰ সয়ম্বৰ সভাত জয় লাভ কৰিছে। ধৃতৰাষ্ট্ৰই আনন্দত উত্ৰাৱল হৈ কলে "বিভূৰ! তুমি কি শুভ সমাচাৰ মোক দিলাহি!! মই আনন্দত আত্মহাৰা হৈছোঁ। তুমি দুৰ্যোধনক কোৱাঁ—দ্ৰৌপদীক হীৰা মনি মুক্তাবে সজাই পৰাই মোৰ ওচৰলৈ লৈ আহক।"

বিভূৰে কলে "মহাৰাজ! অৰ্জুনেই লক্ষভেদ কৰিছে; দুৰ্যোধনে নহয়"।

ধৃতৰাষ্ট্ৰই ক্ষন্তেকলৈ নীৰৱ হ'ল। তাৰ পাচত কপট হাঁহি মাৰি কলে "বিভূৰ! পাঁচ পাণ্ডৱ মোৰ নিজৰ পুত্ৰৰ নিচিনা। মই সিহঁতক আশীৰ্বাদ দিছোঁ।"

দুৰ্যোধনে কৰ্ণৰ লগত তাত উপস্থিত হৈ কলে "হে মহাৰাজ! বিক্ৰমেই ক্ষত্ৰিয়ৰ স্বাভাৱিক ধৰ্ম্ম। বিক্ৰম প্ৰকাশ কৰি শত্ৰুক পৰাজয় কৰিব লাগে। সেই কাৰণে মই কওঁ—যুদ্ধ কৰি পাণ্ডৱবোৰক বিনাশ কৰিম।"

এই কথা শুনি ভীষ্মই কলে "পাণ্ডৱবোৰৰ লগত যুদ্ধ কৰিবলৈ মই মত দিব নোৱাৰোঁ। হে ধৃতৰাষ্ট্ৰ! তোমাৰ পুত্ৰ আৰু পাণ্ডৱ পুত্ৰ সকলোকে মই সমান ভাবে চাব লাগে। হে দুৰ্যোধন! তুমি যেনেকৈ ভাবিছা এইখন তোমাৰ পিতৃ ৰাজ্য, পাণ্ডৱবোৰেও ভাবিছে এইখন তেওঁলোকৰ পিতৃৰাজ্য। পাণ্ডৱবোৰে যদি এই ৰাজ্যৰ অংশ নাপায় তেন্তে তুমিও ৰাজ্য পাব নোৱাৰা। তেতিয়া হলে ভবত বংশৰ অন্য কোনো ৰাজকুমাৰেই বা এই ৰাজ্য কেনেকৈ পাব? আৰু শুনা, কীৰ্ত্তিয়েই মানব জাতিৰ অসাধাৰণ বল। সেই কীৰ্ত্তি লোপ পালে মানুহ ধ্বংস হয়। যেতিয়াই জতুগৃহ দাহৰ কথা প্ৰচাৰিত

হৈছে তেতিয়াৰ পৰা মই মানুহৰ আগত মুখ উলিয়াব নোৱাৰা হৈছোঁ। সেই ঘৃণনীয় কৰ্মৰ কাৰণে মানুহে তোমাকেই দোষ দিয়ে, পুৰোচনক দোষী বুলি নকয়। এতিয়া পাণ্ডৱক অৰ্দ্ধৰাজ্য এৰি দিয়াৰ বাহিৰে অইন একো পথ নাই। হে দুৰ্য্যোধন! পাণ্ডৱগণ জীৱিত থাকিলে স্বয়ং ইন্দ্ৰয়ো তেওঁলোকৰ হাতৰপৰা পিতৃৰাজ্য কাঢ়ি নিব নোৱাৰে।”

দ্রোণাচাৰ্য্যই ভীষ্মৰ কথা সমৰ্থন কৰিলে। কৰ্ণ খঙত জ্বলি উঠিল। তেওঁ কলে “মহাৰাজ! মন্ত্ৰীসকলৰ সাধুতা আৰু অসাধুতাৰ কথা পৰ্যালোচনা কৰি চোৱা উচিত। মোৰ মতে ভীষ্ম আৰু দ্রোণে আপোনাক অসং পৰামৰ্শ দি অকৃতজ্ঞৰ কাম কৰিছে।”

দ্রোণে খঙত অধীৰ হৈ কলে “হে মহাৰাজ! দুষ্ট কৰ্ণৰ কথা শুনি ভীষ্মৰ উপদেশ অমান্য কৰিলে অলপ দিনৰ ভিতৰতে কুকৰাজ্য ধ্বংস হৈ যাব।”

বিহুৰে কলে “হে মহাৰাজ! কৃষ্ণ-বলৰাম যাৰ মন্ত্ৰী, ধৃষ্টদ্যুম্ন, দ্ৰুপদ, শিখণ্ডী আৰু সাত্যকি যাৰ সহায়, তেওঁলোকক আনকি দেৱতাবোৰেও যুদ্ধত পৰাজয় কৰিব নোৱাৰিব। মই আগেয়ে কৈছোঁ, দুৰ্য্যোধনৰ দোষত কুকুল ধ্বংস হব; এতিয়াও কৈছোঁ, মহামতী ভীষ্মৰ উপদেশ অমান্য কৰিলে কুক বংশৰ মঙ্গল নহব।”

ধৃতৰাষ্ট্ৰই কলে “হে বিহুৰ! পিতৃব্য ভীষ্ম, মহামতি দ্রোণ আৰু তুমি, সকলোৱে মোক সং উপদেশ দিছা। মই তোমালোকৰ উপদেশ অমান্য কৰিব নোৱাৰোঁ। মহাৰাজ দ্ৰুপদক যথোচিত সন্মান আৰু প্ৰীতি সন্তুষ্ট জনাই দ্ৰৌপদী, কুন্তী আৰু পাণ্ডৱসকলক সাদৰে লই আহাঁগৈ।” ইয়াকে কৈ ধৃতৰাষ্ট্ৰই বিহুৰক পাঞ্চাল দেশলৈ পঠিয়াই দিলে।

* * * *

বিহুৰে পাঞ্চাল দেশত উপস্থিত হৈ মহাৰাজ দ্ৰুপদক কলে “মহাৰাজ! মহামতি ভীষ্ম আৰু মহাৰাজ ধৃতৰাষ্ট্ৰই আপোনাৰ লগত সন্মত স্থাপন কৰিবলৈ পাই পৰম গোঁৱৰ অনুভৱ কৰিছে। তেওঁ-

লোকে আপোনাৰ দেবীৰূপিনী কন্যা দ্ৰৌপদীক সাদৰি লবলৈ হেপাহ কৰি আছে।”

দ্ৰুপদে কলে “হে মতিমান! মই নিজে পাণ্ডৱসকলক যাবলৈ কব নোৱাৰোঁ—কিন্তু তেওঁলোকে নিজৰ ৰাজ্যলৈ উভতি যাব খুজিলে মোৰ একো আপত্তি থাকিব নোৱাৰে।”

যুধিষ্ঠিৰে কলে—“হে ৰাজন্! পাঁচ পাণ্ডৱ এতিয়া আপোনাৰ আশ্ৰিত। আপোনাৰ উপদেশ আমাৰ শিৰোধাৰ্য্য।”

শ্ৰীকৃষ্ণই কলে “পাণ্ডৱ সকল স্বদেশলৈ যোৱা ভালেই হব বুলি মই ভাবোঁ।”

মহাৰাজ দ্ৰুপদেও শ্ৰীকৃষ্ণক সমৰ্থন কৰিলে।

বিহুৰে কুন্তী, দ্ৰৌপদী, আৰু পাঁচ পাণ্ডৱক লগত লৈ হস্তিনাপুৰত উপস্থিত হ’ল হি। লগতে শ্ৰীকৃষ্ণও আহিল। এই বাতৰি প্ৰচাৰ হোৱাৰ লগে লগে পুৰবাসীসকল আনন্দত উত্ৰাল হৈ পাণ্ডৱ সকলক অভ্যর্থনা জনাবলৈ দলে দলে আহি হস্তিনাপুৰত গোট খালেহি। দ্রোণ, কৃপাচাৰ্য্য আৰু কোঁৱৰ সকলে তেওঁলোকক আদৰি নিবলৈ আগবাঢ়ি আহিল।

প্ৰজাসকলে পাণ্ডৱৰ জয়ধ্বনি দি কলে “হে পুৰুষ শ্ৰেষ্ঠ পাণ্ডৱ সকল! আমি আপোনালোকক অভিনন্দন জনাইছোঁ। আমাৰ দান, হোম আৰু তপস্যাৰ ফল সকলো আপোনালোকক অৰ্পণ কৰিলোঁ। সেই পুণ্যৰ ফলত আপোনালোকে দীৰ্ঘজীৱন আৰু বিজয় গোঁৱৰ লাভ কৰি আমাৰ মাজত বাস কৰক।”

যুধিষ্ঠিৰে সকলোকে অভিবাদন জনাই ৰাজপুৰীলৈ আহিল। ভীষ্ম, দ্রোণ আৰু ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ চৰনত সেৱা জনাই তেওঁলোকে ৰাজপুৰীৰ ভিতৰলৈ গ’ল। গান্ধাৰীয়ে দ্ৰৌপদীক আদৰি ললে, কুন্তীক অভ্যর্থনা জনালে আৰু পাঁচ পাণ্ডৱৰ প্ৰণাম গ্ৰহণ কৰি সকলোকে সন্মিলন জনালে।

পাণ্ডৱসকলে কিছু সময় জিৰণি লোৱাৰ পাচত পিতামহ ভীষ্ম

আৰু মহাবাজ ধৃতবাহুই তেওঁলোকক বাজ সভালৈ মাতি আনিলে। ধৃতবাহুই কলে “বোপা যুধিষ্ঠিৰ! তোমালোকৰ সৌভাগ্য দেখি মই বৰ আনন্দ পাইছোঁ। মই তোমালোকক অৰ্দ্ধৰাজ্য এৰি দিলোঁ। তোমালোকে খাণ্ডৱ প্ৰস্থত বাজধানী পাতি বাজত্ব কৰাওঁ। তাত থাকিলে তোমালোকৰ দুৰ্য্যোধনৰ লগত হাই-কাজিয়া হোৱাৰ ভয় নাথাকিব।”

এই কথাত যুধিষ্ঠিৰে আনন্দেৰে সন্মতি জনালে। তেওঁ ভীষ্ম, দ্ৰোণ আৰু ধৃতবাহুক, ভৱিত ধৰি সেৱা জনাই, জননী কুন্তীৰ লগত ভায়েক আৰু দৌপদীৰে সৈতে খাণ্ডৱপ্ৰস্থলৈ যাত্ৰা কৰিলে। লগত শ্ৰীকৃষ্ণও আহিল।

তেওঁলোকক প্ৰজা সকলে মহাসমাবোহেৰে অভ্যর্থনা জনালে। বলৰামেও আহি তেওঁলোকৰ লগ ললে। ‘খাণ্ডৱ-প্ৰস্থ দেৱপুৰীৰ নিচিনা সুশোভিত হৈ উঠিল। শান্তি-স্বস্ত্যয়ণ আৰু নানাবিধ মাজলিক অনুষ্ঠান সম্পন্ন কৰি তেওঁলোকে নগৰত অৱস্থিত কোঁৱৰৰ বাজপ্ৰাসাদত প্ৰবেশ কৰিলে। মঙ্গলবাদ্য বাজি উঠিল। সকলোৰে মনত পৰম আনন্দ হ’ল।

নগৰখন সঁচাকৈয়ে বৰধুনীয়া। সাগৰৰ নিচিনাকৈ নগৰৰ আধাখিনি পানীয়ে বেঢ়ি আছে। এফালে পাতালী গঙ্গা বৈ গৈছে। আন ফালে বাজ প্ৰাসাদ।

শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু বলৰাম দুয়ো উৎসৱ আনন্দ কৰি বহুদিন কটালে। শেষত এদিন কৃষ্ণ আৰু বলৰামে তেওঁলোকৰ পৰা বিদায় ললে।

মহাবাজ যুধিষ্ঠিৰে ভায়েকহঁতৰ লগত একেলগে বহি দৌপদীৰ লগত কথাবতৰা কৈ আছে। এনেতে দেৱৰ্ষি নাবদ আহি হঠাতে তাত উপস্থিত হ’ল। তেওঁলোকে দেৱৰ্ষিক অভিবাদন জনাই বিচিত্ৰ এক আসন আগ বঢ়ালে। দেৱৰ্ষি বহাৰ লগে লগে যুধিষ্ঠিৰে যথাবিহিত পাদ্য অৰ্ঘ্য অৰ্পন কৰি দেৱৰ্ষিৰ পূজা কৰিলে। দেৱৰ্ষিয়ে তুষ্ট হৈ সকলোকে আশীৰ্বাদ দিলে। তাৰ পাচত দৌপদীক অন্তঃসপুৰলৈ যাবলৈ নিৰ্দেশ দিলে। দৌপদী যোৱাৰ পাচত দেৱৰ্ষিয়ে

কলে “হে পাণ্ডৱ গণ! তোমালোক পাঁচজনৰে দৌপদী ধৰ্ম্ম-পত্নী। এতেকে তোমালোকৰ যাতে ভাতৃবিচ্ছেদ নহয় এনে এটা উপায় অৱলম্বন কৰা।”

এই বিষয়ে মই তোমালোকক এটি আখ্যান কওঁ শুন। মহাবীৰ হিৰণ্য কশিপুৰ বংশত নিকুন্ত নামে এজন প্ৰবল প্ৰতাপী অশ্বৰে জন্ম লয়। সুন্দ আৰু উপসুন্দ নামে তেওঁৰ দুজন পুত্ৰ হয়। এই দুয়োজন ভায়েকৰ ভিতৰত একতা আৰু মিলা-প্ৰীতি পৃথিবীত বিৰল। খোৱা-লোৱা পিন্ধা-উৰা, ফুৰা-চকা, সকলোতে তেওঁলোক দুয়ো যেন এজন হে।”

“সুন্দ আৰু উপসুন্দই কঠোৰ তপস্বী কৰি ভগবান ব্ৰহ্মাৰ পৰা সমবত অবধ্য বৰ লাভ কৰে। মাত্ৰ ইজনে সিজনক বধ কৰিব পাৰিব—ব্ৰহ্মাই তেওঁলোকক এই বৰ দিছিল।”

ব্ৰহ্মাৰ বৰ পাই তেওঁলোকে পৃথিবী জয় কৰিলে আৰু স্বৰ্গত উপদ্ৰৱ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। দেৱতা সকলে উপায় নাপাই ব্ৰহ্মাৰ ওচৰ চাপিল। দেৱতা সকলৰ পৰা সকলো বৃত্তান্ত শুনি ব্ৰহ্মাই বিশ্বকৰ্ম্মাক আহ্বান কৰিলে আৰু ব্ৰহ্মাণ্ডৰ ভিতৰত সকলোতকৈ সুন্দৰী এক নাৰী সৃষ্টি কৰি সুন্দ-উপসুন্দৰ ওচৰলৈ পঠাই দিবলৈ বিশ্বকৰ্ম্মাক নিৰ্দেশ দিলে। বিশ্বকৰ্ম্মাই বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ সকলো সুন্দৰী নাৰীতকৈ শ্ৰেষ্ঠ, সৌন্দৰ্য্যৰ আঁকৰ আৰু ভূৱন-মোহিনী ৰূপ দি তিলোত্তমাক সৃষ্টি কৰিলে।”

এদিনাখন, বিষ্ণু পৰ্বতৰ উপকূলত সুগন্ধি ফুলেৰে সুশোভিত এক মনোৰম উদ্যানৰ ভিতৰত সুন্দ আৰু উপসুন্দই বিচৰণ কৰি আছে; এনেতে তিলোত্তমা গৈ তেওঁলোকৰ মাজত উপস্থিত হ’ল। তিলোত্তমাক দেখি মতলীয়া হৈ সুন্দই তিলোত্তমাৰ সোঁ-হাতখনত ধৰিলে আৰু তাকে দেখি উপসুন্দই গৈ বাওঁখন হাতত ধৰিলে। ইজনে কয় ‘মোৰ ভাৰ্য্যা’ সিজনে কয় ‘মোৰ ভাৰ্য্যা’! শেষত তিলোত্তমাৰ কাৰণে দুয়োৰো যুদ্ধ হ’ল। দুয়ো পৰস্পৰক গদাৰে প্ৰহাৰ কৰি

প্ৰাণ বিসৰ্জন দিলে ! হে বাজন্ ! নাৰীৰ কাৰণে মানুহে ধৰ্ম-
কৰ্ম সকলো জলাঞ্জলি দিব পাৰে” ।

এই কথা শুনি যুধিষ্ঠিৰৰ মুখ ভয়তে বিবৰ্ণ হ'ল । বহুসময়
গুণা-গাঁথা কৰি যুধিষ্ঠিৰে দেৱৰ্ষিক কলে “আমাৰ পাঁচজনৰ ভিতৰত
যদি এজনে দ্ৰৌপদীৰ লগত থাকে তেন্তে অইন কোনো কেতিয়াও
তালৈ যাব নোৱাৰিব । যদি কোনোৱে এই নিয়ম লঙ্ঘন কৰে তেন্তে
তেওঁ ব্ৰহ্মচাৰী হৈ বাৰ বছৰৰ কাৰণে বনলৈ যাব ।” পাঁচ পাণ্ডৱে
দেৱৰ্ষিৰ আগত এনেকৈ প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে ।

এই প্ৰতিজ্ঞাৰ কথা শুনি দেৱৰ্ষিয়ে প্ৰফুল্লমনে তেওঁলোকক
আশীৰ্বাদ দি গুচি গ'ল । দেৱৰ্ষি নাৰদৰ বীণাৰ সুৰ বতাহত
ভাহি আহিল —

“য'তে ধৰ্ম ত'তে জয় য'তে কৃষ্ণ ত'তে জয়
য'তে ধৰ্ম ত'তে কৃষ্ণ, য'তে কৃষ্ণ ত'তে জয় ॥”

পঞ্চপাণ্ডৱে তন্ময় হৈ হাতযোৰকৈ সেই কালে চাই থাকিল !!!

মহাভাৰতৰ প্ৰথমধাৰা—ভাৰতীয় কাহিনীৰ—

প্ৰথমভাগ সমাপ্ত ।